

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO UN EIROPAS TIESĪBU ZINĀTŅU KATEDRA

**STARPTAUTISKO TIESĪBU PĀRKĀPUMI
AQUARIUS INCIDENTĀ**

BAKALaura DARBS

Autore: **Renāte Luīze Cietvīra**

Studenta apliecības Nr.: rc16010

Darba vadītājs: doc. Edmunds Broks

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā tiek apskatīts 2018. gada jūnijā Vidusjūrā notikušais incidents, kad Itālija un Malta atteica ienākt savās ostās nevalstisko organizāciju pārvaldītajam kuģim „Aquarius” ar uz tā izglābtiem 629 migrantiem. Darba ietvaros tiek analizēts starptautisko jūras tiesību regulējums attiecībā uz meklēšanas un glābšanas operācijām ar mērķi konstatēt, vai valsts var atteikt pieeju savām ostām tikko izglābtām personām. Pētījuma rezultātā tiek sniegti priekšlikumi attiecībā uz konstatētajiem trūkumiem regulējumā par valstu rīcību pēc izglābto personu nonākšanas uz palīdzību sniedzošā kuģa.

Tāpat darba ietvaros tiek analizētas Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas normas, kuras valstis, atsakot izglābtajām personām pieeju savām ostām, varētu būt pārkāpušas, un sniegti priekšlikumi, kā Eiropas Cilvēktiesību tiesa varētu attīstīt savu līdzšinējo judikatūru attiecībā uz tādām situācijām kā „Aquarius” incidents, lai nodrošinātu izglābto personu cilvēktiesību aizsardzību.

Atslēgvārdi: meklēšanas un glābšanas operācijas, tiesības uz pieeju ostai, droša vieta, atteikums ienākt valsts teritorijā, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, ekstrateritoriālā jurisdikcija, spīdzināšanas vai cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas aizliegums, izraidīšanas vai atgriešanas aizliegums, kolektīvas ārzemnieku izraidīšanas aizliegums.

ANNOTATION

Bachelor thesis reviews the incident that happened in the Mediterranean sea in June 2018, where Italy and Malta refused entry in their ports to the non-governmental organisations' administrated ship 'Aquarius' with its 629 rescued migrants. Within the thesis the regulation of the international maritime law regarding search and rescue operations is being analyzed with the objective to determine whether a country can refuse access to their ports for rescued people. As a result of this research suggestions are made regarding the defined shortcomings in the regulation of the actions of countries after the rescued people have arrived on the assisting ship.

Also within the framework of the thesis, the author analyzes provisions of the European Convention on Human rights, which countries may have violated by denying entry to their ports, and provides suggestions on how the European Court of Justice could develop its current case-law regarding situations such as the "Aquarius" incident to ensure the protection of human rights for rescued people.

Keywords: search and rescue operations, right of access to port, place of safety, refusal to enter state's territory, European Convention on Human Rights, extraterritorial jurisdiction, prohibition of torture or inhuman or degrading treatment or punishment, prohibition of expulsion or return (non-refoulement), prohibition of collective expulsion of aliens.

SATURA RĀDĪTĀJS

DARBĀ IZMANTOTO SAĪSINĀJUMU UN APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
IEVADS	6
1. AQUARIUS INCIDENTA FAKTISKIE APSTĀKĻI	9
2. JŪRAS TIESĪBU IESPĒJAMO PĀRKĀPUMU ANALĪZE	12
2.1. Pienākums koordinēt glābšanas operāciju un nodrošināt izglābto personu nogādāšanu drošā vietā	12
2.2. Jēdziena „droša vieta” izpratne	16
2.3. Starptautiskās Jūrniecības organizācijas izdoto vadlīniju un cirkulāru saistošais spēks	24
2.4. Piekrastes valsts suverenitāte pār tās teritoriālajiem un iekšējiem ūdeņiem	27
3. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU KONVENCIJAS IESPĒJAMO PĀRKĀPUMU ANALĪZE	32
3.1. Ekstrateritoriālā jurisdikcija	32
3.1.1. Jurisdikcijas un ekstrateritoriālās jurisdikcijas jēdzieni	32
3.1.1. Kontrole pār teritoriju	33
3.1.2. Varas vai kontroles realizēšana pār personu	34
3.2. Spīdzināšanas vai cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas aizliegums	40
3.3. Izraidīšanas vai atgriešanas aizliegums (<i>non-refoulement</i> princips) Eiropas Cilvēktiesību konvencijā	43
3.4. Kolektīvas ārzemnieku izraidīšanas aizliegums	46
KOPSAVILKUMS	50
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	52

DARBĀ IZMANTOTO SAĪSINĀJUMU UN APZĪMĒJUMU SARAKSTS

GKC	glābšanas koordinācijas centrs
MGO	meklēšanas un glābšanas operācija/-s
MGJ konvencija	Starptautiskā konvencija par meklēšanu un glābšanu uz jūras
MGR	meklēšanas un glābšanas rajons
ECT	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
ECK	Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija
ANO JTK	ANO Jūras tiesību konvencija
CDAJ konvencija	Starptautiskā konvencija par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras
SJO	Starptautiskā Jūrniecības organizācija

IEVADS

2018. gada 9. jūnijā Vidusjūrā netālu no Lībijas krasta vairāku Itālijas koordinētu meklēšanas un glābšanas operāciju rezultātā tika izglābti 629 migranti.¹ Migrantus uz klāja uzņēma nevalstisko organizāciju pārvaldītais glābšanas kuģis „Aquarius”, kas kuģoja zem Gibraltāra karoga.² Liela daļa no izglābtajiem migrantiem bija nepilngadīgas personas bez likumiskā pārstāvja klātbūtnes, turklāt starp migrantiem bija vairākas grūtnieces. Cilvēku skaits uz kuģa bija krietni pāri kuģa maksimālajai ietilpībai. Vairākiem migrantiem, kuri gandrīz bija noslīkuši, bija hipotermija, daudzi bija guvuši nopietnus ķīmiskus apdegumus, kā arī vairākām personām bija nepieciešama operācija ortopēdisku problēmu dēļ.³

Gan Itālija, gan Malta – abas tuvākās Eiropas valstis – atteica kuģim pieeju to ostām, turklāt Itālijas jaunais iekšlietu ministrs Matteo Salvini paziņoja, ka šāda būs Itālijas jaunā pozīcija attiecībā uz ikvienu nevalstiskās organizācijas kuģi, kas glābj migrantus.⁴ Kā parādīja vēlāki notikumi⁵, no savas pozīcijas viņš neatkāpās arī turpmāk. Vēl diennakti kuģis peldēja uz vietas starp Maltu un Itāliju, līdz Spānija paziņoja, ka uzņems migrantus.⁶ Tikai pēc nedēļas „Aquarius” un izglābtie migranti sasniedza Valensijas ostu Spānijā. 18 cilvēki, tostarp seši bērni, uzreiz tika nogādāti vietējā slimnīcā.⁷

Šis incidents izraisīja gan Eiropas valstu līderu⁸, gan arī juristu⁹ sašutumu un raisīja dažādus viedokļus¹⁰. Papildus bažām par humānisma normu ievērošanu šis notikums raisa arī juridiskas dabas jautājumus, tostarp, vai un kam bija pienākums uzņemt kuģi ar izglābtajiem

¹ Spain offers to take in drifting migrant ship Aquarius. Pieejams: <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-spain/spain-to-take-in-drifting-migrant-ship-aquarius-idUSKBN1J71GG> [aplūkots 25.02.2019.]

² Fink M., Gombeer K., Rijpma J. In search of a safe harbour for the Aquarius: the troubled waters of international and EU law. Pieejams: <http://eumigrationlawblog.eu/in-search-of-a-safe-harbour-for-the-aquarius-the-troubled-waters-of-international-and-eu-law/> [aplūkots 26.02.2019.]

³ MSF urges immediate disembarkation of 629 people on board Aquarius at nearest port of safety. Pieejams: <https://www.msf.org/msf-urges-immediate-disembarkation-629-people-board-aquarius-nearest-port-safety> [aplūkots 26.02.2019.]

⁴ Cusumano E., Gombeer K. In deep waters: The legal, humanitarian and political implications of closing Italian ports to migrant rescuers. Pieejams: <https://doi.org/10.1080/13629395.2018.1532145> [aplūkots 24.03.2019.]

⁵ Migrant rescue boat heads for Spain after Italy, Malta reject it. Pieejams: <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-ship-spain/migrant-rescue-boat-heads-for-spain-after-italy-malta-reject-it-idUSKBN1JR112> [aplūkots 24.02.2019.]

⁶ Binnie I., Scherer S. Italy cries victory as Spain opens port to rescued migrants. Pieejams: <https://www.reuters.com/> [aplūkots 24.02.2019.]

⁷ Strange H. Aquarius ship migrants finally reach land in Spain after week-long odyssey. Pieejams: <https://www.telegraph.co.uk> [aplūkots 26.02.2019.]

⁸ Skat.: Irresponsible: France blasts Italy but defends not taking in stranded migrant ship. Pieejams: <https://www.thelocal.fr/20180612/france-defends-not-taking-in-aquarius-migrant-boat> [aplūkots 25.02.2019.]

⁹ Gruppo d'Interesse sur Diritto del Mare: Open letter. Pieejams: https://sidigimare.files.wordpress.com/2018/07/open_letter_sidigimare_proponents.pdf [aplūkots 26.02.2019.]

¹⁰ Skat.: Fink M., Gombeer K., Rijpma J., supra 2; Aquarius: Spanish intervention does not relieve Italy from its responsibilities. Pieejams: <https://www.asgi.it/english/aquarius-italy-spain/> [aplūkots 26.02.2019.]

migrantiem, un vai valstis, atsakot pieeju savām ostām, ir pārkāpušas starptautiskās jūras tiesības un cilvēktiesības¹¹, piemēram, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (saukta arī par Eiropas Cilvēktiesību konvenciju; turpmāk arī – ECK)¹². Savā darbā autore uz šiem jautājumiem centīsies rast atbildes.

Darba mērķis ir, pirmkārt, noskaidrot, vai un kādas starptautisko jūras tiesību normas valstis ar šādu rīcību varētu būt pārkāpušas un kādas ir šo normu praktiskās piemērošanas grūtības, trūkumi un iespējamie uzlabojumi, un, otrkārt, vai un kādas ECK normas valstis varētu būt pārkāpušas un kā izglābtās personas varētu izmantot ECK regulējumu, lai aizsargātu savas aizskartās tiesības.

Kaut gan cilvēktiesības ir ietvertas vairākos starptautiskos dokumentos, autore izvēlējās analizēt tieši ECK regulējumu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk arī – ECT) praksi, jo vismaz Eiropas mērogā šī tiesa tiek uzskatīta par vienu no efektīvākajiem tiesību aizsardzības līdzekļiem. Turklāt ikviena persona neatkarīgi no tās statusa (bēglis, ekonomiskais migrants u.c.) var sūdzēties par iespējamiem tās konvencijā paredzēto tiesību un brīvību pārkāpumiem no dalībvalstu puses, un gan Itālija, gan Malta ir ECK dalībvalstis.

Darbā galvenokārt tiks izmantotas šādas metodes:

- 1) analītiskā metode – pētot starptautiskos un reģionālos dokumentus, tiesu nolēmumus un dažādas tiesību doktrīnas atziņas;
- 2) induktīvā metode – skatot atsevišķus tiesu nolēmumus, valstu praksi un doktrīnu un izdarot vispārīgus secinājumus;
- 3) deduktīvā metode – vispārīgos secinājumus attiecinot uz darba ietvaros analizētajiem jautājumiem;
- 4) vēsturiskā metode – analizējot normatīvo aktu attīstību.

Darba pirmajā nodaļā tiks izklāstīti „Aquarius” incidenta faktiskie apstākļi, lai nākamajās nodaļās spētu atbilstoši identificēt piemērojamās tiesību normas un to iespējamos pārkāpumus. Otrajā nodaļā tiks pētīti iespējamie iesaistīto valstu veiktie starptautisko jūras tiesību pārkāpumi, tostarp analizēti piemērojamie jūras tiesību līgumi, kā, piemēram, Starptautiskā konvencija par meklēšanu un glābšanu uz jūras (turpmāk arī – MGJ konvencija)¹³. Savukārt trešajā nodaļā autore visupirms analizēs, vai valstīm vispār ir bijis pienākums nodrošināt ECK paredzētās tiesības un brīvības izglābtajām personām, t.i., vai izglābtās personas vispār ir atradušās dalībvalsts jurisdikcijā ECK 1. panta izpratnē, kā arī

¹¹ Šajā incidentā, neapšaubāmi, nozīme ir arī bēgļu tiesību un Eiropas Savienības tiesību regulējumam. Tomēr darba apjoma dēļ autore šo regulējumu iespējamos pārkāpumus un uzlabojumus neizvērtēs.

¹² Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [25.02.2019. red.]

¹³ Starptautiskā konvencija par meklēšanu un glābšanu uz jūras. Parakstīta Hamburgā 27.04.1979. [25.02.2019. red.]

pētīs, vai ar savu rīcību, atsakot kuģim pieeju savai teritorijai un neļaujot izsēdināt krastā tikko izglābtas personas, tādējādi liekot tām vēl ilgāk būt jūrā, dalībvalstis varētu būt pārkāpušas ECK paredzēto spīdzināšanas vai cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas aizliegumu (3. pants), izraidīšanas vai atgriešanas aizliegumu (*non-refoulement* principu) ECK izpratnē, kā arī kolektīvas ārzemnieku izraidīšanas aizliegumu (4. protokola¹⁴ 4. pants),

¹⁴ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas protokols Nr. 4, kurš nodrošina zināmas tiesības un brīvības, kuras nav iekļautas konvencijā un tās Pirmajā protokolā. Parakstīts Strasbūrā 16.09.1963. [25.02.2019. red.]

1. AQUARIUS INCIDENTA FAKTISKIE APSTĀKĻI

Kopš ap 2014. gadu sākās migrantu¹⁵ ieplūdums Eiropā, Itālija ir bijis viens no galvenajiem jūras vārtiem uz Eiropu un ir piedzīvojusi lielu skaitu migrantu ierodamies tās krastos. Saskaņā ar Starptautiskās Migrācijas organizācijas datiem¹⁶ laikā no 2014. gada līdz 2018. gadam Itālijā ir ieradušies vairāk nekā 600'000 migrantu. Itālijai cenšoties tikt galā ar lielo skaitu migrantiem, t. sk. bēgļiem (lielākoties no Subsahāras Āfrikas), imigrācija ir kļuvusi par vienu no aktuālākajām tēmām valstī.¹⁷

Itālijas jaunās valdības nostāju¹⁸ migrācijas jautājumos skaidri parādīja turpmākie notikumi, sākot ar „Aquarius” incidentu. Svētdien, 2018. gada 10. jūnijā, no rīta nevalstiskā jūras un humanitārā organizācija “SOS Mediterranée”, kas kopā ar nevalstisko medicīnisko organizāciju „Médecins Sans Frontières” savā darbībā izmantoja glābšanas kuģi „Aquarius”, savā Twitter kontā paziņoja, ka uz kuģa ir 629 migranti, kuri izglābti sešās glābšanas operācijās sestdien, 9. jūnijā. Organizācija informēja, ka starp migrantiem ir 123 nepilngadīgie bez likumiskā pārstāvja pavadības, 11 bērni un septiņas grūtnieces.¹⁹ Saskaņā ar “SOS Mediterranée” teikto, kamēr pēc Itālijas glābšanas koordinācijas centra (turpmāk arī – Itālijas GKC), kurš koordinēja meklēšanas un glābšanas operācijas (turpmāk arī – MGO), norādēm kuģis devās uz ziemeļiem uz drošu vietu²⁰, Itālijas amatpersonas pasludināja Itālijas

¹⁵ Ar jēdzienu „migrants” pamatā apzīmē ikvienu, kas pārceļas uz citu valsti, lai arī kādu motīvu dēļ. Kā apakšgrupu izšķir bēgļus – personas, kuras sakarā ar labi pamatotām bailēm no vajāšanas pēc rases, reliģijas, tautības, piederības īpašai sociālai grupai pazīmēm vai politiskās pārliecības dēļ, atrodas ārpus savas pilsonības valsts un nespēj vai sakarā ar šādām bailēm nevēlas izmantot šīs valsts aizsardzību (Skat.: ANO Konvencija par bēgļa statusu. Parakstīta Ženēvā 28.07.1951. [16.04.2019. red.]). Šī darba vajadzībām jēdziens „migrants” tiks lietots, lai apzīmētu ikvienu personu, kura, neievērojot atbilstošos normatīvos noteikumus (piemēram, ceļojot bez atbilstošiem dokumentiem) (t.s. neregulārie migranti), mēģina šķērsot jūru ar mērķi nokļūt citā valstī, ar to saprotot arī bēgļus u.c. migrantu apakšgrupas, piemēram, ekonomiskos migrantus - personas, kuras ceļo uz citu valsti labākas dzīves nolūkos, kā arī patvēruma meklētājus - personas, kas faktiski ir bēgļi, bet vēl gaida lēmumu par bēgļa statusa piešķiršanu. Jēdzienu skaidrojumu skat.: Lehmann J. M. Rights at the Frontier: Border Control and Human Rights Protection of Irregular International Migrants. Goettingen Journal of International Law, 2011, Vol. 3, No. 2, pp. 737-741.

¹⁶ Europe - Mixed Migration Flows To Europe, Yearly Overview (2018). Flow Monitoring. Pieejams: <https://migration.iom.int/datasets/europe> [aplūkots 12.04.2019.]

¹⁷ Ellyatt H. ‘Pack your bags,’ Italy’s new leaders tell 500,000 illegal migrants — but it’ll cost them. Pieejams: <http://cnbc.com> [aplūkots 12.04.2019.]

¹⁸ Mateo Salvīni, Itālijas nacionālistiskās partijas „Lega” līderis, pēc veiksmīga parlamenta vēlēšanu iznākuma 2018. gada 1. jūnijā kopā ar populistisko partiju „Movimento 5 Stelle” izveidoja jaunu koalīciju Itālijas valdībā. Valdības programma līdzīgi kā Salvīni priekšvēlēšanu solījumi paredzēja aizkavēt jaunas migrantu ierašanās Itālijas krastos un deportēt līdz pat 500'000 neregulāros imigrantus, solot aizsardzību tikai bēgļiem. Skat.: Kern S. Italy: “The Party is Over” for Illegal Migrants. Pieejams: <https://www.gatestoneinstitute.org/> [aplūkots 12.04.2019.]

¹⁹ SOS Mediterranée notification on 10 June 2018 12:04 AM. Pieejams: <https://twitter.com/SOSMedGermany> [aplūkots 12.04.2019.]

²⁰ Drošas vietas jēdziens glābšanas un meklēšanas operāciju veikšanas sakarā tiks vairāk paskaidrots darba 2.2. apakšnodalā.

ostu slēgšanu un lika kuģim apstāties 35 jūras jūdzes no Itālijas un 27 jūras jūdzes no Maltas.²¹

Itālijas jaunās valdības premjerministra vietnieks un iekšlietu ministrs Mateo Salvīni lēmumu atteikt piekļuvi Itālijas ostām migrantu glābšanas kuģim „Aquarius” pozicionēja kā uzvaru Itālijai, jau atkal paužot jaunās valdības nostāju pret imigrāciju. Salvīni aicināja Maltu, tā kā tā atradās tuvāk, pieņemt kuģi un nodrošināt pirmo palīdzību migrantiem uz klāja. Maltas premjerministrs Džozefs Muskats, kaut arī piedāvāja neatliekamo medicīnisko evakuāciju, tomēr atteicās ielaist kuģi Maltas ostās, sakot, ka migrantu glābšanas operācijas nav notikušas rajonā, kur Malta koordinē meklēšanas un glābšanas operācijas. Tas izraisīja nesaskaņas ar Itāliju un atstāja „Aquarius” apkalpi neziņā par to, kur turpmāk doties.²²

Pēc tam, kad gan Itālija, gan Malta atteicās ielaist „Aquarius” savās ostās, Spānijas premjerministrs Pedro Sančezs pirmdienas, 11. jūnija, pēcpusdienā paziņoja, ka Spānija nodrošinās drošu vietu ostā Valensijā. Spānijas valdība pauda pārliecību, ka tai ir pienākums izvairīties no humānās katastrofas un piedāvāt drošu vietu šiem cilvēkiem, tādējādi izpildot starptautiskajās tiesībās paredzētos pienākumus.²³

Laikā, kamēr „Aquarius” gaidīja galīgos norādījumus par drošu vietu 629 izglābtajiem migrantiem, „SOS Mediterranée” preses ziņojumā sīkāk izklāstīja notikušo glābšanas operācijās, kas tika veiktas ļoti sarežģītos apstākļos deviņu stundu laikā saskaņā ar Itālijas GKC norādēm. Operācijās dažādās epizodēs piedalījās gan pats „Aquarius”, gan arī Lībijas krasta apsardze, kā arī vairāki Itālijas kuģi.²⁴

Preses ziņojumā „Medicins Sans Frontieres” ārsts Deivids Beverluī piebilda, ka konkrētajā brīdī nepastāvēja neatliekamas medicīniskas situācijas, tomēr visi izdzīvojušie bija pārguruši un dehidratējušies, kā arī daudziem benzīna un jūras ūdens sajaukuma rezultātā bija radušies ķīmiski ādas apdegumi. Vairākiem cilvēkiem bija nepieciešama arī ortopēdiska operācija. Ārsts pauda pārliecību, ka šiem cilvēkiem, kamēr viņi bijuši Lībijā, ir bijusi pieeja ļoti vājai vai vispār nekādi medicīniskajai palīdzībai. Izglābtie bija no 26 dažādām valstīm, gandrīz ceturtdaļa no Sudānas.²⁵

Sofija Bū, „SOS Mediterranée” pārstāve, informēja, ka 629 cilvēki uz klāja jau bija krietni pāri kuģa maksimālajai ietilpībai, un aicināja neatlikt izdzīvojušo drošību un aprūpi

²¹ On instructions from Rome, the Aquarius is stopped at sea between Malta and Italy, waiting for a safe port to disembark 629 survivors. Pieejams: <https://sosmediterranee.com/on-instructions-from-rome-the-aquarius-is-stopped-at-sea-between-malta-and-italy-waiting-for-a-safe-port-to-disembark-629-survivors/> [aplūkots 26.02.2019.]

²² Horowitz J., Minder R., Pianigiani G. Italy's New Populist Government Turns Away Ship With 600 Migrants Aboard. Pieejams: <https://www.nytimes.com/> [aplūkots 26.02.2019.]

²³ Ibid.

²⁴ On instructions from Rome, supra 21.

²⁵ Ibid.

politisku motīvu dēļ.²⁶ Uz kuģa valdīja pamatīgs satraukums, un, pirms Spānijas paziņojuma saņemšanas, nezinot, kur kuģis tālāk dosies, vairāki cilvēki pat draudēja lēkt pār bortu, ja kuģis dotos uz Lībiju.²⁷

Tikai pēc atklātajā jūrā pavadītajām vairāk nekā 36 stundām (daļu no tām svelmainā saulē) „Aquarius” saņēma oficiālu norādi no Itālijas GKC kuģot uz Valensijas ostu. Sofija Bū puda atvieglojumu par to, ka būs iespēja izlaist visus 629 cilvēkus drošā vietā. Viņa gan piebilda, ka tas nav labākais risinājums – līdz Spānijai ir tāls ceļš, un, kamēr „Aquarius” ir prom no centrālā Vidusjūras reģiona, kur glābējresursi nav pietiekami, cilvēki joprojām mēģina šķērsot bīstamo Vidusjūras maršrutu. Attiecīgi „Aquarius” informēja Itālijas GKC, ka nebūtu droši veikt tik tālu ceļu līdz Spānijai ar vairāk nekā 600 cilvēkiem uz klāja – medicīniskā un sanitārā situācija pasliktinātos, ēdiena rezerves uz kuģa nepietiktu visam ceļam, kā arī bija bažas par laikapstākļu pasliktināšanos ceļā uz Spāniju. Tiesa, kamēr kuģis gaidīja norādi par drošu vietu, sūtījumus ar ēdienu, ūdeni un siltām drēbēm tas saņēma gan no Itālijas, gan no Maltas.²⁸

Tomēr „Aquarius” dotā norāde netika mainīta, un sākās migrantu ceļš uz Spāniju. Daļa migrantu drošības dēļ tika pārvietoti uz diviem Itālijas kuģiem pirms garā ceļa, un Itālija uz tiem nodrošināja medicīnisko palīdzību. Visi trīs kuģi veiksmīgi nonāca Spānijā Valensijas ostā svētdienas, 17. jūnija, rītā – nedēļu pēc tam, kad Itālija un Malta atteicās uzņemt kuģi savās ostās.²⁹ Ierodoties Spānijā, 18 cilvēki uzreiz tika nogādāti vietējā slimnīcā.³⁰

Preses konferencē Salvīni puda viedokli, ka Malta un pārējā Eiropa neuzņem tik daudz migrantus kā Itālija, un uzsvēra, ka Itālijas balss pacelšana migrācijas jautājumos ir atmaksājusies un Eiropas Savienība vairs nevarēs paļauties uz līdzīgiem „labas sirds” žestiem kā Spānijas lēmums.³¹ Šķiet, ka Itālijas valdība ar šo rīcību tik tiešām pievērsa sev starptautiskās sabiedrības uzmanību.³²

²⁶ On instructions from Rome, supra 21.

²⁷ Fernandez L. F., Rubio J. Boat caught in Europe's migration spat brings hundreds to Spain. Pieejams: <https://www.reuters.com/> [aplūkots 25.02.2019.]

²⁸ Aquarius instructed to sail to Spain to reach a port of safety: 629 people rescued in the Mediterranean to be disembarked in Valencia. Pieejams: <https://sosmediterranean.com/aquarius-instructed-to-sail-to-spain-to-reach-a-port-of-safety-629-people-rescued-in-the-mediterranean-to-be-disembarked-in-valencia/> [aplūkots 26.02.2019.]

²⁹ Between the Devil and the deep blue sea: Europe fails refugees and migrants in the central Mediterranean. Pieejams: <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR3089062018ENGLISH.pdf> [aplūkots 26.02.2019.]

³⁰ Strange H., supra 7.

³¹ Ellyatt H. Italy's Salvini claims 'victory' over migrant ship refusal as Spain accepts vessel. Pieejams: <https://www.cnbc.com/> [aplūkots 24.02.2019.]

³² Šajā incidentā notiekošo nosodīja ne viens vien. Piemēram, ANO Augstais komisārs bēgļu jautājumos aicināja Itāliju un Maltu nonākt pie risinājuma pēc iespējas ātrāk. Arī daži Itālijas dienviņu pilsētu domju priekšsēdētāji kritizēja valdību un piedāvāja savas ostas. Palermo mērs norādīja, ka pilsēta vienmēr uzņems kuģus, kas glābj dzīvības Vidusjūrā. Ņemot vērā to, ka valdībai ir jurisdikcija pār visām Itālijas ostām, viņa atbalsta vārdi gan neko nemainīja. Skat.: Horowitz J., Minder R., Pianigiani G., supra 22.

2. JŪRAS TIESĪBU IESPĒJAMO PĀRKĀPUMU ANALĪZE

2.1. Pienākums koordinēt glābšanas operāciju un nodrošināt izglābto personu nogādāšanu drošā vietā

Jūras tiesībās jau izsenis ir pazīstams kuģa kapteiņa pienākums sniegt palīdzību personām, kas nonākušas briesmās³³ jūrā.³⁴ Mūsdienās tas jau tiek uzskatīts par vairāk nekā tikai morālu pienākumu un ir kodificēts vairākos starptautiskajos līgumos, kā arī tiek uzskatīts par paražu tiesību normu.³⁵ Šādu pienākumu paredz gan 1982. gada ANO Jūras tiesību konvencija (turpmāk arī – ANO JTK)³⁶, gan MGJ konvencija³⁷, gan 1974. gada Starptautiskā konvencija par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras (turpmāk arī – CDAJ konvencija)^{38,39}. Tiesību doktrīnā tiek pausts viedoklis, ka šis pienākums balstās vispārējā praksē attiecībā uz personām, kas uz jūras ir nonākušas briesmās, kā arī elementāriem humānisma apsvērumiem.⁴⁰

Ja kuģa kapteini ir sasniegušas ziņas par to, ka nepieciešama palīdzība, viņam ir pienākums, ciktāl šāda darbība nepakļauj nopietnām briesmām kuģi, apkalpi vai pasažierus, steigties ar pilnu iespējamo ātrumu, lai palīdzētu nelaimē nonākušajiem cilvēkiem.⁴¹ Šāda palīdzība ir jāsniedz ikvienai personai bez jebkādas diskriminācijas, neņemot vērā personas statusu, pilsonību un apstākļus, kādā persona atrasta.⁴² Nav arī nozīmes, vai persona ir ekonomiskais migrants, patvēruma meklētājs vai bēglis.⁴³

³³ Briesmu stāvoklis saskaņā ar MGJ konvencijas, supra 13, pielikuma 1.3.13. punktu ir stāvoklis, kurā ir pamatota pārliecība par to, ka personai, kuģim vai laivai draud nopietnas un nenovēršamas briesmas un ir vajadzīga neatliekama palīdzība.

³⁴ Starptautiskās Jūrniecības organizācijas Jūrniecības drošības komitejas Rezolūcija MSC.167(78). Vadlīnijas par izturēšanos pret uz jūras izglābtām personām, pielikums, 1. punkts. Pieņemta 20.05.2004. Pieejams: [http://www.imo.org/en/OurWork/Facilitation/personsrescued/Documents/MS.C.167\(78\).pdf](http://www.imo.org/en/OurWork/Facilitation/personsrescued/Documents/MS.C.167(78).pdf) [aplūkots 06.03.2019.]

³⁵ Cacciaguidi-Fahy S. The Law of the Sea and Human Rights. Sri Lanka Journal of International Law, 2007, Vol. 19, No. 1, p. 90.

³⁶ ANO Jūras tiesību konvencija, 98. panta pirmā daļa. Parakstīta Montegobejā 10.12.1982. [25.02.2019. red.]

³⁷ MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 2.1.10. punkts.

³⁸ Starptautiskā konvencija par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras, 5. nodaļas 33. noteikuma 1. punkts. Parakstīta Londonā 01.11.1974. [25.02.2019. red.]

³⁹ Gan Itālija, gan Malta ir visu šo konvenciju dalībvalstis. Skat.: Status of Conventions. Pieejams: <http://www.imo.org/en/About/Conventions/StatusOfConventions/Pages/Default.aspx> [aplūkots 25.02.2019.]; Par ANO JTK skat.: Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements. Pieejams: https://www.un.org/depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm [aplūkots 25.02.2019.]

⁴⁰ Grandy N. R., Nandan S. N., Rosenne S. United Nations Convention on the Law of the Sea 1982. A Commentary. Volume III. Hague: Kluwer Law International, 2002, p. 171.

⁴¹ ANO JTK, supra 36, 98. panta pirmās daļas b) punkts.

⁴² MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 2.1.10. punkts.

⁴³ SJO JTK Rezolūcija MSC.167(78)., supra 34, 2.1.3. punkts.

Starptautiskajās tiesībās bez pienākuma sniegt palīdzību tiek izšķirts arī pienākums glābt. Pienākums sniegt palīdzību ir kuģa kapteinim, savukārt pienākums glābt, kas iekļauj arī nogādāšanu drošā vietā⁴⁴, – valstij. Palīdzības sniegšanas tvērums nevienā konvencijā nav aprakstīts, tomēr lielākā daļa pētnieku uzskata, ka konvencijas ļauj kuģa kapteinim diezgan brīvi rīkoties, ņemot vērā paša kuģa un uz tā esošo cilvēku drošību. Ir dažādi veidi, kā kapteinis var sniegt palīdzību, piemēram, nolaižot glābšanas laivu.⁴⁵

Pienākums nodrošināt to, ka kapteiņi ievēro šo paražu, ir uzlikts kuģa karoga valstij (piemēram, nacionālajos likumos iekļaujot sodus par šī pienākuma neievērošanu).⁴⁶ Tomēr šīs paražas izpildi var ietekmēt vēl daudzi faktori. Kā notikumi liecina, var paiet vairākas nedēļas, kamēr valstis nonāk pie kāda lēmuma attiecībā uz migrantiem, kas uzņemti uz palīdzību sniedzošā kuģa klāja. Tas nepavisam neiedrošina kuģu kapteiņus sniegt palīdzību migrantiem jūrā (protams, ja vien kuģis nav glābšanas kuģis), nemaz nerunājot par situācijām, kad kuģa kapteiņiem draud ar dažādām apsūdzībām, tai skaitā par migrantu kontrabandu^{47, 48}.

Taču, kaut arī nav šaubu par palīdzības sniegšanas pienākuma pastāvēšanu, līdz galam neatrisināts, šķiet, ir jautājums, kas notiek ar izglābtajām personām, kad tās pēc veiksmīgas palīdzības sniegšanas ir nonākuši uz palīdzību sniedzošā kuģa. Vairāki pētnieki norāda, ka iepretim starptautiski saistošam pienākumam sniegt palīdzību personām briesmās jūrā, nepastāv atbilstošs pienākums valstīm uzņemt izglābtās personas savā teritorijā.⁴⁹

Piekrastes valstīm ir jāveicina meklēšanas un glābšanas dienesta izveidošana, kā arī tā darbība un uzturēšana, lai tiktu nodrošināta drošība uz jūras.⁵⁰ Šim nolūkam pasaules okeāni un jūras ir sadalīti dažādos MGR, kuru robežās tiek nodrošināta meklēšanas un glābšanas dienestu darbība.⁵¹ Par katru rajonu kāda piekrastes valsts uzņemas atbildību⁵² - valstij, izveidojot meklēšanas un glābšanas dienestu, ir jānodrošina tā darbība savā MGR.⁵³ Dienesta

⁴⁴ Glābšana ir operācija, kuras laikā personas, kuras ir briesmās, tiek atrastas, viņu sākotnējās medicīniskās un citas vajadzības tiek apmierinātas, un personas tiek nogādātas drošā vietā (MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 1.3.2. punkts).

⁴⁵ Cacciaguidi-Fahy S. 2007, supra 35, p. 93-94.

⁴⁶ ANO JTK, supra 36, 98. panta pirmā daļa.

⁴⁷ Saskaņā ar ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokola pret migrantu nelikumīgu ieviešanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem 3. panta a) punktu migrantu kontrabanda (migrantu nelikumīga ieviešana) ir nelegālas iekļūšanas valstī nodrošināšana personai, kura nav šīs valsts pilsonis vai pastāvīgais rezidents, ar tiešu vai netiešu nolūku iegūt finansiālu vai citādi materiālu labumu. Protokols parakstīts Ņujorkā 12.12.2000. [10.04.2019. red.]

⁴⁸ Goodwin-Gill G. S., McAdam J. *The Refugee in International Law*. Third edition. New York: Oxford University Press, 2007, p. 281.

⁴⁹ Skat., piemēram: Coppens J., Somers E. *Towards New Rules on Disembarkation of Persons Rescued at Sea? The International Journal of Marine and Coastal Law*, 2010, Vol. 25, p. 377.

⁵⁰ ANO JTK, supra 36, 98. panta otrā daļa.

⁵¹ MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 1.3.4. punkts.

⁵² CDAJ konvencija, supra 38, 5. nodaļas 7. noteikuma 1. punkts.

⁵³ MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 2.1.9. punkts.

darbību palīdz īstenot glābšanas koordinācijas centrs, kas MGR robežās atbild par meklēšanas un glābšanas operāciju veikšanas koordinēšanu.⁵⁴

Tai valstij, kuras rajonā cilvēkiem ir sniegta palīdzība, ir primārā atbildība koordinēt glābšanas operācijas un īstenot sadarbību un tālāko notikumu saskaņošanu starp iesaistītajām pusēm (piemēram, citām piekrastes valstīm kuģa plānotā maršruta ceļā, kuģa karoga valsti, kuģa īpašniekiem un viņu pārstāvjiem, izglābto personu pilsonības valsti, kā arī valsti, no kurienes personas devušās, ja tāda ir zināma), lai izglābtās personas nogādātu drošā vietā.⁵⁵

Šāds valsts pienākums ar 2004. gada labojumiem⁵⁶ pirmoreiz parādījās un tika ievietots MGJ un CDAJ konvencijās pēc t.s. „Tampa” incidenta, kurā Austrālijas valdība aizliedza Norvēģijas kuģa „Tampa” kapteinim ienākt Austrālijas teritoriālajā jūrā un ostā, lai nogādātu krastā 438 migrantus, kurus kuģis bija izglābis Indijas okeānā. Par spīti kritiskajam stāvoklim uz kuģa, tikai pēc desmit dienām iesaistītajām valstīm izdevās pieņemt lēmumu un migranti tika pārvietoti uz Austrālijas kuģa, kurš 150 migrantus nogādāja uz Jaunzēlandi, bet 288 uz Nauru.⁵⁷ Ar šiem labojumiem valstis gribēja aizkavēt turpmākus šādus incidentus. Tomēr netika panākta vienošanās par vienotu regulējumu, kas jau iepriekš šādās situācijās noteiktu konkrētu ostu, uz kuru jānogādā izglābtās personas. Tika vien noteikts, ka valstij, kuras atbildībā esošajā MGR ir notikusi palīdzības sniegšana, ir primārā atbildība nodrošināt sadarbību un koordinēšanu starp iesaistītajām pusēm nolūkā izglābtos nogādāt drošā vietā tik drīz, cik vien to ir iespējams saprātīgi realizēt.

Šis gan nebija risinājums, ar kādu visas MGJ un CDAJ konvenciju dalībvalstis bija apmierinātas. Malta vienmēr ir iebildusi pret šiem labojumiem un nav tos ratificējusi⁵⁸, tādēļ tai šis noteikums varētu nebūt saistošs. Tā uzskatīja, ka šāds noteikums veicinātu neregulāro migrantu pārvadāšanu, jo laivām, kas tos vestu, vienkārši vajadzētu doties uz tuvāko blakus esošo MGR un izsūtīt briesmu signālu, lai valstij iestātos pienākums īstenot tālākās darbības. Turklāt tā norādīja, ka šāds labojums varētu novest pie negatīvākām sekām kuģošanas industrijai nekā tad, ja droša vieta būtu tuvākā osta, jo var būt situācijas, kad atbildīgā valsts ir

⁵⁴ MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 1.3.5., 2.3.1. punkts.

⁵⁵ Ibid, pielikuma 3.1.9. punkts; CDAJ konvencijas, supra 38, 4. nodaļas 33. noteikuma 4. punkta 1-1. apakšpunkts.

⁵⁶ Starptautiskās Jūrnieceības organizācijas Jūrnieceības drošības komitejas Rezolūcija MSC.153(78) par labojumiem 1974. gada Starptautiskajā konvencijā par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras. Pieņemta 20.05.2004. Pieejams: <https://www.refworld.org/docid/432aca724.html> [aplūkots 04.03.2019.]; Starptautiskās Jūrnieceības organizācijas Jūrnieceības drošības komitejas Rezolūcija MSC.155(78) par labojumiem 1979. gada Starptautiskajā konvencijā par meklēšanu un glābšanu uz jūras. Pieņemta 20.05.2004. Pieejams: <https://www.refworld.org/docid/432acad44.html> [aplūkots 04.03.2019.]

⁵⁷ Kenney F. J. Jr., Tasikas V. The Tampa Incident: IMO Perspectives and Responses on the Treatment of Personas Rescued at Sea, Pacific Rim Law & Policy Journal, 2003, Vol. 12. No. 1, p. 144.

⁵⁸ Maltas delegācijas paziņojums. Pielikums Nr. 6 SJO Veicināšanas komitejas sanāksmes Nr. FAL 35/17 19.03.2009. ziņojumam. Pieejams: <http://www.imo.org/en/OurWork/Facilitation/FALCommittee/Documents/35-17.pdf> [aplūkots 25.02.2019.]

krietni tālāk nekā tuvākā valsts tajā brīdī. Valsts arī vērsa uzmanību uz to, ka ir MGR, kuri pārklājas, un tas raisa tālākus jautājumus par to, kura valsts būtu atbildīga, ja palīdzības sniegšana ir notikusi vietā, kur rajoni pārklājas. Tiesa, Maltas nevēlāšanos piekrist labojumiem izskaidro fakts, ka Maltai ir neproporcionāli liels MGR, salīdzinot ar tās teritoriju.⁵⁹

Migranti uz „Aquarius” klāja tika izglābti Vidusjūras daļā, kurā koordinēt MGO neviena valsts tajā brīdī *de jure* nebija uzņēmusies. Kaut tuvākās valsts Lībijas krasta apsardze tika uzskatīta par atbildīgu pār šo rajonu, incidenta laikā Lībija vēl nebija izveidojusi savu jūras GKC.⁶⁰ Turklāt tad vēl nebija arī oficiāli apstiprināts Lībijas MGR - rajons tika oficiāli apstiprināts vien pēc „Aquarius” incidenta.⁶¹ Vairākas dienas pēc oficiālas rajona nodibināšanas Lībijas GKC koordinātas tika augšupielādētas Vispasaules integrētajā kuģošanas informācijas sistēmā, tādējādi leģitimizējot centra veikto MGO koordinēšanu Lībijas rajonā.⁶² Līdz tam faktiski Itālija aizpildīja šo „robu” - Itālijas centrs lielā daļā gadījumu ir bijis pirmais jūras GKC, kas ir atbildējis uz briesmu signāliem tajā rajonā un arī koordinējis MGO.⁶³

Kā jau iepriekš minēts, MGJ un CDAJ konvencijas nosaka, ka primārā atbildība koordinēt glābšanas operāciju un novest to līdz galam ir valstij, kuras rajonā palīdzība ir tikusi sniegta. Vārds „primārā” liek domāt, ka varētu būt arī situācijas, kurās atbildība koordinēt glābšanu var iestāties arī citai valstij. Šāda interpretācija var palīdzēt izprast, kā rīkoties situācijās, kuras konvencija tieši neregulē, – piemēram, kad, kā šajā incidentā, palīdzība tiek sniegta rajonā, pār kuru neviena valsts *de jure* atbildību nav uzņēmusies.

SJO Jūrniecības drošības komitejas izdotajās vadlīnijās par izturēšanos pret uz jūras izglābtām personām⁶⁴ (par vadlīniju saistošo raksturu skatīt darba 2.3. apakšnodaļu) tiek norādīts, ka centram, kas pirmais ir saņēmis ziņu par problēmsituāciju, ir nekavējoties jācenšas nodot informāciju tālākas koordinēšanas nolūkos centram, kas ir atbildīgs par rajonu, kurā tiek sniegta palīdzība. Savukārt atbildīgajam centram uzreiz pēc informācijas

⁵⁹ Map of SAR Contacts found in SRR Mediterranean sea region. Pieejams: https://sarcontacts.info/srrs/tr_med/ [aplūkots 25.03.2019.]

⁶⁰ Answer given by Mr Avramopoulos on behalf of the European Commission on the question of project ‘Aurora’ on border surveillance in Libya. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2018-002163-ASW_EN.html?redirect [aplūkots 25.03.2019.]

⁶¹ La Libia ha dichiarato la sua zona SAR: lo conferma l'IMO. Pieejams: <http://www.vita.it/it/article/2018/06/28/la-libia-ha-dichiarato-la-sua-zona-sar-lo-conferma-limo/147392/> [aplūkots 25.03.2019.]

⁶² Aquarius enters Libyan Search and Rescue Region. Pieejams: <https://onboard-aquarius.org/normal-navigation/aquarius-enters-libyan-search-and-rescue-region/> [aplūkots 27.03.2019.]

⁶³ Skat., piemēram: Three days of complex operations in the Central Mediterranean. Pieejams: <http://old.sosmediterranean.org/three-days-of-complex-operations-in-the-central-mediterranean-sos-mediterranean-calls-on-european-and-international-authorities-to-urgently-clarify-framework-underlying-libyan-coast-guard-intervention/?lang=en> [aplūkots 26.02.2019.]; skat. arī: Fink M., Gombeer K., Rijpma J., supra 2.

⁶⁴ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34.

saņemšanas ir jāuzņemas atbildība par glābšanas koordinēšanu, jo atbildīga primāri ir valsts, kuras rajonā notiek palīdzības sniegšana, pat ja kāds cits GKC ir saņēmis briesmu signālu pirmais. Tomēr pirmais centrs ir atbildīgs par situācijas koordinēšanu tik ilgi, kamēr atbildīgais centrs vai cita kompetenta institūcija uzņemas atbildību.⁶⁵ Līdz ar to, ņemot vērā šo vadlīnijās pausto izpratni, tādās situācijās, kad neviena valsts nav *de jure* atbildīga par konkrētu rajonu, lai efektīvi īstenotu konvenciju 2004. gada labojumu mērķi nodrošināt, ka katrā gadījumā droša vieta tiek atrasta, kā atbildīgo, iespējams, varētu noteikt to valsti, kuras GKC pirmais ir saņēmis briesmu signālu, ja neviena cita valsts negrib vai nespēj uzņemties atbildību. Tā kā „Aquarius” incidentā pār rajonu, kur notika palīdzības sniegšana, neviena valsts, kā jau iepriekš norādīts, nebija uzņēmusies *de jure* atbildību, un Itālija regulāri bija pirmais centrs, kas saņēma briesmu signālus un arī tālāk koordinēja glābšanas operācijas, iespējams, varētu uzskatīt, ka Itālija bija atbildīga par drošas vietas atrašanu, jo nebija cita GKC, kas to varētu uzņemties vai vismaz gribētu uzņemties. Itālija šo pienākumu uzņēmas un izpildīja, koordinējot glābšanas operāciju un novedot to līdz galam.

Ir vēl viena situācija, kuru konvencijas neatrunā, kā jau to norādīja Malta savos iebildumos. Pastāv arī MGR, kuri pārklājas⁶⁶, un konvencijās diemžēl nav atrunāts, kā arī vadlīnijās netiek skaidrots, kura valsts ir atbildīga šajā gadījumā. Tā kā konvencijās vairākkārt tiek uzsvērts, ka atbildīgā valsts ir tā, kuras rajonā notikusi palīdzības sniegšana, un ka iesaistītajām pusēm ir pienākums sadarboties un sazināties savā starpā, varētu secināt, ka, ja palīdzības sniegšana ir notikusi vietā, kur rajoni pārklājas, abas valstis ir vienlīdz atbildīgas par drošas vietas atrašanu. Tomēr vienlīdz liela atbildība, šķiet, ir pārāk nekonkrēts un praksē grūti īstenojams jēdziens, tāpēc, iespējams, pēc analogijas varētu piemērot vadlīnijās sniegto interpretāciju, ka pirmais no abu primāri atbildīgo valstu centriem, kas atsaucies uz briesmu signālu, ir atbildīgs par drošas vietas atrašanu, ja atbildību negrib uzņemties otra par rajonu atbildīgā valsts.

2.2. Jēdziena „droša vieta” izpratne

Kaut arī kuģa kapteinim ir pienākums palīdzēt personām, kas ir briesmās jūrā, savukārt atbildīgajai valstij ir pienākums koordinēt glābšanas operāciju un novest to līdz galam, neviena konvencija nenosaka, ka valstij ir pienākums atļaut izkāpšanu krastā savā teritorijā.⁶⁷

⁶⁵ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34, 6.5., 6.7. punkts

⁶⁶ Moreno-Lax V. The Interdiction of Asylum Seekers at Sea: Law and (mal)practice in Europe and Australia. Policy Brief Series in Kaldor Centre for International Refugee Law, 2017, Policy Brief 4, p. 6.

⁶⁷ Coppens J., Somers E. 2010, supra 49, p. 377.

MGJ konvencijā, apzīmējot vietu, uz kuru jānogādā izglābtie, tiek lietots jēdziens „droša vieta” (*place of safety*).⁶⁸ Šis termins pašā konvencijā netiek skaidrots, tomēr tiek skaidrots jau iepriekš pieminētajās SJO Jūrniecības drošības komitejas izdotajās vadlīnijās. Šis jēdziens, interpretējot to saskaņā ar vadlīnijām, valstij neparedz pienākumu nogādāt migrantus tieši uz sauszemi. Tikpat labi droša vieta var būt lielāks kuģis, glābšanas vienība vai iekārta jūrā, ja vien tā der kā droša vieta līdz brīdim, kad izdzīvojušie tiek pārvietoti uz nākamo vietu.⁶⁹ Vadlīnijās termins tiek skaidrots kā vieta, kurā glābšanas operācijas ir uzskatāmas par pabeigtām un kur izdzīvojušo dzīvības vairs nav apdraudētas un pamatvajadzības (ēdiens, pajumte un medicīniskās vajadzības) var tikt apmierinātas. Tā ir vieta, no kuras tālāk var tikt organizēts transports uz izdzīvojušo nākamo pieturas punktu vai galamērķi.⁷⁰ Nosakot, kas ir droša vieta katrā atsevišķā gadījumā, ir jāņem vērā situācijas īpašie apstākļi, kā, piemēram, medicīniskās vajadzības.⁷¹

Vadlīnijas dod norādes arī attiecībā uz to, ko nevar uzskatīt par drošu vietu. Palīdzību sniedzošo kuģi nevajadzētu uztvert kā drošu vietu tikai un vienīgi tādēļ, ka izdzīvojušajiem, nokļūstot uz kuģa, vairs nedraud tūlītējas briesmas. Pat ja kuģis ir spējīgs droši izvietot izdzīvojušos un var kalpot kā laba pagaidu droša vieta, kuģi vajadzētu pēc iespējas ātrāk atbrīvot no šīs atbildības.⁷² Kā arī ir nepieciešams izvairīties no izdzīvojušo izlaišanas teritorijās, kurās varētu tikt apdraudēta uz jūras izglābto patvēruma meklētāju un bēgļu dzīvība un brīvība.⁷³

MGJ un CDAJ konvenciju 2004. gada labojumu pieņemšanas procesā valstis sniedza dažādu izpratni par to, kam vai kādai vajadzētu būt tai vietai, kur izglābtos nogādāt. Dānija pauda viedokli, ka, kad kuģis ir izglābis personas briesmās uz jūras, amatpersonām nākamajā pieturas ostā vai tuvākajā ostā ir jāļauj šīs personas izlaist krastā; ja amatpersonas redz, ka saskaņā ar nacionālajiem likumiem šīs personas nav ielaižamas valstī, viņām ir jānodrošina šo personu saņemšana trešajā valstī.⁷⁴ Norvēģija iesniedza priekšlikumu, kas paredzēja, ka kuģa kapteinim, kas izglābis personas briesmās uz jūras, ir pienākums nogādāt šīs personas drošā vietā bez nepamatotas vilcināšanās. Šajos apstākļos kuģa kapteinis var pats izlemt un nogādāt personas tuvākajā piemērotajā ostā, un attiecīgajai valstij ir pienākums personas uzņemt.⁷⁵ Francijas priekšlikums paredzēja ietvert noteikumu, ka kuģa kapteiņiem ir jābūt spējīgiem izlaist personas krastā tuvākajā piemērotajā vietā, kuru nosaka attiecīgās piekrastes valsts

⁶⁸ MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 1.3.2., 3.1.9. punkts.

⁶⁹ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34, 6.14. punkts, pielikuma 3. punkts.

⁷⁰ Ibid, 6.12. punkts.

⁷¹ Ibid, 6.15. punkts.

⁷² Ibid, 6.13. punkts.

⁷³ Ibid, 6.17. punkts.

⁷⁴ Kenney F. J., Jr., Tasikas V. 2003, supra 57, p. 162.

⁷⁵ Ibid, p. 165-166.

GKC, ņemot vērā izdzīvojušo skaitu, kuģa lielumu un tā maršrutu. Francija norādīja, ka šajā procesā valstīm vajadzētu pozitīvi reaģēt uz pieprasījumu izlaist izdzīvojušos.⁷⁶

Austrālija gan ieņēma pavisam citādu nostāju un attiecībā uz „Tampa” incidentu pauda uzskatu, ka glābšana tika pabeigta mirklī, kad migranti bija nonākuši uz kuģa klāja, tādējādi par drošu vietu uzskatot palīdzību sniedzošo kuģi.⁷⁷ Gan Austrālija, gan ASV pretojās priekšlikumiem par labojumiem, kas konvencijās ietvertu pienākumu izlaist personas krastā noteiktā ostā vai dotu tiesības kuģa kapteinim pieņemt gala lēmumu par laiku un vietu, kur izcelties krastā. Abas valstis uzskatīja, ka tādu lēmumu pieņemt ir piekrastes valsts atbildība katrā konkrētā situācijā, sazinoties ar visām iesaistītajām valstīm, tostarp glābjošā kuģa karogvalsti.⁷⁸ ASV pauda viedokli, ka droša vieta varētu nozīmēt arī citu kuģi, kas ir aprīkots tā, lai parūpētos par izdzīvojušajiem līdz pietāšanai krastā galīgajā ostā.⁷⁹

Kaut gan sarunu procesā bija vienprātība par to, ka droša vieta vairumā gadījumu būs sauszeme, valstis piekrita, ka tas tikpat labi varētu būt pienācīgi aprīkots kuģis, un šāda izpratne, kā redzams, tika iekļauta arī vadlīnijās. Tā kā likās, ka jaunais pienākums valstīm sadarboties un koordinēt glābšanas procesu ievērojami atvieglos drošas vietas noteikšanas problēmas un būs atslēga, lai atrisinātu tādus incidentus kā „Tampa”, tika nolemts, ka nav nepieciešams definēt drošu vietu konvencijā.⁸⁰ Tādējādi, vismaz kā valstīm likās, tika panākts veiksmīgs kompromiss un sabalansētas visu konfliktējošo pušu intereses.⁸¹ Tomēr ļoti svarīgi ir atzīmēt, ka vairums valstu, kas piedalījās sarunās, pauda viedokli, ka pat ja atbildīgajai valstij ir primārā atbildība nodrošināt koordinēšanu drošas vietas atrašanās, tas nenozīmē, ka valstij ir pienākums uzņemt izglābtās personas savā teritorijā.⁸² Tas acīmredzami tika ņemts vērā, jo labojumi šādu pienākumu tik tiešām neparedz.

Tomēr, kaut no labojumiem un vadlīnijām tas neizriet, doktrīnā tiek pausts arī viedoklis, ka glābšanas operācijas var tikt uzskatītas par pabeigtām tikai brīdī, kad ir notikusi personu izkāpšana sauszemē vietā, kas var tikt uzskatīta par drošu.⁸³ Valstu prakse, vismaz Vidusjūrā, arī norāda par labu šādu interpretācijai, jo valstis tomēr pārsvarā cenšas organizēt migrantu

⁷⁶ Kenney F. J., Jr., Tasikas V. 2003, supra 57, p. 163-164.

⁷⁷ Ibid, p. 159.

⁷⁸ Ibid, p. 164.

⁷⁹ Ibid, p. 165.

⁸⁰ Ibid, p. 177.

⁸¹ Ziņojums par otro starpaģentūru sanākumi jautājumā par izturēšanos pret uz jūras izglābtām personām. Pielikums Jūrniecības drošības komitejas sanākumi Nr. MSC-79/22/6, 17. punkts. Sastādīts 12.07.2004. Pieejams: <https://www.transportstyrelsen.se/contentassets/b1eaa181248a4d118d8bb3208f20ccb2/79-22-6.pdf> [aplūkots 25.02.2019.]

⁸² Ibid, 18. punkts.

⁸³ Moreno-Lax V. 2017 supra 66, p. 7.

nokļūšanu uz sauszemi, nevis uz, piemēram, kādu citu kuģi.⁸⁴ Arī Itālijas GKC, dodot norādi kuģim „Aquarius” doties uz Valensiju, apzīmēja to ar jēdzienu „droša vieta”.⁸⁵ Tātad, ļoti iespējams, pamatizpratne par drošu vietu tomēr ir tāda, ka tā ir sauszeme, turklāt kādas piekrastes valsts osta.

Nosakot katrā situācijā drošo vietu, ir jāņem vērā vietas raksturīgās iezīmes un tas, ko tā izglābtajiem var nodrošināt.⁸⁶ Ņemot vērā iepriekšminēto, drošas vietas noteikšanā saskaņā ar vadlīnijām galvenais nav vietas ģeogrāfiskais novietojums. Pat ja pieņem, ka ar drošu vietu parasti tiek saprasta kādas valsts osta, nav tādas iepriekš paredzētas noteiktas ostas, kur personu izlaišanai jānotiek, kā, piemēram, nākamā palīdzību sniedzošā kuģa pieturas osta, osta, kas ģeogrāfiski atrodas vistuvāk, vai kāda osta atbildīgās valsts teritorijā. Turklāt atbildīgajai valstij, kā jau iepriekš minēts, nav pienākuma ļaut personām izkāpt krastā savā teritorijā.⁸⁷

Tiesa, vadlīnijas nosaka, ka valstu valdībām un GKC vajadzētu darīt visu iespējamo, lai samazinātu laiku, kas izdzīvojušajiem jāpavada uz palīdzību sniedzošā kuģa klāja.⁸⁸ Arī MGJ un CDAJ konvencijas nosaka, ka tam jānotiek pēc iespējas ātrāk.⁸⁹ SJO Veicināšanas komitejas cirkulārā (par cirkulāra saistošo spēku skatīt 2.3. apakšnodaļu), kurā apkopoti principi, kādi jāievēro, veicot administratīvas procedūras saistībā ar personu nogādāšanu krastā, tiek norādīts, ka ir jāņem vērā kuģa kapteiņa vēlamā izsēdināšanas vieta un neatliekamās izglābto personu medicīniskās vajadzības.⁹⁰ Arī vadlīnijās tiek uzsvērts, ka, kaut arī katra situācija var būt atšķirīga un valstis līdz ar to var elastīgi reaģēt uz konkrēto situāciju, valstīm tomēr ir pienākums rīkoties tādā veidā, kas pēc iespējas samazina palīdzību sniedzošā kuģa tālāku novirzīšanos no iecerētā kursa.⁹¹ Reizē tiek akcentēts, ka kuģu kapteiņiem tomēr ir jāsaprot, ka dažos gadījumos nepieciešamā koordinēšana var neizbēgami izraisīt kavējumus.⁹²

⁸⁴ Skat., piemēram, Mussi F. The Italian Job: human rights considerations of the Diciotti incident. Pieejams: <https://rightsblog.net/2018/10/18/the-italian-job-human-rights-considerations-of-the-diciotti-incident/> [aplūkots 05.04.2019.]

⁸⁵ On instructions from Rome, supra 21.

⁸⁶ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34, pielikuma 3. punkts.

⁸⁷ Ziņojums par otro starpaģentūru sanākumi, supra 81, 18. punkts.

⁸⁸ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34, 6.8. punkts.

⁸⁹ MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 3.1.9. punkts; CDAJ konvencija, supra 38, 4. nodaļas 33. noteikuma 4. punkta 1-1. apakšpunkts.

⁹⁰ SJO Veicināšanas komitejas (*Facilitation Committee*) cirkulārs Nr. FAL 3/Circ.194. Principi saistībā ar administratīvajām procedūrām, kas jāveic, nogādājot krastā uz jūras izglābtās personas, 2.3. princips. Pieņemts 22.01.2009. Pieejams: <https://www.refworld.org/docid/524be8244.html> [aplūkots 25.02.2019.]

⁹¹ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34, 2.4. un 2.6. punkts.

⁹² Ibid, 6.9. punkts.

Tiesa, kaut MGJ konvencijā⁹³ konkrēti netiek minēts atbildīgās valsts pienākums nodrošināt drošu vietu (t.i., atļaut personu izsēdināšanu tās teritorijā vai kontrolē esošā drošā vietā), ir iespējama interpretācija, saskaņā ar kuru tāds pienākums tāpat ir izsecināms. Pirmkārt, rezolūcijā, ar ko tika pieņemti labojumi MGJ konvencijā⁹⁴, tiek norādīts, ka labojumu mērķis ir garantēt, ka katrā gadījumā droša vieta tiek atrasta saprātīgā laika periodā un ka atbildīgajai valstij ir pienākums vai nu pašai nodrošināt drošu vietu, vai arī nodrošināt, ka tā tiek atrasta. No tā var secināt, ka, ja valstij ir grūtības vai nevēlēšanās pašai nodrošināt drošu vietu, kurā cilvēkus nogādāt, tai vajadzētu nodrošināt vietas atrašanu. Savukārt, ja to neizdodas pietiekami ātrā laikposmā izdarīt, valstij attiecīgi vajadzētu pašai nodrošināt drošu vietu. Uz tādu interpretāciju norāda arī jau iepriekšminētais cirkulārs, kas uz to norāda vēl tiešākā veidā, – ja personu izkāpšana no kuģa nevar notikt pietiekami ātri kaut kur citur, atbildīgajai valstij vajadzētu pieņemt personas saskaņā ar saviem imigrācijas noteikumiem tās kontrolē esošā drošā vietā.⁹⁵ Tomēr praksē tieši vārdi „saskaņā ar saviem imigrācijas noteikumiem” tāpat var novest pie atteikuma uzņemt jūrā izglābtus migrantus.⁹⁶ Tāpat saskaņā ar vadlīnijām un cirkulāru atbildīgajai valstij ir galējā atbildība par personu izsēdināšanu, ja neizdodas atrast citu valsti, kura vēlas uzņemt personas.

Otrkārt, atbildīgajai valstij saskaņā ar MGJ un CDAJ konvencijām, kā jau minēts, ir pienākums drošas vietas nodrošināšanas procesu novest līdz galam. Grūti iedomāties, kā valsts savu pienākumu var izpildīt, ja visas citas ar konkrēto situāciju saistītās (vai pat nesaistītās) piekrastes valstis atsaka uzņemt izglābtos savā teritorijā. Līdz ar to, lai valsts izpildītu savu pienākumu atrast drošu vietu, tai var nākties atļaut personu izsēdināšanu savā teritorijā (vai drošā vietā tās kontrolē; tomēr droši vien praksē tā tāpat visbiežāk būs valsts teritorija). Iespējams, tas arī ir iemesls, kāpēc daži pētnieki pauž viedokli, ka jau no šībrīža regulējuma, it īpaši no MGJ un CDAJ konvenciju labojumu rezolūcijām, ir izsecināms atbildīgās valsts pienākums pašai nodrošināt drošu vietu, ja pietiekami īsā laika posmā nav izdevies tādu atrast ārpus valsts kontroles.⁹⁷

Tiesa, tomēr atkal jāatzīmē, ka, pat ja ir izsecināms atbildīgās valsts pienākums nodrošināt drošu vietu, tas nenozīmē, ka tai ir pienākums uzņemt personas savā teritorijā. Tikpat labi tas var būt kāds aprīkots kuģis, kas aizvedīs personas uz galamērķi. Parasti tas, ko

⁹³ Reizēm autore atsauksies tikai uz MGJ konvenciju vienkāršības labad, kaut pamatā tas pats būtu attiecināms uz saturiski identiskajām CDAJ konvencijas normām.

⁹⁴ SJO JDK Rezolūcija MSC.155(78), supra 56.

⁹⁵ SJO Veicināšanas komitejas cirkulārs Nr. FAL 3/Circ.194, supra 90, 2.3. princips.

⁹⁶ Coppens J., Somers E. 2010, supra 49, p. 392.

⁹⁷ Skat., piemēram: Testa D. Safeguarding Human Life and Ensuring Respect for Fundamental Human Rights: A Consequential Approach to the Disembarkation of Persons Rescued at Sea. *Ocean Yearbook*, 2014, Vol. 28, p. 565.; skat. arī komentārus zem šī raksta: Fink M., Gombeer K. The Aquarius incident: navigating the turbulent waters of international law. Pieejams: <https://www.ejiltalk.org/the-aquarius-incident-navigating-the-turbulent-waters-of-international-law/> [aplūkots 25.02.2019.]

valstis vēlas darīt, pārtverot migrantus jūrā, ir atgriezt viņus uz izcelsmes valsti (vai nu uzreiz, ja šī valsts ir „droša vieta”, vai caur „drošas vietas” kā kāda kuģa starpniecību), un to valstis var darīt, ņemot vērā, ka nav tāda pienākuma uzņemt savā teritorijā.⁹⁸ Tomēr šajā brīdī valstu rīcību ierobežo, piemēram, izraidīšanas vai atgriešanas aizliegums (*non-refoulement*) (par to vairāk darba 3.3. apakšnodaļā) – valstij, uz kuru vēlas pārvietot, ir jābūt drošai.

Tomēr, ja vērtē MGJ konvencijas tekstu tīri gramatiski, Itālija un Malta, atsakot pieeju savām ostām, nav pārkāpušas šo regulējumu.⁹⁹ Maltai patiesībā vispār nevarētu pārmest atteikumu uzņemt migrantus, jo MGJ konvencija acīmredzami neuzliek nekādus pienākumus attiecībā uz glābšanas operāciju valstij, kas nav atbildīgā valsts, kaut arī tā atrastos tuvāk. Turklāt regulējums pirms labojumiem, kas ir saistošs Maltai, nemaz neparedzēja izglābto personu izsēdināšanas pienākumu kā tādu.¹⁰⁰ Savukārt Itālija, kaut arī *de jure* nebija atbildīga par rajonu, kurā notika palīdzības sniegšana, atsaucās uz briesmu signālu, uzņēmās atbildību drošas vietas atrašanā un to arī izdarīja. Vienīgais, ko var pārmest Itālijai, ir tas, ka drošā vietā migranti nonāca vien pēc nedēļas, turklāt kuģim nācās novirzīties krietni no iecerētā kursa, līdz ar to netika ievērots pienākums pēc iespējas ātrāk (kaut tas, protams, ir vērtējuma jēdziens) nodrošināt drošu vietu, kā arī pēc iespējas mazināt kuģa novirzīšanos no iecerētā kursa.

Savukārt, ja piemēro interpretāciju, saskaņā ar kuru atbildīgajai valstij ir pienākums nodrošināt drošu vietu, ja neviena cita valsts pietiekami īsā laikposmā nepiekrīt to darīt, Itālija kā atbildīgā valsts (vismaz *de facto*) varētu būt pārkāpusi šo pienākumu, jo neuzņēma migrantus, kaut gan neviena valsts vismaz diennakti nepiedāvāja drošu vietu. Tiesa, pietiekami īss laikposms atkal ir vērtējuma jēdziens, kas katrā situācijā var atšķirties. Šajā situācijā, ņemot vērā visus apstākļus, tostarp daudzu migrantu vājo veselības stāvokli, varētu būt pamats apgalvot, ka diennakts ir pietiekami ilgs laiks.

Ņemot vērā apskatīto regulējumu, var secināt, ka regulējumā joprojām ir trūkumi, kurus vēl jo vairāk var konstatēt brīžos, kad izglābtās personas ir patvēruma meklētāji. Meklēšanas un glābšanas regulējums sākotnēji ir ticis pieņemts attiecībā uz tādām situācijām kā, piemēram, palīdzības sniegšanu jūrniekiem kuģa katastrofas gadījumā, kad jūrnieki attiecīgi visbiežāk tiktu izsēdinātu palīdzību sniedošā kuģa iecerētajā nākamajā pieturas ostā.¹⁰¹

⁹⁸ Autore gan neizslēdz iespēju, ka var pastāvēt valsts pienākums uzņemt izglābtās personas no citām starptautisko tiesību normām, piemēram, bēgļu tiesībām. Pastāv diskusija par to, vai bēgļu tiesības paredz valsts pienākumu atļaut bēgļu izkāpšanu tās teritorijā. Taču, tā kā šie jautājumi netiek apskatīti darbā, autore tos dziļāk neanalizēs. Vairāk skat.: Barnes R. *Refugee Law at Sea*. *International and Comparative Law Quarterly*, 2004, Vol. 53, p. 63-64.

⁹⁹ Protams, valstu rīcība ir jāvērtē saskaņā arī ar citām starptautisko tiesību normām, piemēram, cilvēktiesību normām – par to vairāk darba 3. nodaļā.

¹⁰⁰ Skat: Testa D. 2014, supra 97, pp. 591-592.

¹⁰¹ Ibid, p. 560.

Piekrastes valstis ir atvērtākas pieņemt tos, kuriem nav nepieciešama starptautiskā aizsardzība, nevis, piemēram, bēgļus, kam vajadzīga aizsardzība, kuru repatriāciju ierobežo izraidīšanas vai atgriešanas aizliegums (*non-refoulement* princips; vairāk apskatīts darba 3.3 apakšnodaļā), un no kuru uzņemšanas valstīm var izrietēt tālāki starptautiskajās tiesībās noteikti pienākumi.¹⁰² Tāpat valstīm arī mēdz būt noraidoša attieksme pret ekonomiskajiem migrantiem, kuri meklē labākus dzīves apstākļus.¹⁰³ Vēl jo vairāk, pēc tādiem notikumiem kā 2001. gada 11. septembra traģēdija Ņujorkā valstis ir sākušas uztvert migrantus kā draudus savai drošībai.¹⁰⁴ Tieši šo iemeslu dēļ¹⁰⁵ situācijās, kad valstis saskaras ar kuģiem, kuri grib izsēdināt jūrā izglābtos migrantus, tās izvēlas atteikt pieeju savām ostām, un šībrīža meklēšanas un glābšanas regulējums faktiski ļauj valstīm to darīt.

Protams, atzinīgi vērtējams ir tas, ka pēc 2004. gada labojumiem atbildīgajai valstij ir uzlikts pienākums nonākt līdz rezultātam – drošas vietas atrašanai. Kā arī tas, ka „droša vieta” nav konkrēti definēta, daudzās situācijās var izrādīties noderīgi, jo dod iespēju ņemt vērā katras situācijas individuālos apstākļus. Tomēr tas, ka nevienai valstij, vismaz ne tieši konvenciju tekstā, nav uzlikts galējais pienākums uzņemt migrantus un to tās, kā jau iepriekš minēts, visbiežāk nemaz nevēlas darīt, ir iemesls, kādēļ tālākas neskaidrības var būt visām iesaistītajām pusēm, un līdz ar to regulējuma trūkums, kas ir atstāts ar nodomu - 2004. gada labojumu pieņemšanas procesā vairākas valstis acīmredzami pretojās pret tāda noteikuma iekļaušanu konvencijās, kas uzliktu tām pienākumu pieņemt personas savā teritorijā. Turklāt daudzos gadījumos arī tādi jēdzieni kā „pietiekami ātri” u.tml., kaut reizē dod iespēju pielāgoties konkrētās situācijas apstākļiem, ir pietiekami nekonkrēti un neievieš skaidrību.

Šo trūkumu dēļ kuģiem un uz tā klāja esošajiem var nākties pavadīt pat vairākas nedēļas jūrā, kas kuģiem var nozīmēt finansiālus zaudējumus sakarā ar novirzīšanos no iecerētā kursa, savukārt personām uz klāja - neapskaužamu neziņu par savu tālāko likteni un bieži vien ilgstošu nepieciešamās medicīniskās palīdzības nesaņemšanu. Turklāt, kā minēts iepriekš, kuģa kapteiņiem var draudēt arī dažādas apsūdzības no piekrastu valstu puses. Līdz ar to ir pamats apgalvot, ka šāda regulējuma dēļ praksē sastopama iepriekš neparedzama valstu rīcība attiecībā uz kuģiem, tā kapteiņiem un uz kuģa izglābtajiem cilvēkiem var arī negatīvi ietekmēt kuģa kapteiņu pienākuma sniegt palīdzību cilvēkiem, kas atrodas briesmās jūrā, izpildi. Praksē tā dēļ diemžēl līdz ar to mēdz būt situācijas, kad kapteiņi ignorē migrantus briesmās jūrā, tādējādi pārkāpjot starptautiskās tiesības, zinot, ka visticamāk, pieeja valstu ostām tiks

¹⁰² Testa D. 2014, supra 97, p. 560.

¹⁰³ Coppens J., Somers E. 2010, supra 49, p. 380.

¹⁰⁴ Ibid, p. 401.

¹⁰⁵ Protams, varētu būt vēl vairāki iemesli tam, ka valstis nevēlas migrantus uzņemt, piemēram, Eiropas Savienības regulējuma trūkumi. Tomēr darba ietvaros Eiropas Savienības regulējums netiek apskatīts, tādēļ autore šos problēmjautājumus neanalizēs.

liegta.¹⁰⁶ Vēl jo vairāk, kapteiņi šādas valstu rīcības dēļ būtībā tiek motivēti izvairīties no palīdzības sniegšanas jebkurai personai, jo pastāv iespēja, ka izglābtā persona būs migrants un valstis līdz ar to, ļoti iespējams, nebūs pretimnākošas.

Kaut gan mērķis ar labojumiem bija panākt tieši to, lai šādi incidenti nenotiek un ātri tiek atrasta vieta, kur izglābtos izlaist, pēdējie notikumi rāda, ka šis mērķis nav sasniegts. „Aquarius” incidenta gadījumā neziņā nācās gaidīt divas dienas, kas vēl ir relatīvi ātri (tiesa, līdz nokļūšanai Spānijā pagāja vēl nedēļa), bet mazliet vēlākā notikumā izglābtajiem nācās gaidīt desmit dienas, līdz viņiem beidzot tika ļauts izkāpt Itālijas teritorijā.¹⁰⁷ Šādu notikumu dēļ arī tiek akcentēta nepieciešamība pēc skaidriem izsēdināšanas noteikumiem.¹⁰⁸

Protams, maz ticams, ka valstis vēlētos šādi ierobežot savu suverenitāti un uzņemt pienākumu atļaut izglābto personu izsēdināšanu savā teritorijā (*obligation to disembark*). Tomēr, ja valstis šādu pienākumu uzņemtos, tas noteikti mazinātu neziņu par izglābto personu tālāko likteni un ieviestu lielāku skaidrību visām iesaistītajām pusēm. Ir iespējamās vairākas versijas, kā tādu pienākumu varētu formulēt. Tādam noteikumam vajadzētu būt pietiekami konkrētam, lai mazinātu šobrīd pastāvošo neskaidrību, taču tajā pašā laikā tādam, kas dod iespēju arī īstenot sadarbošanos un koordināciju starp valstīm. Atskaites punktam vajadzētu būt „drošai vietai”¹⁰⁹ – ja konkrētās situācijas apstākļi norāda, ka ir vairākas vietas, kuras visas atbilst „drošas vietas” izpratnei, kur izglābtos nogādāt, nebūtu saprātīgi noteikt vienu konkrētu vietu kā vienīgo iespējamo, ja vien, protams, valstis sadarbojoties var brīvprātīgi vienoties par šo vienu vietu. Šajā ziņā 2004. gada labojumi MGJ un CDAJ konvencijās ir kā piemērs – kaut tie liek uzsvāru uz sadarbošanos, tie nenosaka galējo izsēdināšanas valsti situācijās, kad iesaistītās valstis brīvprātīgi nevar vienoties par izsēdināšanas vietu. Tādēļ būtu vēlams ieviest noteikumu par noteiktas valsts kā galējās izsēdināšanas valsts (*residual state of disembarkation*) pienākumu uzņemt izglābtās personas, ja brīvprātīgi vienoties neizdodas. Kaut ir iespējamās vairākas attiecībā uz galējo izsēdināšanas valsti¹¹⁰, piemēroti varētu būt trīs varianti: 1) valsts, kuras rajonā personām ir sniegta palīdzība jeb atbildīgā valsts saskaņā ar šībrīža MGO regulējumu, 2) palīdzību sniedzošā kuģa nākamās pieturas ostas valsts, 3) tuvākās ostas valsts.

Kā jau iepriekš norādīts, atbildīgā valsts arī saskaņā ar spēkā esošo regulējumu var tikt uzskatīta par valsti, kurai jāuzņem izglābtās personas, ja neviens cits neuzņem. Tādā ziņā droši vien dižu pārmaiņu nebūtu, ja šādu noteikumu MGJ un CDAJ konvencijās ieviestu,

¹⁰⁶ Coppens J., Somers E. 2010, supra 49, p. 386.

¹⁰⁷ Mussi F., supra 84.

¹⁰⁸ Skat., piemēram: Testa D. 2014, supra 97, p. 562.

¹⁰⁹ Ibid, p. 604.

¹¹⁰ Ibid, p. 605.

izņemot, ka tad tas kļūtu neapšaubāms un konkrēts un nebūtu vairs vietas dažāda interpretācijai. Par šādu variantu gan ir izteikta arī kritika, sakot, ka tas neņem vērā ģeogrāfisko realitāti jeb, proti, apstākli, ka ir valstis, kam ir neproporcionāli lieli MGR, līdz ar to šī valsts var būt krietni tālāk nekā cita tuvāka valsts.¹¹¹ Savukārt attiecībā uz otro opciju, kaut arī tā tiek uzskatīta par labu variantu¹¹², tiek norādīts, ka nākamās pieturas ostas koncepts ir pārāk neskaidrs un plašs, lai to šajā kontekstā izmantotu.¹¹³ Pēdējais variants - tuvākās valsts osta, kas var tikt uzskatīta par „drošu vietu”, parasti tiek minēts kā labākais gan tikko izglābtajām personām uz klāja, gan kuģu kapteiņiem¹¹⁴, turklāt ir praksē bieži pieņemts variants¹¹⁵. Lai gan jāpiekrīt, ka nav patiesībā lielas atšķirības starp tuvāko valsti un MGR valsti, jo praksē visbiežāk tā būs viena un tā pati valsts¹¹⁶, izvēle par labu MGR valstij var novest pie tā, ka tiek ietekmēta MGO veikšanas kvalitāte - valstis var kļūt kūtrākas veikt MGO savos rajonos, zinot, ka izglābtās personas tām arī būs jāuzņemas. Tādā ziņā jāpiekrīt, ka labākais variants būtu tuvākā osta, ja vien tā ir uzskatāma par drošu vietu.

Kaut arī ir maz ticams, ka valstis uzņemtos pienākumu būt par valsti, kurā jānotiek personu izsēdināšanai, atbilstoši motivējot valstis (piemēram, sniedzot finansiālu atbalstu, īstenojot migrantu pārvietošanas shēmas u.c.¹¹⁷), pastāv iespēja, ka valstis būtu vairāk atvērtas šādu pienākumu uzņemties. Protams, daudzas valstis nevēlētos šādi ierobežot savu suverenitāti, tomēr tas, ļoti iespējams, varētu būt viens no labākajiem veidiem, kā nākotnē izvairīties no „Aquarius” incidentam līdzīgām situācijām.

2.3. Starptautiskās Jūrnieceības organizācijas izdoto vadlīniju un cirkulāru saistošais spēks

MGJ un CDAJ konvencijas paredz valsts pienākumu, īstenojot izglābto nogādāšanu drošā vietā, ievērot ne tikai konkrētās situācijas apstākļus, bet arī Starptautiskās Jūrnieceības

¹¹¹ Testa D. 2014, supra 97, pp. 573, 604-605. Piemēram, pastāv arī variants par kuģa karoga valsti. Tomēr tiek norādīts, ka praksē šādu opciju valstis nevēlētos realizēt, turklāt bieži vien karoga valsts var atrasties ļoti tālu no izglābšanas vietas.

¹¹² Barnes R. 2004, supra 98, p. 71.

¹¹³ Testa D. 2014, supra 97, p. 606.

¹¹⁴ Coppens J., Somers E. 2010, supra 49, p. 403.

¹¹⁵ Tāds arī bija iecerētais kurss kuģim „Aquarius” pēc migrantu izglābšanas – skat.: Denti A. Migrant rescue ship Aquarius returns to sea after Italy-Malta dispute. Pieejams: <https://www.reuters.com/> [aplūkots 24.03.2019.]

¹¹⁶ Coppens J., Somers E. 2010, supra 49, p. 402.

¹¹⁷ Piemēram, ir vairāki pasākumi, kas jau tiek veikti un kurus būtu iespējams veikt ES ietvaros, lai mazinātu slogu migrantu uzņemšanā tām valstīm, kuras parasti ir pirmās, kuras migranti sasniedz, šķērsojot Vidusjūru (šajā darbā gan, kā jau minēts, Eiropas Savienības regulējums sīkāk netiks apskatīts) – skat., piemēram: Gombeer K. Human Rights Adrift? Enabling the Disembarkation of Migrants to a Place of Safety in the Mediterranean. Pieejams: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2966048## [aplūkots 22.03.2019.]

organizācijas izstrādātās vadlīnijas (tātad tostarp iepriekš pieminētās), cik vien tas ir saprātīgi izdarāms.¹¹⁸ Zīmīgi, ka MGJ konvencijā, aprakstot valstu pienākumus, tiek lietotas divas dažādas darbības vārdu izteiksmes. Pavēles izteiksme (*shall*) norāda uz noteikumu, kas visām līgumslēdzējām pusēm ir vienoti jāievēro, savukārt vēlējuma izteiksmes (*should*) lietošana norāda uz noteikumu, kuru visām līgumslēdzējām pusēm vēlams ievērot.¹¹⁹ Attiecībā uz vadlīniju ievērošanu tiek lietota pavēles izteiksme. Tomēr, kaut arī saskaņā ar MGJ konvenciju dalībvalstīm vadlīnijas ir jāievēro, vadlīnijas pašas par sevi netiek uzskatītas par juridiski saistošām, un to mērķis ir tikai palīdzēt valstīm un kuģu kapteiņiem īstenot savus pienākumus.¹²⁰ Tāpat arī iepriekš jau pieminētais cirkulārs nav uzskatāms par juridiski saistošu dokumentu, un tam, tāpat kā vadlīnijām, ir tikai ieteikumbūvēšanas (*soft law*) statuss.¹²¹ Līdz ar to vadlīnijās un cirkulārā ietvertie ieteikumi nav starptautiskās saistības Pantu par valsts atbildību¹²² izpratnē, kuru pārkāpums būtu valsts starptautiski prettiesiski rīcība, par kuru attiecīgi valstīm varētu iestāties starptautiskā atbildība.¹²³

Šajā sakarā jāatzīmē, ka pēdējos gados arvien vairāk izskan viedoklis, ka globālās pārvaldības laikmeta un starptautisko organizāciju lomas rezultātā starptautisko organizāciju pieņemtie dokumenti būtu jāatzīst kā starptautisko tiesību avots un ka starptautiskās organizācijas var radīt starptautiskās tiesības.¹²⁴ Kaut daudzi dokumenti, kurus starptautiskās organizācijas rada, formāli ir rekomendācijas bez saistoša rakstura, starptautiskajām organizācijām ir arī iespējams pieņemt saistošus lēmumus un iesaistīties starptautisko tiesību veidošanas darbībās, atkarībā no spējām un kompetences, kādas tām ir piešķirtas.¹²⁵ Līdz ar to tiek norādīts uz nepieciešamību izvērtēt šādas globālās pārvaldības rezultātā radītos dokumentus. Šajā sakarā starptautisko tiesību juristi ir radījuši jau iepriekš pieminēto jēdzienu „ieteikumbūvēšanas” (*soft law*), ar to apzīmējot normatīvās izpaušmes, kas neietilpst ANO Starptautiskās tiesas Statūtu¹²⁶ 38. pantā ietvertajos starptautisko tiesību avotos.¹²⁷ Tomēr šāds apzīmējums tiek kritizēts kā nevajadzīgs un maldinošs, jo tas vedina domāt, ka starptautisko

¹¹⁸ MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 2.1.2., 3.1.9. punkts; CDAJ konvencija, supra 38, 4. nodaļas 33. noteikuma 4. punkta 1-1. apakšpunkts.

¹¹⁹ MGJ konvencija, supra 13, pielikuma 1.1. punkts, 1.2. punkts.

¹²⁰ Coppens J., Somers E. 2010, supra 49, p. 385.

¹²¹ Ibid, p. 391.

¹²² ANO Starptautisko tiesību komisijas Panti par valsts atbildību par starptautiski prettiesisku rīcību. Pieņemti komisijas 53. sesijā 2001. gadā. Pieejams: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf [aplūkots 04.03.2019.]

¹²³ Crawford J. The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, p. 83.

¹²⁴ Klabbbers J. International Law. New York: Cambridge University Press, 2013, p. 21; Malanczuk. P. Modern Introduction to International Law. Seventh edition. New York: Routledge, 1997, p. 52; Crawford J. Brownlie's Principles of Public International Law. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 192.

¹²⁵ Klabbbers J. 2013, supra 124, p. 38.

¹²⁶ ANO Statūti un Starptautiskās tiesas Statūti. Parakstīti Sanfrancisko 26.06.1945. [29.04.2019. red.]

¹²⁷ Klabbbers J. 2013, supra 124, p. 38.

tiesību saistošajam raksturam var būt dažādas pakāpes.¹²⁸ Tiek pausts viedoklis, ka problēma starptautiskajās tiesībās ir tāda, ka nav konkrēta kritērija, lai nošķirtu, kas ir tiesības un kas nav. Kādreiz tā nebija problēma, jo vienīgā prasība bija valstu piekrišana – vai nu skaidri un precīzi formulēta caur līgumu, vai klusējot izteikta caur paražu. Bet, tā kā mūsdienās starptautiskajās tiesībās figurē arī citi dalībnieki, ne tikai valstis, ir nepieciešams cits kritērijs.¹²⁹

Tiek piedāvātas vairākas pieejas, no kurām viena ir saistošā spēka prezumpcija – normatīvās izpaušmes tiek prezumētas par starptautiskajām tiesībām, ja netiek pierādīts pretējais, proti, ka nepastāvēja nodoms piešķirt saistošu spēku.¹³⁰ Svarīgs ir nevis dokumenta nosaukums, bet visi svarīgie apstākļi kopā, nosakot, vai iesaistītās puses vēlējās piešķirt dokumentam saistošu spēku.¹³¹ Šāda pieeja ir atbalstāma tādēļ, ka tā ir praktiski realizējama (iepretim pieejai, ka normatīvajām izpaušmēm nav saistoša spēka, ja vien netiek pierādīts pretējais), tā atbilst mūsdienu realitātei, kur ne tikai valstis piedalās dažādu starptautisku dokumentu veidošanā un pieņemšanā, kā arī to parasti izmanto arī starptautiskās tiesas, noraidot dokumentu saistošu spēku tikai tad, ja dokumentu nolūks acīmredzami nav radīt kādus pienākumus vai tiesības.¹³²

Izmantojot šo pieeju, ir iespējama arī argumentācija par labu vadlīniju un cirkulāra saistošajam spēkam.¹³³ Par to varētu liecināt, piemēram, Maltas konkrētais norādījums, ka tā neuzskata, ka cirkulārā ietvertie principi tai ir jebkādā veidā saistoši – no šī varētu spriest, ka tātād cirkulāram pašam par sevi tiek piešķirts saistošs spēks, ja vien valsts nenorāda pretējo.¹³⁴ Kā arī vairāku valstu nosodījums attiecībā uz Itālijas rīcību varētu liecināt par nodomu vadlīnijās un cirkulārā ietvertajiem noteikumiem piešķirt saistošu spēku. Turklāt attiecībā uz vadlīnijām ir jāatzīmē, ka jebkurā gadījumā, kā apakšnodeļas sākumā minēts, pienākums ievērot Starptautiskās Jūrniecības organizācijas izdotās vadlīnijas ir iekļauts MGJ un CDAJ konvencijās, kurām neapšaubāmi ir saistošs raksturs, līdz ar to valstis, kurām šie labojumi ir saistoši, ir pašas labprātīgi uzņēmušās šo noteikumu ievērot.

Tomēr, pat ja vadlīnijas un cirkulārs netiek uzskatīts par valstīm saistošām starptautiskajām saistībām, šie dokumenti tomēr ir labs konvenciju interpretācijas līdzeklis un palīdz piemērot to regulējumu konkrētām situācijām, kuras konvencijā nav tieši regulētas.

¹²⁸ Klabbers J. The Undesirability of Soft Law. *Nordic Journal of International Law*, 1998, Vol. 67, Iss. 4, p. 385.

¹²⁹ Klabbers J. 2013, supra 124, p. 38.

¹³⁰ Ibid, p. 39.

¹³¹ Shaw M. N. *International Law*. Sixth edition. New York: Cambridge University Press, 2008, p. 119.

¹³² Klabbers J. 2013, supra 124, p. 39.

¹³³ Tā kā šis ir atsevišķs diezgan plašs jautājums, kura analīze šoreiz nav viens no autores darba uzdevumiem, šī jautājuma dziļāka pētīšana darbā netiks veikta.

¹³⁴ Maltas delegācijas paziņojums, supra 58.

2.4. Piekrastes valsts suverenitāte pār tās teritoriālajiem un iekšējiem ūdeņiem

Tā kā ar drošu vietu visbiežāk saprot kādas valsts sauszemes teritoriju, un, konkrētāk, ostu, nogādāšana drošā vietā var būt saistīta ar tiesībām uz miermīlīgu caurbraukšanu teritoriālajā jūrā un tiesībām uz pieeju ostai.¹³⁵ Šajā apakšnodalā tiesības uz pieeju ostai tiks aplūkotas ārpus meklēšanas un glābšanas konvenciju regulējuma, apskatot, vai neatkarīgi no MGJ un CDAJ konvenciju noteikumiem jūras tiesībās pastāv valsts pienākums ielaist kuģi ar izglābtajām personām teritoriālajā jūrā un ostā.

Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām valstij ir suverenitāte ne tikai pār tās sauszemes teritoriju, bet arī iekšējiem ūdeņiem un teritoriālo jūru.¹³⁶ Valsts suverenitāte ļauj tai kontrolēt valsts robežas, neļaut ārzemniekiem ieceļot tās teritorijā, kā arī pieņemt likumus, kas regulē ārzemnieku ieceļošanu valstī.¹³⁷ Kaut gan iekšējie ūdeņi, gan teritoriālā jūra ir valsts teritorija, pār kuru attiecīgi izplatās valsts jurisdikcija, šo ūdeņu tiesiskais stāvoklis atšķiras. Iekšējos ūdeņos piekrastes valstij ir pilnīga suverenitāte.¹³⁸ Teritoriālajā jūrā piekrastes valstij ir gan leģislatīvā, gan izpildu jurisdikcija pār kuģiem tajā, tomēr tās suverenitātes kvalitāte ir citādāka nekā iekšējos ūdeņos.¹³⁹

Teritoriālajā jūrā – piekrastes valsts jūras joslā aiz sauszemes teritorijas un iekšējo ūdeņu ārējās robežas – ārzemju kuģiem (gan piekrastes valstu, gan to valstu, kurām nav jūras izejas), ir miermīlīgas caurbraukšanas tiesības.¹⁴⁰ ANO JTK 18. pants nosaka, ko saprot ar caurbraukšanu (darbība), savukārt 19. pants nosaka, kas ir miermīlīga caurbraukšana (darbības raksturs). Caurbraukšana, *inter alia*, nozīmē braukšanu pa teritoriālo jūru vai nu ar mērķi šķērsot šo jūru, neieejot iekšējos ūdeņos, vai arī ar mērķi ienākt iekšējos ūdeņos vai iziet no tiem, vai apstāties ostā.¹⁴¹ ANO Starptautiskā tiesa ir atzinusi, ka šis noteikums ir starptautisko tiesību kodifikācija.¹⁴² Caurbraukšana netiek uzskatīta par miermīlīgu, ja ar to tiek traucēts piekrastes valsts miers, publiskā kārtība vai drošība, piemēram, ja uz borta tiek uzņemta vai ja tiek izsēdināta jebkura persona pretēji piekrastes valsts imigrācijas noteikumiem.¹⁴³

¹³⁵ Cacciaguidi-Fahy S. 2007, supra 35, p. 92.

¹³⁶ ANO JTK, supra 36, 2. panta pirmā daļa.

¹³⁷ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34, pielikuma 5. punkts.

¹³⁸ Lejnīeks M., Medina L. Jūras tiesības. Rīga: Jumava, 1997, 31. lpp.

¹³⁹ Mallia P. 2013, supra 73, p. 6.

¹⁴⁰ ANO JTK, supra 36, 2. panta pirmā daļa, 17. pants.

¹⁴¹ Ibid, 18. panta pirmās daļas b) punkts.

¹⁴² ANO ST 27.06.1986. spriedums lietā Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), 214. punkts.

¹⁴³ ANO JTK, supra 36, 19. panta pirmā daļa

Piekrastes valsts var savā teritoriālajā jūrā veikt nepieciešamos pasākumus, lai nepieļautu caurbraukšanu, kas nav miermīlīga.¹⁴⁴ Attiecībā uz kuģiem, kuri virzās uz iekšējiem ūdeņiem, piekrastes valsts var veikt nepieciešamos pasākumus, lai novērstu jebkuru noteikumu pārkāpšanu, uz kuriem balstoties, kuģi tiek ielaisti iekšējos ūdeņos.¹⁴⁵ Turklāt piekrastes valsts var pieņemt normatīvos aktus, kas ir saskaņā ar starptautiskajām tiesībām un regulē miermīlīgu caurbraukšanu tās teritoriālajā jūrā ar nolūku novērst piekrastes valsts imigrācijas noteikumu pārkāpumus.¹⁴⁶

Tieši šos iepriekšminētos noteikumus valstis mēdz piesaukt līdzīgos incidentos kā „Aquarius”, piemēram, jau 2.1. apakšnodaļā pieminētajā „Tampa” incidentā Austrālija noteica, ka „Tampa” veikta teritoriālās jūras šķērsošana ar mērķi nonākt tās ostā nebūtu miermīlīga caurbraukšana, jo migrantu izsēdināšana no kuģa būtu pretrunā Austrālijas imigrācijas noteikumiem, līdz ar to Austrālija neļāva to īstenot.¹⁴⁷ Tādu pašu pamatojumu varētu izmantot arī Itālija „Aquarius” gadījumā. Tiesa, „Aquarius” gan pat nemēģināja ienākt Itālijas teritoriālajā jūrā vai ostā, līdz ar to arī nebija caurbraukšanas, kuru Itālijai aizkavēt. Tomēr, protams, atsakot ienākt savās ostās, Itālija reizē arī neļāva kuģim īstenot caurbraukšanu Itālijas teritoriālajā jūrā, vismaz ne ar mērķi nokļūt Itālijas ostās.

Caurbraukšanai jābūt nepārtrauktai un ātrai; apstāšanās un noenkurota stāvēšana tiek pieļauta parastu navigācijas operāciju, nepārvaramas varas vai kuģa katastrofas gadījumā vai arī ar nolūku sniegt palīdzību personām, kuģiem vai gaisa kuģiem, kas ir briesmās vai ir cietuši kuģa katastrofā.¹⁴⁸ Piekrastes valstij ir tiesības, pienācīgi par to paziņojot, uz laiku apturēt ārvalstu kuģu miermīlīgas caurbraukšanas tiesības noteiktos savas teritoriālās jūras rajonos, ja apturēšana ir vajadzīga valsts drošības aizsardzībai; šādai apturēšanai ir jānotiek bez formālas vai faktiskas diskriminācijas pret ārvalstu kuģiem.¹⁴⁹

Attiecībā uz iekšējiem ūdeņiem ANO JTK nosaka, ka tie ir ūdeņi, kas atrodas uz krasta pusi no teritoriālās jūras bāzes līnijām.¹⁵⁰ Kā jau iepriekš minēts, valsts iekšējie ūdeņi ir tāda pati valsts teritorija kā sauszeme, valstij ir pilna suverenitāte pār tiem.¹⁵¹ Šī iemesla dēļ ANO JTK nepievērš īpašu uzmanību detalizētam iekšējo ūdeņu regulējumam un turklāt neregulē kuģu pieeju ostai, kas tiek uzskatīta par krasta daļu.¹⁵² Tā kā valstij ir suverenitāte pār

¹⁴⁴ ANO JTK, supra 36, 25. panta pirmā daļa.

¹⁴⁵ Ibid, 25. panta otrā daļa.

¹⁴⁶ ANO JTK, supra 36, 21. panta pirmās daļas h) punkts.

¹⁴⁷ Pugh M. Drowning Not Waving: Boat People and Humanitarianism at Sea. *Journal of Refugee Studies*, 2004, Vol. 17, No. 1, pp. 59-60.

¹⁴⁸ ANO JTK, supra 36, 18. panta otrā daļa.

¹⁴⁹ Ibid, 25. panta trešā daļa.

¹⁵⁰ Ibid, 8. panta pirmā daļa.

¹⁵¹ Churchill R. R., Lowe A. V. *The law of the sea*. Third edition. Manchester: Manchester University Press, 1999, p. 61.

¹⁵² ANO JTK, supra 36, 11. pants.

iekšējiem ūdeņiem, tajos nepastāv miermīlīgas caurbraukšanas tiesības kā teritoriālajā jūrā.¹⁵³ Kā vienīgo izņēmumu ANO JTK paredz situāciju, kad ar konvencijas 7. pantā norādīto metodi tiek noteiktas taisnās bāzes līnijas, un rezultātā iekšējos ūdeņos tiek iekļauti rajoni, kuri agrāk netika uzskatīti par iekšējiem ūdeņiem, - tad ir jāpiemēro miermīlīgas caurbraukšanas tiesības.¹⁵⁴

Tomēr ir noteikti piekrastes valsts suverenitātes pār iekšējiem ūdeņiem aspekti, kas laika gaitā ir bijuši par pamatu diskusijām. Viens no tiem ir pieeja ostām. Vairums pētnieku uzskata, ka nepastāv tāda starptautiska paražu tiesība ārvalsts kuģiem ienākt valsts ostās vai citos iekšējos ūdeņos.¹⁵⁵ Daudz citēts šajā sakarā ir šķīrējtiesas spriedums lietā „Aramco”, kurā šķīrējtiesa pauž viedokli, ka pastāv tāds svarīgs starptautisko publisko tiesību princips, saskaņā ar kuru katras valsts ostām ir jābūt atvērtām ārvalsts kuģiem un tās var tikt slēgtas tikai svarīgu valsts interešu dēļ.¹⁵⁶ Tomēr šīs tēzes atbilstība realitātei ir tikusi kritizēta, norādot, ka nav gandrīz nekāda pamata šādam apgalvojumam, jo valstu prakse lielā vairumā gadījumu to neapstiprina.¹⁵⁷

Protams, tā kā pašām piekrastes valstīm ir vēlme iesaistīties starptautiskajā tirdzniecībā, valstis parasti savas ostas tur atvērtas. Tomēr nav pierādījumu, kas apliecinātu, ka valstis uzskata to par savu pienākumu; šī prezumpcija nav ieguvusi paražu tiesības statusu.¹⁵⁸ Tieši otrādi – daudzu valstu nacionālie likumi ļauj tām regulēt piekļuvi ostām un pat to atteikt. Turklāt valstis var būt ieinteresētas turēt savas ostas atvērtas tirdzniecības nolūkos, bet, kā to rāda notikumi migrantu sakarā, ne tik ļoti ieinteresētas to darīt, ja pieeju ostai lūdz migranti. Kā to rāda gan „Aquarius” incidents, gan daudzi citi, arī šobrīd valstu prakse neliecina, ka tās uzskata par savu pienākumu uzņemt kuģus savās ostās, it īpaši, ja uz klāja ir izglābti migranti.

Doktrīnā tiek arī norādīts, ka, pat ja tāda paražu tiesība uz pieeju ostai pastāvētu, tā būtu pakļauta būtiskiem ierobežojumiem. Piemēram, tiek atzīts, ka valsts var slēgt pat tās ostas, kuras parasti ir starptautiski atvērtas, lai aizsargātu valsts svarīgas intereses. Valstis laika gaitā ir slēgušas savas ostas dažādu interešu dēļ, tādēļ būtu grūti pamatot, ka kādu konkrētu interesi šim nolūkam valsts nav tiesīga piesaukt.¹⁵⁹ Valstu praksē kā svarīgs apsvērums ir, piemēram, bijis, veselības un drošības aizsardzība – nav ielaisti kuģi, kas ved pasažierus ar infekcijas slimībām, kā arī kuģi, kas ved bīstamus atkritumus. Kā iemesls ostu slēgšanai ir bijusi arī

¹⁵³ Churchill R. R., Lowe A. V. 1999, supra 151, p. 61.

¹⁵⁴ ANO JTK, supra 36, 8. panta otrā daļa.

¹⁵⁵ Churchill R. R., Lowe A. V. 1999, supra 151, p. 61.

¹⁵⁶ Starptautiskās šķīrējtiesas 23.08.1958. spriedums lietā Aramco (Saudi Arabia v. Arabian American Oil Company (Aramco)).

¹⁵⁷ Lowe A. V. The Right of Entry into Maritime Ports in International Law. San Diego Law Review, 1977, Vol. 14, No. 3, pp. 598, 606.

¹⁵⁸ Fayette L. de La. Access to Ports in International Law. The International Journal of Marine and Coastal Law, 1996, Vol. 11, No. 1, p. 2.

¹⁵⁹ Churchill R. R., Lowe A. V. 1999, supra 151, p. 62.

politiskās neapmierinātības paušana.¹⁶⁰ „Aquarius” gadījumā ostu slēgšana pavisam noteikti, kā to pauda arī Itālijas iekšlietu ministrs, bija arī politisks sauciens Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm risināt migrācijas krīzes izraisītās problēmas.

Vēl viens būtisks ierobežojums ir tas, ka valstij ir plašas tiesības noteikt nosacījumus, kādi jāievēro, lai varētu ienākt tās ostās.¹⁶¹ ANO Starptautiskā tiesa ir atzinusi, ka valsts iekšējie ūdeņi ir pakļauti piekrastes valsts suverenitātei, un, pateicoties šai suverenitātei, piekrastes valsts var regulēt pieeju tās ostām.¹⁶² Arī ANO JTK paredz tiesības valstīm izvirzīt nosacījumus pieejai to ostām.¹⁶³ Tomēr ir iespējams, ka ostu slēgšana vai tādu nosacījumu izvirzīšana ostu pieejai, kas ir acīmredzami nepamatota un diskriminējoša, var tikt uzskatīta par tiesību ļaunprātīgu izmantošanu (*abus de droit*), par kuru piekrastes valsts var būt starptautiski atbildīga, pat ja nepastāv tādas vispārējas tiesības uz pieeju ostai.¹⁶⁴ Iespējams, ka saskaņā ar šo doktrīnā pausto principu, ostu slēgšana tieši nevalstisko organizāciju pārvaldītiem kuģiem, nevis jebkuriem kuģiem, kas grib Itālijas ostās ievest izglābtus migrantus, varētu būt diskriminējoša. Tomēr valsts varētu mēģināt attaisnot šo attieksmi ar pamatojumu, ka šādā veidā tā cenšas novērst draudus valsts publiskajai kārtībai un aizkavēt iespējamu nevalstisko organizāciju kuģu, par kuru darbību tiesiskumu atklātajā jūrā valsts tik vienkārši pārliecināties nevar, īstenotu migrantu kontrabandu, kā savu lēmumu pozicionēja Itālija „Aquarius” incidentā.

Kaut gan nepastāv paražu tiesība uz ārvalsts kuģu pieeju piekrastes valsts ostām, doktrīnā un arī jau iepriekš pieminētajās SJO vadlīnijās pārliecinoši tiek pausts uzskats, ka vienā situācijā tomēr pastāv paražu tiesība ienākt valsts teritoriālajos ūdeņos un ostās – kad kuģis ir briesmās, proti, kad pastāv acīmredzams apdraudējums kuģa vai personu uz klāja drošībai un dzīvībai.¹⁶⁵ Šī paražu tiesība ir tikusi atzīta arī tiesu praksē.¹⁶⁶ Vadlīnijās tiek norādīts, ka tādās situācijās ir nepieciešama tūlītēja pieeja ostai, lai nodrošinātu kuģa un uz tā esošo cilvēku drošību.¹⁶⁷ Tomēr šis princips vispārēji netiek attiecināts plašākā mērogā, t.i., uz situācijām, kad cilvēku dzīvībām briesmas nedraud, bet, piemēram, kuģis vēlas ienākt ostā tikai, lai glābtu tā kravu.¹⁶⁸ Turklāt šī paražu tiesība nav absolūta. Piemēram, apstākļos, kad kuģa stāvokļa dēļ pastāv nopietna piesārņojuma risks, piekrastes valsts var aizliegt šādam kuģim ienākt tās iekšējos ūdeņos, ja ir veikti atbilstoši pasākumi, lai izglābtu cilvēku uz klāja

¹⁶⁰ Fayette L. de La. 1996, supra 158, p. 6.

¹⁶¹ Churchill R. R., Lowe A. V. 1999, supra 151, p. 62.

¹⁶² Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, supra 142, 213. punkts.

¹⁶³ ANO JTK, supra 36, 25. panta otrā daļa.

¹⁶⁴ Churchill R. R., Lowe A. V. 1999, supra 151, p. 63.

¹⁶⁵ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34, pielikuma 6. punkts.

¹⁶⁶ Skat., piemēram: Starptautiskās šķīrējtiesas 02.04.1929. spriedums lietā Rebecca Hoff (United States of America) v. United Mexican States.

¹⁶⁷ SJO JDK Rezolūcija MSC.167(78), supra 34, pielikuma 6. punkts.

¹⁶⁸ Klabbers J. 2013, supra 124, p. 237.

dzīvības. Šādās situācijās lēmums ir jāpieņem, samērojot kuģa stāvokļa smagumu ar iespējamo kaitējumu, kāds var tikt nodarīts piekrastes valstij, ja kuģim atļaus ienākt tās iekšējos ūdeņos.¹⁶⁹

Šķiet, ka Austrālija „Tampa” incidentā un arī Itālija un Malta šajā incidentā tā arī ir rīkojušās – saprotot, ka cilvēku dzīvībām briesmas nedraud un nav arī ļoti nopietnu neatliekamu medicīnisko vajadzību, valstis atteica tām nevēlamu cilvēku uzņemšanu to ostās. Kaut gan abos incidentos kuģa kapteinis ziņoja, ka kuģis ir pārpildīts un nav pietiekamu ēdiena un medicīnisko rezervju¹⁷⁰, valstis, izsverot abas intereses un ņemot vērā to, ka, kaut kuģis ir pārpildīts, cilvēku dzīvībām briesmas vairs nedraud, nolēma par labu valsts interesēm. Turklāt Itālija un Malta visā procesā arī palīdzēja izglābtajiem migrantiem ar nepieciešamajām lietām, piemēram, ēdienu un segām, tādējādi uzlabojot situāciju uz klāja.

Tiesa, kaut gan nepastāv tādas vispārējas tiesības uz pieeju ostām paražu tiesībās, valsts savu suverenitāti, kas tai ir pār iekšējiem ūdeņiem un ostām, var ierobežot, noslēdzot līgumus ar citām valstīm. Visbiežāk šādas tiesības ir paredzētas divpusējos līgumos¹⁷¹, kuru skaits pārsniedz vairākus simtus.¹⁷² tomēr ir iespējami arī daudzpusēji līgumi, kas tādas tiesības paredz, piemēram, 1923. gada Konvencija un Statūti par jūras ostu starptautisko režīmu¹⁷³, kas noslēgti ar mērķi veicināt starptautisko tirdzniecību un vienlīdzīgu attieksmi starp visu dalībvalstu kuģiem, to kravām un pasažieriem.¹⁷⁴

Kā jau atzīmēts iepriekš, neviena no konvencijām, kas regulē MGO jūrā, neparedz pienākumu valstij uzņemt izglābtās personas savā teritorijā. Līdz ar to, ja valstis nevēlas ierobežot savu suverenitāti šajā aspektā un politiski nenonāk pie vienošanās, ar kuru uzņemas ielaist migrantus savā teritorijā un savās ostās, valstīm saskaņā ar jūras tiesībām arī ārpus MGJ un CDAJ konvenciju regulējuma nav tāda pienākuma, ja, protams, nepastāv kādi apstākļi (briesmas dzīvībai, noslēgts līgums ar citu valsti), kas šādu pienākumu tomēr uzliek. Taču, kā jau 2.2. apakšnodaļā aprakstīts, šāda pienākuma uzņemšanās ieviestu lielāku skaidrību attiecībā uz to, kas notiek ar personām pēc to izglābšanas jūrā un palīdzētu izvairīties no nesaskaņām starp iesaistītajām pusēm.

¹⁶⁹ Churchill R. R., Lowe A. V. 1999, supra 151, p. 63.

¹⁷⁰ Kenney F. J., Jr., Tasikas V. 2003, supra 57, p. 168-169.; Attiecībā uz „Aquarius” skat. darba 1. nodaļu.

¹⁷¹ Piemēram, ASV un Nīderlandes Draudzības, tirdzniecības un kuģošanas līgums. Parakstīts Hāgā 27.03.1956. [25.02.2019. red.]

¹⁷² Churchill R. R., Lowe A. V. 1999, supra 151, p. 63.

¹⁷³ Tautu Savienības Konvencija un Statūti par jūras ostu starptautisko režīmu. Parakstīta Ženēvā 09.12.1923. [12.04.2019. red.]

¹⁷⁴ Churchill R. R., Lowe A. V. 1999, supra 151, p. 63.

3. EIROPAS CILVĒKTIESĪBU KONVENCIJAS IESPĒJAMO PĀRKĀPUMU ANALĪZE

3.1. Ekstrateritoriālā jurisdikcija

3.1.1. Jurisdikcijas un ekstrateritoriālās jurisdikcijas jēdzieni

Kad izglābtie migranti ir nonākuši uz palīdzību sniedzošā kuģa, ir jāpieņem tālākie lēmumi attiecībā uz migrantu likteni, un lēmumu pieņemšanā jāievēro ne tikai jūras tiesību regulējums, bet arī starptautisko cilvēktiesību normas, piemēram, ECK normas.¹⁷⁵ Neskatoties uz to, ka nav acīmredzamu starptautisko jūras tiesību pārkāpumu ne no Itālijas, ne no Maltas puses, tas neizslēdz iespējamību, ka, aizverot savas ostas glābšanas kuģim „Aquarius” un uz tā klāja esošajiem 629 izglābtajiem migrantiem, Itālija un Malta ir pārkāpušas ECK regulējumu.

Tomēr, lai ECK dalībvalstij būtu pienākums garantēt personai konvencijā paredzētās tiesības un brīvības, personai saskaņā ar ECK 1. pantu ir jāatrodas dalībvalsts jurisdikcijā. Jurisdikcijas izpausme ir nepieciešams nosacījums, lai dalībvalsts būtu atbildīga par uz to attiecināmu darbību vai bezdarbību, kas ir radījusi ECK garantēto tiesību un brīvību aizskārumu.¹⁷⁶ Svarīgi atzīmēt, ka jurisdikcijas jēdziens ECK netiek saistīts ar valsts atbildības principiem starptautiskajās tiesībās. Šis jēdziens „atrodas valsts jurisdikcijā” drīzāk ir specifisks ECK noteikums un ir jāsaprot kā autonomi jēdzieni.¹⁷⁷

Vārds „ikvienam” ECK 1. pantā norāda uz to, ka konvencija pretēji pamattiesību katalogiem nacionālajās konstitūcijās atturas no jebkādu ierobežojumu uzlikšanas, kā, piemēram, pilsonības prasības.¹⁷⁸ Vienīgais kritērijs, kas ir izšķirošs, izlemjot jautājumu, vai indivīdam ir vai nav tiesību uz ECK paredzētajām tiesībām un brīvībām, ir atrašanās dalībvalsts jurisdikcijā.¹⁷⁹ Tātad nav nozīmes personas statusam, vecumam vai kādiem citiem kritērijiem.

¹⁷⁵ Fink M., Gombeer K. Non-Governmental Organisations and Search and Rescue at Sea. *Maritime Safety and Security Law Journal*, 2018, Iss. 4, p. 21.

¹⁷⁶ ECT 19.10.2012. spriedums lietā Catan un citi pret Moldovu un Krieviju (iesnieguma Nr. 43370/04 u.c.), 103. punkts.

¹⁷⁷ Bakirci H., Karakas I. Extraterritorial Application of the European Convention on Human Rights: Evolution of the Court's Jurisprudence on the Notions of Extraterritorial Jurisdiction and State Responsibility. In: Aaken A. van, Motoc J. (eds.). *The European Convention on Human Rights and General International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2018, p. 132.; Skat. arī: Grabenwarter C. *European Convention on Human Rights. Commentary*. Munchen: Verlag C. H. Beck, 2014, p. 7.

¹⁷⁸ Grabenwarter C. 2014, supra 177, p. 2.

¹⁷⁹ Kā izņēmums ir pilsonības kritērijs attiecībā uz tiesībām netikt izraidītam no savas pilsonības valsts un tiesībām ieceļot savas pilsonības valstī (ECK 4. protokola 3. pants), kā arī ārzemnieku tiesībām netikt pakļautiem kolektīvai izraidīšanai (ECK 4. protokola 4. pants).

Valstu vēlme ierobežot cilvēktiesību instrumentu iedarbību nav nekas jauns, un valstis jau izsenis mēdz meklēt veidus, kā izvairīties no atbildības, kuru paredz dažādi cilvēktiesību līgumi. Attiecīgi ECK dalībvalstis, protams, dod priekšroku šaurai ECK 1. pantā ietvertā jurisdikcijas koncepta izpratnei un parasti atsaucas uz to, ka 1. pants pamatā atspoguļo teritoriālu jurisdikcijas izpratni.¹⁸⁰ Proti, dalībvalsts jurisdikcija pamatā tiek saistīta ar dalībvalsts teritoriju¹⁸¹ - dalībvalsts saistības saskaņā ar ECK pamatā attiecas tikai uz dalībvalsts rīcību tās teritorijā.

Tomēr ECT ir atzinusi, ka dalībvalsts rīcība, kura tiek veikta vai kurai ir ietekme ārpus valsts teritorijas, var būt jurisdikcijas realizēšana ECK 1. panta izpratnē (ekstrateritoriālā jurisdikcija), taču tikai izņēmuma gadījumos.¹⁸² Katrā situācijā jautājums par to, vai pastāv izņēmuma apstākļi, kuri pieprasa un attaisno secinājumu par dalībvalsts ekstrateritoriālās jurisdikcijas realizēšanu, ir jānosaka, analizējot faktiskos apstākļus.¹⁸³ Tiesa, doktrīnā gan tiek norādīts, ka gan ECT, gan citas cilvēktiesību institūcijas ir radījušas plašu tiesu praksi par cilvēktiesību līgumu ekstrateritoriālo piemērojamību un ka ECT ir demonstrējusi plašu pieeju attiecībā uz ECK ekstrateritoriālo piemērojamību.¹⁸⁴ Savā judikatūrā ECT ir nostiprinājusi divus pamatmodeļus, kādā var tikt nodibināta dalībvalsts jurisdikcija ārpus tās robežām – kā dalībvalsts efektīva kontrole pār teritoriju un kā dalībvalsts amatpersonu realizēta vara vai kontrole pār personu.¹⁸⁵

3.1.1. Kontrole pār teritoriju

ECK 1. panta izpratnē jurisdikcija nav ierobežota ar dalībvalsts teritoriju, ja dalībvalsts tiesiskas vai prettiesiskas militāras darbības rezultātā realizē efektīvu kontroli pār kādu teritoriju ārpus šīs dalībvalsts teritorijas.¹⁸⁶ Pienākums nodrošināt šādā teritorijā ECK paredzētās tiesības un brīvības izriet no paša kontroles fakta, neatkarīgi no tā, vai kontrole tiek īstenota tieši ar dalībvalsts pašas bruņotajiem spēkiem vai caur tai pakļautu vietējo pārvaldi. Ja pastāv kontrole pār teritoriju, nav nepieciešams noteikt, vai dalībvalsts realizē detalizētu

¹⁸⁰ Bakirci H., Karakas I. 2018, supra 177, pp. 112-113.

¹⁸¹ ECT 08.04.2004. spriedums lietā Assanidze pret Gruziju (iesnieguma Nr. 71503/01), 137., 139. punkts.

¹⁸² Catan un citi pret Moldovu un Krieviju, supra 176, 104. punkts.

¹⁸³ ECT 07.07.2011. spriedums lietā Al-Skeini un citi pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 55721/07), 132. punkts.

¹⁸⁴ Milanovic M. Jurisdiction and Responsibility: Trends in the Jurisprudence of the Strasbourg Court. In: Aaken A. van, Motoc J. (eds.). The European Convention on Human Rights and General International Law. Oxford: Oxford University Press, 2018, pp. 97, 99.

¹⁸⁵ Ibid, p. 98.

¹⁸⁶ ECT 23.03.1995. spriedums lietā Loizidou pret Turciju (iesnieguma Nr. 15318/89), 52. punkts.

kontroli pār tai pakļautās vietējās pārvaldes darbībām. Var pietikt vien ar faktu, ka vietējā pārvalde eksistē dalībvalsts militārā vai citāda veida atbalsta dēļ, lai dalībvalsts būtu atbildīga par šīs vietējās pārvaldes darbībām. Kontrolējošajai dalībvalstij ir atbildība nodrošināt visu ECK paredzēto tiesību spektru, un tā būs atbildīga par šo tiesību pārkāpumiem šādā situācijā.¹⁸⁷ Nosakot, vai šāda efektīva kontrole eksistē, ECT primāri ņem vērā dalībvalsts militārās klātbūtnes intensitāti teritorijā. Taču arī citi faktori var būt svarīgi, piemēram, apmērs, kādā dalībvalsts militārais, ekonomiskais un politiskais atbalsts vietējai pārvaldei nodrošina šīs pārvaldes ietekmi un kontroli pār reģionu.¹⁸⁸

Tā kā šis ekstrateritoriālās jurisdikcijas aspekts acīmredzami netika īstenots „Aquarius” incidentā, šis aspekts šajā darbā plašāk netiks iztirzāts. Tā vietā autore pievērsīsies ekstrateritoriālās jurisdikcijas aspektam, kuru pieteicēji varētu izmantot, lai mēģinātu pamatot Itālijas vai Maltas jurisdikciju, – varai vai kontrolei pār personu ārpus dalībvalsts teritorijas.

3.1.2. Varas vai kontroles realizēšana pār personu

ECT savā judikatūrā ir atzinusi, ka tad, kad valsts caur savām amatpersonām īsteno varu vai kontroli pār personu, un līdz ar to jurisdikciju, valstij ir pienākums saskaņā ar ECK 1. pantu nodrošināt šai personai konvencijā paredzētās tiesības un brīvības, kas ir attiecināmas uz konkrēto personas situāciju.¹⁸⁹ ECT praksē var izšķirt vairākas lietu kategorijas, kurās šādā veidā ir atzinusi ekstrateritoriālo jurisdikciju pār personu.

Pirmkārt, dalībvalsts jurisdikcija var rasties tās diplomātisko un konsulāro amatpersonu, kuras atrodas ārzemēs saskaņā ar starptautisko tiesību noteikumiem, aktivitāšu rezultātā, ja šīs amatpersonas realizē varu un kontroli pār citām personām vai viņu īpašumu.¹⁹⁰ Otrkārt, ekstrateritoriālu jurisdikciju dalībvalsts var realizēt caur darbībām lidmašīnā vai uz kuģa, kas ir reģistrēts dalībvalstī vai kuģo ar šīs dalībvalsts karogu.¹⁹¹ Treškārt, ekstrateritoriālā jurisdikcija pastāv tad, ja dalībvalsts ar vietējās valdības piekrišanu, aicinājumu vai samierināšanos realizē kādas vai visas publiskās funkcijas, kuras normāli realizētu vietējā valdība.¹⁹² Ceturtkārt, dalībvalsts amatpersonu veikta spēka pielietošana (vienalga, vai tā ir tiesiska vai prettiesiska) ārpus dalībvalsts teritorijas pār tās kontrolē esošu personu arī ir

¹⁸⁷ ECT 10.05.2001. spriedums lietā Kipra pret Turciju (iesnieguma Nr. 25781/94), 76.-77. punkts.

¹⁸⁸ Al-Skeini un citi pret Apvienoto Karalisti, supra 183, 139. punkts.

¹⁸⁹ Ibid, 137. punkts.

¹⁹⁰ ECT 12.12.2001. lēmums lietā Banković un citi pret Beļģiju un citiem (iesnieguma Nr. 52207/99), 73. punkts.

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Al-Skeini un citi pret Apvienoto Karalisti, supra 183, 135. punkts.

ekstrateritoriālā jurisdikcija¹⁹³ - tipisks piemērs ir situācija, kur persona ir nodota dalībvalsts amatpersonu uzraudzībai ārpus dalībvalsts teritorijas.¹⁹⁴

Vēl kā atsevišķu kategoriju, kur ECT ir atzinusi izņēmumu no teritoriālā jurisdikcijas ierobežojuma, var atsevišķi izdalīt arī lietas par personu izraidīšanu vai izdošanu no dalībvalstu teritorijas. Šajā sakarā lietā „Soering pret Apvienoto Karalisti”¹⁹⁵ ECT pirmoreiz apsvēra jautājumu, vai dalībvalstu rīcība, kura rada sekas ārpus to teritorijām, var būt jurisdikcijas realizēšana.¹⁹⁶ Kaut arī ECK neregulē valstu, kuras nav ECK dalībvalstis, rīcību (konkrētajā lietā bija jautājums par izdošanu uz valsti, kas nav ECK dalībvalsts), ECT norādīja, ka tas neatbrīvo dalībvalsti no tās atbildības saskaņā ar ECK 3. pantu pārliecināties, ka izdošanas sekas paredzētajā valstī nebūs spīdzināšana vai cietsirdīga vai pazemojoša apiešanās.¹⁹⁷ Proti, ECT nosprieda, ka dalībvalsts rīcība tās teritorijā, kas noved pie nelabvēlīgām ekstrateritoriālām sekām, var radīt pamatu dalībvalsts atbildībai saskaņā ar ECK. Tādu pašu secinājumu tiesa ir izdarījusi arī attiecībā uz patvēruma meklētājiem izraidīšanas lietās.¹⁹⁸ Tomēr šis dalībvalsts pienākums attiecas tikai uz ECK pamatgarantijām, kā, piemēram, 2. un 3. pants.¹⁹⁹ Doktrīnā tiek norādīts, ka lietā „Soering pret Apvienoto Karalisti” paustais nenorāda uz plašu ekstrateritorialitātes principa piemērošanu, pamatojoties uz sekām, kas iestājušās ārpus dalībvalsts jurisdikcijas, bet gan drīzāk norāda uz noteiktu konvencijas tiesību ekstrateritoriālo raksturu un dalībvalstu saistību paplašinājumu saskaņā ar 1. pantu, lai šīs saistības aptvertu arī pienākumu nodrošināt, ka ārzemnieki, kurus dalībvalsts izraida, nav pakļauti ECK pamatgarantijām pretējai attieksmei saņemtajās valstīs.²⁰⁰

Doktrīnā tiek atzīmēts, ka ECT arvien brīvāk piemēro šo ekstrateritoriālās jurisdikcijas modeli un tulko to plaši.²⁰¹ Turklāt tiesas veiktā ECK interpretācija, saskaņā ar kuru konvencija ir „dzīvs instruments”, kas ir jāinterpretē saskaņā ar mūsdienu apstākļiem²⁰², var palīdzēt tai tikt galā ar jauniem jautājumiem, kā, piemēram, „Aquarius” situāciju. Ja uz „Aquarius” kuģa izglābtie migranti gribētu aizsargāt savas tiesības ECT, viņi varētu mēģināt pārliecināt Tiesu, ka Itālija un/vai Malta, atsakot pieeju savām ostām, realizēja ekstrateritoriālo jurisdikciju kā kontroli vai varu pār viņiem.

¹⁹³ Banković un citi pret Beļģiju un citiem, supra 190, 136. punkts.

¹⁹⁴ ECT 16.11.2004. spriedums lietā Issa un citi pret Turciju (iesnieguma Nr. 31821/96), 71. punkts.

¹⁹⁵ ECT 07.07.1989. spriedums lietā Soering pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 14038/88), 86. un 91. punkts.

¹⁹⁶ Bakirci H., Karakas I. 2018, supra 177, p. 116.

¹⁹⁷ Soering pret Apvienoto Karalisti, supra 195, 86. punkts.

¹⁹⁸ ECT 20.03.1991. spriedums lietā Cruz Varas un citi pret Zviedriju (iesnieguma Nr. 15576/89), 70. punkts.

¹⁹⁹ Grabenwarter C. 2014, supra 177, p. 10.

²⁰⁰ Bakirci H., Karakas I. 2018, supra 177, p. 117.

²⁰¹ Milanovic M. 2018, supra 184, p. 100.

²⁰² ECT 25.04.1978. spriedums lietā Tyrer pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 5856/72), 31. punkts.

„Aquarius” kopš glābšanas operāciju sākuma un līdz pat brīdim, kad Itālijas GKC deva norādījumu kuģim apstāties, atradās atklātajā jūrā, tātad nevienas valsts teritorijā²⁰³. Sakarā ar notikumiem atklātajā jūrā līdz šim ECT ir atzinusi dalībvalsts realizētu ekstrateritoriālo jurisdikciju kā varu vai kontroli pār personām gadījumos, kad tās amatpersonas ir fiziski klātesošas noteiktā incidentā. Piemēram, lietā „Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju” Itālijas amatpersonas fiziski pārtvēra migrantus laivās atklātajā jūrā, un, pārvietojot uz sava kuģa, aizveda uz Lībiju. ECT uzsvēra, ka pieteicēji bija Itālijas amatpersonu *de jure* un *de facto* nepārtrauktā un ekskluzīvā kontrolē.²⁰⁴ Savukārt lietā „Women on Waves un citi pret Portugāli” ECT, kaut runa šeit nebija specifiski par jurisdikcijas jautājumu, uzskatīja, ka valdības ziņojums nevalstiskās organizācijas kuģa kapteinim, aizliedzot ienākt Portugāles teritoriālajos ūdeņos, un kara kuģa novietošana tuvumā bija pietiekama kombinācija, lai konstatētu Portugāles jurisdikciju.²⁰⁵

Šķiet, ka „Aquarius” incidentā varētu būt līdzīga situācija – Itālija un Malta kuģim atteica ienākšanu tās ostās. Šeit gan jāatzīmē, ka Malta nekādu paziņojumu no savas puses kuģa kapteinim nedevis, bet gan, atbildot uz Itālijas aicinājumu, pauda Itālijai savu nostāju neuzņemt uz kuģa esošos migrantus. Turklāt „Aquarius” iecerētais galamērķis bija Itālija, kuģa kapteinis nebija vērsies pie Maltas amatpersonām, lūdzot ienākšanu tās ostā. Tieši Itālija bija tā, kas caur sava GKC amatpersonām, kuras jau pirms tam koordinēja glābšanas procesu, lika kuģim apstāties un atteica tam piekļuvi Itālijas ostās, kad kuģis lūdza atļauju ienākt. Attiecībā uz Maltu līdz ar to noteikti būtu ļoti grūti argumentēt, ka Malta jebkādā veidā ar savu paziņojumu ir īstenojusi varu un kontroli pār „Aquarius”, jo Maltas un Itālijas savstarpējā viedokļu apmaiņa kapteini pat īsti „pa tiešo” neskāra un Malta nekādi nebija iesaistīta MGO koordinēšanā.

Tiesa, arī Itālijas jurisdikciju būtu grūti pamatot. Itālijas amatpersonas, dodot „Aquarius” pavēli apstāties un nedoties tālāk Itālijas virzienā, atsakot pieeju savām ostām, pavisam noteikti realizēja kādu kontroli pār kuģi. Bet vērtējams ir jautājums, vai šāda kontrole saskaņā ar ECT līdzšinējo judikatūru būtu atzīstama par pietiekamu, lai pakļautu uz klāja esošos Itālijas jurisdikcijai. Var konstatēt, ka divās iepriekš minētajās lietās figurēja spēka vai spēka draudu elements – lietā „Women on Waves un citi pret Portugāli” pavisam noteikti kara kuģa novietošana tuvumā nevalstiskās organizācijas kuģim ir nopietns kavējums kuģim turpināt iecerēto kursu un signāls, ka ziņojuma neievērošanas gadījumā pakļaušanās pavēlei tiks īstenota piespiedu kārtā.

²⁰³ ANO JTK, supra 36, 89. pants.

²⁰⁴ ECT 23.02.2012. spriedums lietā Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju (iesnieguma Nr.27765/09), 81. punkts.

²⁰⁵ ECT 03.02.2009. spriedums lietā Women on Waves un citi pret Portugāli (iesnieguma Nr. 31276/05).

Ekstrateritoriālās jurisdikcijas neesamībai „Aquarius” incidentā līdz ar to par labu varētu liecināt fakts, ka, kaut arī Itālija aizliedza kuģim ienākt tās ostās, tā nekādi neizrādīja, vismaz ne tajā brīdī, ka nepakļaušanās gadījumā kuģis tiks apturēts ar spēku. Proti, nebija nekādas spēka vai spēka draudu esamības. Itālijas kuģi netika nosūtīti, lai fiziski aizkavētu „Aquarius” no pietuvošanās tās teritorijai. Šajā aspektā līdz ar to tiek izteikts viedoklis, ka, ja Itālija būtu fiziski aizkavējusi „Aquarius” no ienākšanas Itālijas ostās, jurisdikcija pavisam noteikti būtu tikusi realizēta; līdz ar to nepakļaušanās Itālijas pavēlei, iespējams, būtu nostādījusi „Aquarius” spēcīgākā pozīcijā. Tomēr tas kuģi novestu pie diezgan nepatīkamas situācijas, jo meklēšanas un glābšanas operāciju ietvaros tas būtībā pilnībā paļaujas uz sadarbību ar Itālijas amatpersonām.²⁰⁶ Tātad, ja par izšķirošu kritēriju, nosakot, vai valsts amatpersonām ir kontrole pār kuģi un uz tā esošajām personām, uzskata tieši spēka vai spēka draudu esamību konkrētajā incidenta brīdī, maz ticams, ka ECT atzītu Itālijas jurisdikciju.

Tomēr, kaut pamatā ECT konstatē kontroli vai varu pār personu lietās, kur figurē fiziska spēka vai spēka draudu elements, kā jau iepriekš minēts, tiesai ir tendence pēdējā laikā arvien plašāk interpretēt ekstrateritoriālo jurisdikciju. Tiek arī norādīts, ka ECT vēl ir dažādu izaicinājumu priekšā sakarā ar ekstrateritoriālo jurisdikciju, piemēram, lietās par ekstrateritoriālu elektronisko uzraudzību un citām kiberaktivitātēm, kur ECT pielietotais tests par fizisku spēku nebūs acīmredzami izpildījies - arī attiecībā uz šādām situācijām tiek pausts viedoklis, ka tās vajadzētu tulkot plaši.²⁰⁷ Citi pētnieki norāda arī, ka dalībvalstīm vajadzētu nodrošināt ECK paredzētās tiesības un brīvības visām personām, kas ir ne tikai to kontrolē vai varā, bet arī atrodas to izšķirošā ietekmē (*decisive influence*)²⁰⁸, kas jau šķiet krietni zemāks sliekšnis par varu vai kontroli.

Šajā situācijā, iespējams, varētu apgalvot, ka migranti uz „Aquarius” klāja bija ja ne Itālijas kontrolē, tad vismaz izšķirošā ietekmē. Itālija kā koordinējošā valsts būtībā noteica tālāko migrantu likteni pēc palīdzības sniegšanas. Kaut gan tiek pausts uzskats, ka šāda veida instrukcijas aiz teritoriālās jūras robežām var tikt uzskatītas nevis par juridiski saistošām pavēlēm, bet par lūgumu sadarboties²⁰⁹, ECT mēdz nevis strikti vērtēt juridisko rīcības pusi, bet gan ņemt vērā apstākļus, kādi piešķir valstij *de facto* varu un kontroli pār situāciju vai individu.²¹⁰ Šajā situācijā ir skaidrs, ka kuģis paļāvās uz Itālijas MGO koordinēšanas ietvaros veiktajiem norādījumiem, kas, iespējams, ECT ieskatā varētu tikt uztverti citādāk, nekā ierastā valstu prakses izpausme, regulējot ienākšanu ostās. Ir pētnieki, kas pauž viedokli, ka šāda

²⁰⁶ Skat. komentārus zem ieraksta: Fink M., Gombeer K., supra 97.

²⁰⁷ Milanovic M. 2018, supra 184, p. 102.

²⁰⁸ Bakirci H., Karakas I. 2018, supra 177, p. 134.

²⁰⁹ Fink M., Gombeer K. 2018, supra 175, p. 17.

²¹⁰ Fink M., Gombeer K., supra 97.

veida MGO ietvaros doti norādījumi kuģiem var būt *de facto* jurisdikcijas realizēšana, un ka ECT šādus argumentus varētu izvirzīt.²¹¹ Turklāt, kaut arī tajā brīdī nekādi spēka draudi no Itālijas puses nepastāvēja, tas nenozīmē, ka nevarētu būt ticis pielietots spēks, līdz ko kuģis turpinātu ceļu uz Itāliju. Pēc Itālijas premjerministra „skaļā” paziņojuma diez vai sekotu viņa samierināšanās ar kuģa tuvošanos Itālijai. Līdz ar to kaut kāds spaidu elements, pat ja tie nebija skaļi izteikti spēka draudi, šādā situācijā, visticamāk, pastāvēja.

Vēl jo vairāk, kaut arī jurisdikcijas jēdziens ECT izpratne ir autonomi jēdziens, ko pati ECT caur savu praksi ir papildījusi ar saturu, un tas pamatā nav saistīts ar valsts atbildības principiem starptautiskajās tiesībās, tomēr šajā situācijā ECT, iespējams, varētu arī ņemt vērā Pantu par valsts atbildību 8. pantu un sniegt plašāku jurisdikcijas interpretāciju, proti, ka pietiek ar konkrēta norādījuma došanu kuģim, vēl jo vairāk, ja vajadzības gadījumā valsts to varētu realizēt ar spēku. 8. pants nosaka, ka nevalstiska subjekta rīcība ir uzskatāma par valsts rīcību, ja, īstenojot šādu rīcību, šis subjekts būtībā rīkojas saskaņā ar attiecīgās valsts norādījumiem vai tās vadībā vai kontrolē. Kritērijs tātad var būt ne tikai kontrole, bet arī vadība vai norādījums. Šādu pieeju, paplašinot jurisdikcijas kritērijus, ECT, iespējams, varētu mēģināt ieviest arī uz jurisdikcijas konstatēšanu, piešķirot nozīmi tam, ka darbība tiek veikta valsts interesēs un ka caur norādījumu tiek pausta valsts griba. „Aquarius” kā nevalstisks subjekts pavisam noteikti MGO ietvaros, saņemot norādījumu no Itālijas, nerīkojās savās interesēs, bet gan Itālijas interesēs – gan apstājoties atklātajā jūrā pēc Itālijas norādījuma, gan arī dodoties uz Spāniju. „Aquarius” interesēs būtu bijis izlaist izglābtos uzreiz Maltā vai Itālijā. Tādējādi arī uz darbībām, kuras valsts liek kādam veikt, kaut vai caur norādījumu, iespējams, ECT varētu attiecināt šīs valsts jurisdikcija.

Vēl ir iespējams arī konstruēt Itālijas jurisdikciju tādējādi, ka „Aquarius” atradās Itālijas jurisdikcijā no pirmā Itālijas GKC saņemtā izsaukuma signāla līdz pat brīdim, kad Itālija beidza koordinēt glābšanas operācijas un „Aquarius” nonāca Spānijā²¹², līdzīgi kā lietā „Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju” ECT konstatēja, ka pieteicēji visu laiku no to pārtveršanas brīža atklātajā jūrā līdz pat nogādāšanai Lībijā bija Itālijas kontrolē²¹³. Protams, šajā lietā gan bija konstatējama Itālijas amatpersonu fiziska klātbūtne incidentā, tomēr nenoliedzami arī „Aquarius” visas MGO laikā atradās vismaz kaut kādā Itālijas kontrolē - Itālija visu procesu koordinēja jau no paša sākuma un deva kuģim norādījumus. Līdz ar to, ja pieņem, *arguendo*, ka viss process bija kā viens notikums, kurā Itālija kontrolēja „Aquarius”, būtu iespējams

²¹¹ Cusumano E., Gombeer K., supra 4.; Skat. arī: Papastavridis E. The Aquarius Incident and the Law of the Sea: Is Italy in Violation of the Relevant Rules? Pieejams: <https://www.ejiltalk.org/the-aquarius-incident-and-the-law-of-the-sea-is-italy-in-violation-of-the-relevant-rules/> [aplūkots 25.03.2019.]

²¹² Skat. komentārus zem šī raksta: Fink M., Gombeer K., supra 97.

²¹³ Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju, supra 204, 81. punkts.

secināt, ka Itālija arī realizēja savu jurisdikciju un tādēļ tai bija pienākums nodrošināt izglābtajām personām tās ECK paredzētās tiesības un brīvības, kas ir attiecināmas uz viņu situāciju. Tomēr autorei gan šķiet, ka grūti būtu pamatot, ka visā tajā laikā Itālija ir realizējusi kontroli pār kuģi un uz tā esošajām personām.

Protams, no cilvēktiesību viedokļa būtu vēlams, ka ECT vismaz situācijās kā „Aquarius” incidents paplašinātu līdz šim piekopto praksi ekstrateritoriālās jurisdikcijas jautājumos, lai tiktu nodrošināta izglābto personu cilvēktiesību aizsardzība, vēl jo vairāk ņemot vērā, ka, ļoti iespējams, liela daļa no šādi izglābtām personām ir patvēruma meklētāji, kam ir nepieciešama starptautiska aizsardzība. Šaura ECK interpretācija būtu pretrunā konvencijas mērķim, kas ir jebkuras personas cilvēktiesību aizsardzība.²¹⁴ Ja šādu atteikumu ienākt savā teritorijā ECT neatzīst par jurisdikciju, visas valstis var pēc kārtas atteikt tikko izglābtas personas uzņemšanu, un personu cilvēktiesības šādā situācijā līdz ar to nav īsti nevienas valsts rūpes. Tas var novest pie t.s. „riņķojošo bēgļu” (*‘refugees in orbit’*) situācijas, kad vairākas valstis pēc kārtas atsaka bēgļus uzņemt un tā viņi turpina „riņķot” pa jūru. Attiecībā uz šo „riņķojošo bēgļu” situāciju ir pausts viedoklis, ka, lai gan šī situācija ir gaužām neapmierinoša, nekas daudz nav darīts, lai to uzlabotu.²¹⁵ ECT, iespējams, varētu vērsties pret šo praksi, un interpretēt jurisdikcijas jēdzienu plašāk.

Tiesa, autorei gan nešķiet, ka tāds varētu būt ECT viedoklis, ja „Aquarius” incidentā izglābtie migranti vērstos tiesā. Kaut arī pieteicēji varētu dažādi mēģināt pamatot Itālijas jurisdikciju iepriekš minētajos veidos un, iespējams, vēl kā citādi argumentēt, tomēr diez vai ECT atzītu Itālijas jurisdikciju, ņemot vērā līdzšinējo tiesas judikatūru. Neesot acīmredzamai kontrolei vai varai tādā formā, kā to izprot ECT (spēks, spēka draudi, amatpersonu fiziska klātbūtne u.tml.), autorei šķiet, ka valstu atteikumi ienākt to ostās, visticamāk, netiktu atzīti par ekstrateritoriālo jurisdikciju. Jurisdikcija konvencijā ir ļoti svarīgs jēdziens, un tās pamatā ir kāda objektīva saikne personai ar valsti – vai nu efektīva kontrole pār teritoriju, kurā atrodas persona, vai nu vara vai kontrole pār šo personu, lai būtu pamats apgalvot, ka valstij šai personai ir jānodrošina ECK paredzētās cilvēktiesības. Nešķiet, ka „Aquarius” gadījumā saikne starp tikko izglābtām personām un Itāliju bija pietiekama, lai pamatotu ekstrateritoriālo jurisdikciju. Ja ECT tomēr atzītu, ka Itālija vien ar atteikumu ienākt savās ostās ir realizējusi jurisdikciju pār uz kuģa esošajām personām, šķiet, ka tiktu krietni paplašināta līdzšinējā jurisdikcijas izpratne, un diez vai valstis, ņemot vērā bieži sastopamo attieksmi pret migrantiem, būtu mierā ar šādu interpretāciju. Visticamāk, valstis ļoti pretotos šādai

²¹⁴ Orakhelashvili A. Restrictive Interpretation of Human Rights Treaties in Recent Jurisprudence. *European Journal of International Law*, 2003, Vol. 14, No. 3, p. 534-535.

²¹⁵ Barnes R. 2004, supra 98, p. 64.

jurisdikcijas izpratnei, un to var saprast – nešķiet saprātīgi katru atteikumu ienākt valsts teritorijā uzskatīt par ekstrateritoriālo jurisdikciju.

3.2. Spīdzināšanas vai cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas aizliegums

Spīdzināšanas vai cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas aizliegumu nosaka ECK 3. pants. Šis pants ir jāskata kopā ar ECK 15. pantu, kas nosaka, ka no šī panta nav pieļaujamas nekādas atkāpes. Tādējādi ECK ir paredzēts absolūts aizliegums personu spīdzināt vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt (tiesa, pastāv arī diskusija par to, vai spīdzināšanu vai spīdzināšanas draudus varētu atļaut, piemēram, lai glābtu kādas personas dzīvību²¹⁶). 3. pants nenosaka kritērijus, kādiem jāizpildās, lai rīcību varētu uzskatīt par spīdzināšanu, cietsirdīgu vai pazemojošu apiešanos vai sodīšanu. Tādēļ laika gaitā ir izveidojusies plaša ECT judikatūra attiecībā uz 3. pantā lietoto jēdzienu definēšanu un panta piemērošanu.²¹⁷

Visupirms, lai 3. pants būtu piemērojams, sliktas izturēšanās rīcībai (ar rīcību saprotot gan darbību, gan bezdarbību), vienalga, vai tā ir spīdzināšana vai cietsirdīga vai pazemojoša izturēšanās, ir jāsasniedz „minimālais smaguma sliekšnis” (*minimum level of severity*).²¹⁸ Ne katra slikta izturēšanās ir rīcība, kuras aizliegums paredzēts 3. pantā. Nosakot, vai rīcība pārsniedz šo sliekšni, ECT var ņemt vērā, piemēram, rīcības ilgumu, izturēšanās ietekmi uz fizisko veselību, ietekmi uz mentālo veselību, upura dzimumu, vecumu un veselības stāvokli.²¹⁹ Ja šis sliekšnis ir sasniegts, tālāk ECT nošķir, kurā no trim kategorijām atkarībā no rīcības smaguma rīcība ietilpst: 1) spīdzināšanas akts, 2) cietsirdīga apiešanās vai sodīšana vai 3) pazemojoša apiešanās vai sodīšana.

Nošķirot spīdzināšanu no cietsirdīgas apiešanās vai sodīšanas, ir svarīgs rīcības smagums. Slikta izturēšanās tiek kvalificēta kā spīdzināšana, ja šī izturēšanās ir tīša un izraisa ļoti nopietnas un nežēlīgas ciešanas.²²⁰ Arī izturēšanās, kura nekādi neaizskar personas fizisko veselību, tik un tā var tikt kvalificēta kā spīdzināšana, ja tā ir izraisījusi nopietnas

²¹⁶ Grabenwarter C. 2014, supra 177, pp. 38-39.

²¹⁷ Long D. Article 3 of the European Convention for the Protection of Human Rights. Guide to Jurisprudence on Torture and Ill-treatment. Geneva: Association for the Prevention of Torture, 2002, p. 9.

²¹⁸ ECT 18.01.1978. spriedums lietā Īrija pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 5310/71), 162. punkts.

²¹⁹ ECT 23.09.1998. spriedums lietā A. pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 25599/94), 20. punkts.

²²⁰ ECT 28.07.1999. spriedums lietā Selmouni pret Franciju (iesnieguma Nr. 25803/94), 96. punkts.

psiholoģiskas (mentālas) ciešanas.²²¹ Turklāt spīdzināšanu var konstatēt arī tad, ja izturēšanās nav novedusi pie kādām veselības problēmām ilgtermiņā.²²²

ECT atzīst, ka, tā kā cilvēktiesību standarti laika gaitā ir mainījušies, noteiktas darbības, kas pagātnē varbūt ir tikušas kvalificētas kā cietsirdīga vai pazemojoša izturēšanās, šobrīd var tikt kvalificētas kā spīdzināšana.²²³ ECT ir atzinusi rīcību par spīdzināšanu, piemēram, šādos gadījumos – kad personas valsts amatpersonu uzraudzībā ir tikušas izvarotas²²⁴, kad visu kāju un roku pirkstu nagu ir tikuši noņemti²²⁵ un kad ir pielietots elektrošoks²²⁶.

Slikta izturēšanās var tikt kvalificēta kā cietsirdīga apiešanās vai sodīšana, ja tā, *inter alia*, ir iepriekš nodomāta un rada fiziskus ķermeņa ievainojumus vai nopietnas psiholoģiskas vai fiziskas ciešanas.²²⁷ Izvērtējot izturēšanos, ECT ņem vērā arī, vai tās mērķis bija pazemot personu, tomēr, kaut arī izturēšanās nolūks ir jāņem vērā, konkrēta nolūka trūkums uzreiz nenozīmē, ka cietsirdīga apiešanās tad nav iespējama.²²⁸ ECT ir identificējusi cietsirdīgu apiešanos vairākās lietās. Piemēram, par cietsirdīgu apiešanos ir atzīta t.s. „piecu tehniku” izmantošana – nopratināšanas metode, kura izraisa nopietnas psihiskas un mentālas ciešanas un var novest līdz pat akūtām psihiatriskām problēmām.²²⁹ Cietsirdīgu apiešanos ECT ir konstatējusi arī lietā, kurā personai lika atvērt kuņģa saturu pierādījumu iegūšanas nolūkā, izraisot, kaut tāds nebija nolūks, gan fiziskas sāpes, gan arī mentālas ciešanas.²³⁰ Noteiktās situācijās arī nāvessoda uzlikšanu var kvalificēt kā cietsirdīgu apiešanos.²³¹

Pazemojoša apiešanās vai sodīšana ir vājākā iespējamā ECK 3. panta pārkāpuma forma. Izturēšanās ir pazemojoša, ja tā pazemo vai noniecina indivīdu, mazina personas pašcieņu vai rada baiļu sajūtas, satraukumu vai tādu pakļautību, kas ir spējīga pārvarēt personas fizisko un morālo pretošanos. Apiešanās ir pazemojoša arī tad, ja persona piedzīvo pamatīgu ievainojamības sajūtu un bezspēcīgumu.²³² Lai sods būtu pazemojošs, pazemojumam ir jāsasniedz noteikts līmenis – ir jānošķir vienkārši pazemojošs sods (jo sods kā tāds vienmēr būs pazemojošs), kas nebūs 3. panta pārkāpums, un pazemojošs sods, kas ir 3. panta pārkāpums. Ne katrs sods, kas ir pazemojošs, kaut arī tas var būt morāli nepieņemams vai ar

²²¹ Selmouni pret Franciju, supra 220, 105. punkts.

²²² ECT 19.03.2009. spriedums lietā Polonskiy pret Krieviju (iesnieguma Nr. 30033/05), 124. punkts.

²²³ ECT 27.06.2000. spriedums lietā Salman pret Turciju (iesnieguma Nr. 21986/93).

²²⁴ ECT 24.01.2008. spriedums lietā Maslova un Nalbandov pret Krieviju (iesnieguma Nr. 839/02), 108. punkts.

²²⁵ ECT 05.06.2012. spriedums lietā Buntov pret Krieviju (iesnieguma Nr. 27026/10), 161. punkts.

²²⁶ Polonskiy pret Krieviju, supra 222, 124. punkts.

²²⁷ ECT 26.10.2000. spriedums lietā Kudla pret Poliju (iesnieguma Nr. 30210/96), 92. punkts.

²²⁸ ECT 19.04.2001. spriedums lietā Peers pret Grieķiju (iesnieguma Nr. 28524/95), 74. punkts.

²²⁹ Īrija pret Apvienoto Karalisti, supra 218, 167. punkts.

²³⁰ ECT 11.07.2006. spriedums lietā Jalloh pret Vāciju (iesnieguma Nr. 54810/00), 82. punkts.

²³¹ ECT 08.07.2004. spriedums lietā Ilașcu un citi pret Moldovu un Krieviju (iesnieguma Nr. 48787/99), 429. punkts.

²³² ECT 21.01.2011. spriedums lietā M. S. S. pret Beļģiju un Grieķiju (iesnieguma Nr. 30696/09), 220. punkts.

likumu aizliegts, būs pazemojošs 3. panta izpratnē – to ECT izvērtē, ņemot vērā visus lietas apstākļus.²³³

Ja spīdzināšanas vai cietsirdīgas izturēšanās lietās ir svarīgas fiziskās un mentālās ciešanas, kas nodarītas personai, pazemojošas apiešanās gadījumā svarīgākais nav sāpju nodarīšana, bet gan pazemojums.²³⁴ Tomēr pazemojumam ir jābūt pietiekami nopietnam, lai tas sasniegtu minimālo smaguma sliekšni.²³⁵ Tomēr, tiesa, ECT ir konstatējusi pazemojošu apiešanos arī situācijā, kur nav bijis nodoms pazemot, norādot, ka, kaut arī nolūks pazemot var būt svarīgs faktors, kas ir jāņem vērā, tomēr šāda nolūka neesamība nenozīmē, ka izturēšanās nevar būt pazemojoša.²³⁶ Tātad svarīgs ir nevis nolūks pazemot, bet gan faktiskais pazemojums, kādu personai nācies piedzīvot apiešanās rezultātā.

Dalībvalstij ir ne tikai pienākums atturēties no jebkādas rīcības, kuras aizliegumu paredz 3. pants, bet tai ir arī pozitīvi pienākumi. Dalībvalstīm ir jāīsteno pasākumi, kas nodrošina, ka indivīdi to jurisdikcijā netiek pakļauti kādai no 3. pantā aizliegtajām darbībām.²³⁷ Šādi pozitīvi pienākumi dalībvalstij rodas, ja pastāv reāls un tūlītējs risks, ka 3. panta pārkāpums var notikt.²³⁸ Šādā gadījumā ir vienalga, vai apdraudējumu var radīt valsts vai privātpersonas.²³⁹ Pat ciešanas, kuras rada parasta slimības gaita, var radīt 3. panta pārkāpumu, ja slimība saasinās vai riskē saasināties amatpersonu īstenoto pasākumu dēļ, tomēr šādā situācijā smaguma minimālajam sliekšnim attiecīgi ir jābūt augstākam nekā parasti.²⁴⁰ 3. panta sakarā ECT ir arī atzinusi, ka īpaša uzmanība, rūpes un aizsardzība dalībvalsts amatpersonām ir jāīsteno attiecībā uz nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem bez pavadības, tā kā viņi sabiedrībā ietilpst mazāk aizsargāto personu lokā.²⁴¹

Tā kā ECT vērtējums līdzīgai situācijai kā „Aquarius” incidents vēl nav bijis, grūti prognozēt, vai ECT šajā gadījumā uzskatītu dalībvalstu rīcību, atsakot pieeju ostām, par tādu, kas pārsniedz „minimālo smaguma sliekšni”. Iespējams, ka, kaut arī šāda rīcība morāli var tikt nosodīta, ECT to neuzskatītu par 3. panta pārkāpumu. Tomēr ir jāņem vērā, ka ECT subjektīvi vērtē visus lietas apstākļus, nosakot, vai smaguma sliekšnis ir īstenojies konkrētajā lietā un vai konkrētā rīcība ir tāda, kuru 3. pants aizliedz. Tostarp ECT var ņemt vērā pieteicēju dzimumu, vecumu, veselības stāvokli, apiešanās fiziskās un mentālās sekas, kā arī rīcības

²³³ Tyrer pret Apvienoto Karalisti, supra 202, 30. punkts.

²³⁴ Grabenwarter C. 2014, supra 177, p. 36.

²³⁵ Ovey C., White R. The European Convention on Human Rights. Fourth edition. New York: Oxford University Press, 2006, pp. 82-83.

²³⁶ Peers pret Grieķiju, supra 228, 74. punkts.

²³⁷ ECT 09.06.2009. spriedums lietā Opuz pret Turciju (iesnieguma Nr. 33401/02), 159. punkts.

²³⁸ Grabenwarter C. 2014, supra 177, p. 40.

²³⁹ Opuz pret Turciju, supra 237, 159. punkts.

²⁴⁰ ECT 13.11.2012. spriedums lietā Hristozov un citi pret Bulgāriju (iesnieguma Nr. 47039/11 u.c.), 111. punkts.

²⁴¹ ECT 05.04.2011. spriedums lietā Rahimi pret Grieķiju (iesnieguma Nr. 8687/08), 87. punkts.

kontekstu. Tādējādi ir iespēja, ka ECT atzīst rīcību par tādu, kas ir pretēja 3. pantam. Diez vai ECT atzītu šo rīcību par cietsirdīgu apiešanos vai spīdzināšanu, jo, spriežot pēc pieejamās informācijas, nebija nekādu nopietnu fizisku ievainojumu vai psiholoģiskās ciešanas. Tomēr ECT varētu atzīt to par pazemojošu apiešanos.

Izglābtie migranti uz „Aquarius” klāja Maltas un Itālijas atteikuma ienākt to ostās dēļ pavadīja veselu dienu neziņā pārpildītā kuģī. Kaut arī nevienas personas veselības stāvoklis nebija neatliekams, visas personas jau vairākas dienas atradās jūrā. Uz klāja bija daudzi cilvēki ar nopietniem ķīmiskiem apdegumiem, kuriem bija nepieciešama medicīniska palīdzība, turklāt vairāki migranti cieta no hipotermijas. Migrantu starpā bija arī septiņas grūtnieces, 123 nepilngadīgas personas bez vecāku vai aizbildņu klātbūtnes, kā arī 11 bērni, jaunāki par 13 gadiem, daudzi migranti, iespējams, bija patvēruma meklētāji. Uz kuģa, īpaši pēc Itālijas atteikuma ienākt ostā, valdīja izmisums, neziņa, bailes par tālāko un pat draudi lēkt jūrā, ja kuģis dotos uz Lībiju. Daudziem cilvēkiem uz klāja, īpaši vīriešiem, bija rētas un ievainojumi no Lībijā piedzīvotās sišanas vai spīdzināšanas. Visi migranti bija pārguruši un dehidrējušies. Ceļā uz Spāniju sliktie laikapstākļi un augstie viļņi padarīja ceļu vēl jo vairāk grūtu migrantiem, kuri jau tā bija pārguruši. Pēc neziņas pilnas dienas no Itālijas lēmuma līdz Spānijas paziņojumam par migrantu uzņemšanu sekoja tāls ceļš uz Spāniju, kaut Itālija un Malta bija turpat blakus. Iepriekšminēto apstākļu kopums varēja radīt migrantos, īpaši iepriekš uzskaitītajos, kuriem acīmredzami bija nepieciešams pēc iespējas ātrāk nonākt krastā, baiļu un liela satraukuma sajūtu, kā arī pavisam noteikti varēja mazināt viņu kā cilvēku cieņu, radīt mazvērtības sajūtu un likt justies pazemotiem un nevēlamiem. Tādējādi ir iespējams, ka smaguma sliekšnis varētu būt sasniegts šajā situācijā un dalībvalstu rīcība varētu tikt uzskatīta par pazemojošu apiešanos, kas ir pretrunā ECK 3. pantam.

3.3. Izraidīšanas vai atgriešanas aizliegums (*non-refoulement* princips) Eiropas Cilvēktiesību konvencijā

Kaut arī valstīm ir tiesības regulēt migrāciju un izraidīt migrantus no to teritorijām, šīs tiesības nav absolūtas. Jebkurš personas izraidīšanas lēmums ir jāīsteno saskaņā ar izraidīšanas vai atgriešanas aizliegumu²⁴² (*non-refoulement* principu).²⁴³ Izraidīšanas vai atgriešanas aizliegums ir princips, kas ir pazīstams gan starptautiskajās bēgļu tiesībās, gan arī

²⁴² Šādi šis princips ir nosaukts ANO Konvencijas par bēgļa statusu, supra 15, oficiālajā latviskajā tulkojumā latviešu valodā (pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=44222> [aplūkots 16.04.2019.]). Reizēm autore lieto arī iekavās norādīto starptautiski vairāk pazīstamo un ierasto apzīmējumu „*non-refoulement* princips”.

²⁴³ Note on Migration and the Principle of Non-Refoulement. International Review of the Red Cross, 2017, Vol. 99, Iss. 1, p. 345-346.

starptautiskajās cilvēktiesībās, tomēr šī principa tvēruma un piemērošanas nosacījumi var atšķirties katrā no šīm tiesību nozarēm.²⁴⁴ Šis princips būtībā aizliedz personas pārvietošanu (ar pārvietošanu saprotot izraidīšanu, izdošanu u. tml. darbības neatkarīgi no nosaukuma) no vienas valsts uz otru, ja ir pamatotas aizdomas, ka persona saņēmējvalstī tiks pakļauta noteiktu tiesību pārkāpumiem, piemēram, spīdzināšanai, prettiesiskai dzīvības atņemšanai, vajāšanām reliģijas dēļ u.c. tiesību pārkāpumiem atkarībā no līgumiem, kādi ir saistoši konkrētai valstij.²⁴⁵ Piemēram, 1951. gada Konvencijas par bēgļa statusu 33. panta pirmā daļa nosaka, ka neviena dalībvalsts nekādā gadījumā neizraida vai neatgriež bēgli uz tās valsts robežu, kuras teritorijā viņa dzīvība un brīvība ir apdraudēta sakarā ar viņa rasi, reliģiju, tautību vai piederību pie kādas īpašas sociālās grupas vai sakarā ar viņa politiskajiem uzskatiem. Daudzi pētnieki arī uzskata, ka šis princips, vismaz bēgļu tiesībās, ir paražu tiesība²⁴⁶, kaut gan tiek arī norādīts, ka precīza principa tvēruma paražu tiesībās noteikšana ir sarežģīts jautājums²⁴⁷.

Arī ECK ir ietverts *non-refoulement* princips. Kaut nevienā ECK pantā tas nav *expressis verbis* minēts, ECT savā judikatūrā ir radījusi stabilu mehānismu ārzemnieku aizsardzībai no izraidīšanas noteiktās situācijās. Turklāt tiek uzskatīts, ka *non-refoulement* princips Eiropas Cilvēktiesību konvencijā paredz plašāku aizsardzību nekā Bēgļu tiesību konvencijas 33. pants.²⁴⁸ Piemēram, acīmredzama atšķirība jau ir tā, ka Bēgļu tiesību konvencija aizsargā tikai personas, kas atbilst bēgļa definīcijai konvencijā, savukārt saskaņā ar ECK 1. pantu dalībvalsts tiesības un brīvības nodrošina ikvienai personai, kas ir tās jurisdikcijā.

Lietās par personu izraidīšanu vai izdošanu ECT ir atzinusi ekstrateritoriālo jurisdikciju (skatīt 3.1.2. apakšodaļu), jo dalībvalsts rīcība rada sekas ārpus tās teritorijas. Turklāt, kā jau minēts, tādējādi ECT būtībā norāda uz noteiktu ECK tiesību ekstrateritoriālo raksturu, lai dalībvalstu saistības aptvertu arī pienākumu nodrošināt, ka ārzemnieki, kurus dalībvalsts izraida, nav pakļauti ECK pretējai attieksmei saņemtajās valstīs. Šādas ECK tiesības ir, piemēram, tiesības uz dzīvību (2. pants) spīdzināšanas aizliegums (3. pants), tiesības uz brīvību un drošību (5. pants), tiesības uz taisnīgu tiesu (6. pants) un privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība (8. pants).²⁴⁹

²⁴⁴ Note on Migration and the Principle of Non-Refoulement, supra 243, p. 346.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Skat., piemēram: Trevisan S. Principle of Non-Refoulement at Sea and the Effectiveness of Asylum Protection. Max Planck Yearbook of United Nations Law, Vol. 12, p. 215; Bethel D., Lauterpacht S. E. The Scope and Content of the Principle of Non-Refoulement: Opinion, para. 216. Pieejams: <https://www.unhcr.org/419c75ce4.pdf> [aplūkots 26.03.2019.]

²⁴⁷ Goodwin-Gill G. S., McAdam J. 2007, supra 48, p. 345.

²⁴⁸ Lamichhane S. The Extra-Territorial Applicability of the Principle of Non-Refoulement and Its Interception with Human Rights Law. Kathmandu School of Law Review, 2017, Vol. 5, Iss. 2., p. 143.

²⁴⁹ Morawska E. H. Protection against Expulsion in the European Convention on Human Rights. Polish Review of International and European Law, 2017, Vol. 6, Iss. 2, pp. 19-20.

ECK 3. pants parasti tiek minēts kā galvenais pants konvencijā, no kura izriet *non-refoulement* princips.²⁵⁰ ECT ir uzsvērusi, ka dalībvalsts veikta personas izraidīšana var radīt ECK 3. panta pārkāpumu, ja ir pamatotas aizdomas, ka personai draud reāls spīdzināšanas vai cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas risks valstī, uz kuru viņu pārvietos; šādā gadījumā 3. pants uzliek pienākumu neizraidīt konkrēto personu uz konkrēto valsti.²⁵¹ Dalībvalsts iespējamo risku, kāds pastāv personai, ja to izraidīs, nedrīkst pretnostatīt izraidīšanas iemesliem.²⁵² Turklāt dalībvalstij, kas īsteno personas atgriešanu, ir jānodrošina arī, ka starpvalsts (*intermediary country*), uz kuru persona tiek pārvietota, sniedz pietiekamu nodrošinājumu tam, ka persona bez iespējamā riska izvērtējuma netiks pārvietota tālāk uz tās izcelsmes valsti.²⁵³

Viena no nesenākajām lietām, kur ECT konstatēja, ka personu izraidīšana pārkāpa 3. pantu, ir jau iepriekš pieminētā lieta „Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju”. ECT pauda sapratni par Eiropas Savienības ārējās robežas dalībvalstu grūtībām tikt galā ar pieaugošo migrantu pieplūdumu, tomēr akcentēja 3. panta absolūto raksturu. ECT norādīja, ka Lībijas situācija attiecībā uz cietsirdīgo attieksmi pret migrantiem bija labi zināma un to viegli varēja pārbaudīt, iepazīstoties ar dažādu uzticamu avotu ziņām, un ka Itālijas amatpersonas, veicot pieteicēju atgriešanu uz Lībiju, zināja vai tām vajadzēja zināt par to, ka Lībijā pieteicējiem draudēs ECK pretēja apiešanās.²⁵⁴ Šķiet, ka arī šobrīd vispārējā situācija Lībijā nav uzlabojusies.²⁵⁵ Turklāt jāatzīmē, ka, lai noteiktu, vai pastāv vai nepastāv sliktas izturēšanās risks, ECT ņem vērā gan vispārējo situāciju valstī, gan arī indivīda personīgos apstākļus.²⁵⁶ Šī lieta parāda ECT viedokli, ka arī migrantu pārtveršanā atklātajā jūrā dalībvalstīm, ja tās realizē jurisdikciju pār personām, ir jāievēro *non-refoulement* princips, un ka izraidīt personu var gan no valsts teritorijas, gan arī vienkārši no jurisdikcijas, ja tā tiek realizēta ārpus valsts teritorijas.

Tomēr pastāv diskusija par to, vai *non-refoulement* pārkāpums varētu būt arī atteikums ienākt valsts teritorijā (*non-admission; rejection; denial*), jo *non-refoulement* princips neietver pienākumu valstij uzņemt personu savā teritorijā.²⁵⁷ Pamatviedoklis ir, ka vienkārši atteikums

²⁵⁰ Skat., piemēram: Lamichhane S. 2017, supra 248, pp. 142-143.

²⁵¹ Chahal pret Apvienoto Karalisti, supra 279, 74. punkts.

²⁵² ECT 17.01.2012. spriedums lietā Harkins un Edwards pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 9146/07), 124. punkts.

²⁵³ Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju, supra 204, 147. punkts.

²⁵⁴ Ibid, 122.-131. punkts.

²⁵⁵ Desperate and Dangerous: Report on the human rights situation of migrants and refugees in Libya. 2018, p. 4. Pieejams: <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/LY/LibyaMigrationReport.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]

²⁵⁶ Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju, supra 204, 117. punkts.

²⁵⁷ Coppens J. Migrants in the Mediterranean: Do's and Don'ts in Maritime Interdiction. Ocean Development and International Law, 2012, Vol. 43, Iss. 4, p. 353

ienākt valsts teritorijā nav *non-refoulement* pārkāpums. Taču loģisks secinājums ir, ka *refoulement* galu galā notiks, ja šāda valsts rīcība novedīs pie tā, ka persona ir spiesta atgriezties vai nonākt teritorijā, kur tai draud briesmas.²⁵⁸ Līdz ar to, piemēram, ja vienīgā valsts, kurā pēc atraidīšanas persona var nokļūt, ir teritorija, kur tai draudēs ECK 3. pantam pretēja attieksme, šāda kuģa kursa izmaiņšana būtu *non-refoulement* pārkāpums. Turklāt pavisam neapmierinoša, kā jau norādīts 3.1.2. apakšnodaļā, ir situācija, kad vairākas valstis atraida personas un tādējādi tās kļūst par t.s. „riņņojošajām personām” (*persons in orbit*) – tādā gadījumā atraidījums būtu ķēdes jeb kolektīvā izraidīšana, ja vairākas valstis pēc kārtas atraida kuģi un tā rezultātā tas ir spiests nonākt riska valstī.²⁵⁹ Šāda izpratne šķiet pavisam pamatota un loģiska. Tātad atteikumu ienākt dalībvalsts teritorijā, iespējams, varētu uzskatīt par aizlieguma izraidīt personu uz valsti, kur tai draud reāls risks tapt pakļautai ECK 3. pantam pretējai attieksmei, pārkāpumu tad, ja persona tā rezultātā ir bijusi spiesta tālāk nonākt šādā riska valstī, pie nosacījuma, ka persona ir bijusi valsts jurisdikcijā. Savukārt, protams, ja persona pēc tam nonāk drošā vietā, ECK pārkāpums šajā aspektā nav konstatējams.

Valsts, kurā migranti nonāca pēc Maltas un Itālijas atteikuma ienākt kuģim „Aquarius” ienākt to ostās, bija Spānija. Daļa migrantu vēl pēc tam nonāca arī Francijā. Taču, ja atteikuma rezultātā migranti nonāktu, piemēram, Lībijā, kurā migrantu cilvēktiesības būtībā netiek respektētas un migrantiem draud ECK 3. pantam pretēja attieksme, un ja ECT atzītu, ka personas ir bijušas Maltas un/vai Itālijas jurisdikcijā, iespējams, tiesa atzītu to par ECK 3. panta pārkāpumu. Tomēr tā kā valsts, kurā migranti nonāca, nav valsts, par kuru būtu pamatotas aizdomas, ka nokļuvušajiem tur draudētu tāda izturēšanās, kāda ir pretrunā ECK 3. pantam²⁶⁰, turklāt nav arī ziņu, ka Spānija vai Francija migrantus būtu tālāk pārvietojusi uz kādu nedrošu valsti, *non-refoulement* principa pārkāpums šajā incidentā nav saskatāms.

3.4. Kolektīvas ārzemnieku izraidīšanas aizliegums

ECK 4. protokola 4. pants nosaka, ka kolektīva ārzemnieku izraidīšana ir aizliegta. Kolektīva izraidīšana 4. protokola 4. panta izpratnē ir jebkurš pasākums, kas liek ārzemniekiem kā grupai (pamatojoties uz vispārējiem kritērijiem, kā, piemēram, pilsonība, rase, ādas krāsa) pamest dalībvalsti, izņemot, kad šāds pasākums tiek īstenots, pamatojoties uz pamatotu un objektīvu katra ārzemnieka situācijas izvērtējumu.²⁶¹ Šis Protokols vēsturiski

²⁵⁸ Testa D. 2014, supra 97, p. 574.

²⁵⁹ Coppens J. 2012, supra 257, p. 353.

²⁶⁰ Skat., piemēram, Amnesty International Report about Spain 2017/2018. Pieejams: <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/spain/report-spain/> [aplūkots 15.04.2019.]

²⁶¹ ECT 05.02.2002. spriedums lietā Čonka pret Beļģiju (iesnieguma Nr. 51564/99), 59. punkts.

tika radīts ar mērķi novērst tādas masu izraidīšanas, kādas tika piedzīvotas II Pasaules kara laikā, kaut, protams, tā kā protokols stājās krietni pēc tam, tas nav attiecināms uz kara laikā notikušo.²⁶² Kaut gan 4. protokola 4. pants aizsargā personu grupas, tas ietver individuālu cilvēktiesību, kas netieši tiek garantēta katram ārzemniekam individuāli, tā kā jebkurš no viņiem var iesniegt sūdzību Tiesā.²⁶³ Turklāt gan Itālija, gan Malta ir ECK dalībvalstis, tostarp ir ratificējušas 4. protokolu.²⁶⁴

Piemēram, lietā „Čonka pret Beļģiju” ECT konstatēja 4. protokola 4. panta pārkāpumu, kad pieteicēju pieteikumi patvērumam tika noraidīti un personas tika izraidītas, jo nebija veikts nekāds objektīvs un pamatots izvērtējums katra grupas ārzemnieka situācijai.²⁶⁵ Taču fakts, ka attiecībā uz vairākiem ārzemniekiem ir līdzīgs lēmums, pats par sevi nenozīmē, ka ir notikusi kolektīva izraidīšana, ja katrai personai ir tikusi dota iespēja individuāli izteikt savus argumentus kompetentajām amatpersonām, un tie ir individuāli izvērtēti. Piemēram, to, ka Francijas policija organizēja kolektīvus lidojums kategorijās pēc izraidāmo ārzemnieku pilsonības, ECT neatzina par 4. protokola 4. panta pārkāpumu, jo katras personas situācija tika izvērtēta.²⁶⁶

4. protokola 4. pants nepieļauj nekādu attaisnojumu izvērzišanu kolektīvai ārzemnieku izraidīšanai. Tas nozīmē, ka jebkurš kolektīvas ārzemnieku izraidīšanas aizlieguma aizskārums ir šīs garantijas pārkāpums.²⁶⁷ Aizliegums var tikt ierobežots tikai ārkārtas situācijās saskaņā ar ECK 15. panta pirmās daļas nosacījumiem kara vai cita ārkārtas stāvokļa, kas apdraud nācijas dzīvi, tiktāl, cik to nenovēršami prasa situācijas ārkārtas raksturs, ar nosacījumu, ka šie pasākumi nav pretrunā ar citām starptautisko tiesību noteiktajām saistībām. „Aquarius” situācijā gan noteikti nepastāvēja nekāds ārkārtas stāvoklis, kas būtu uzskatāms par Itālijas nāciju apdraudošu, lai varētu ierobežot šo aizliegumu.

Attiecībā uz „Aquarius” incidentu ir svarīgi atzīmēt, ka izraidīšanas jēdziens primāri tiek saprasts kā teritoriāls, tāpat kā jurisdikcijas jēdziens. Tomēr ECT ir atzinusi, ka tad, kad dalībvalsts izņēmuma gadījumā realizē tās jurisdikciju ārpus savas teritorijas, var notikt kolektīva izraidīšana, kas ir pretēja 4. protokola 4. pantam. To ECT pirmoreiz apstiprināja

²⁶² Grabenwarter C. 2014, supra 177, p. 421.

²⁶³ Ibid, p. 422.

²⁶⁴ Simplified Chart of signatures and ratifications. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/chartSignature/3> [aplūkots 18.04.2019.]; Abas valstis nav arī paidušas nekādas atrunas attiecībā uz 4. protokolu. Ska.t: Reservations and Declarations for Protocol No. 4. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/005/declarations> [aplūkots 18.04.2019.]

²⁶⁵ Čonka pret Beļģiju, supra 261, 63. punkts.

²⁶⁶ ECT 20.09.2007. spriedums lietā Sultani pret Franciju (iesnieguma Nr. 45223/05), 81., 84. punkts.

²⁶⁷ Grabenwarter C. 2014, supra 177, p. 422.

lietā „Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju”²⁶⁸, kur Itālija pārtvēra migrantu grupu atklātajā jūrā un atgriezta Lībijā, neizvērtējot atsevišķi katra migranta situāciju.

Jautājums, vai arī atteikums ienākt jeb neielaišana dalībvalsts teritorijā, nepārvietojot personas uz citu valsti, ECT ieskatā tiktu aptverts ar 4. protokola 4. pantā lietoto vārdu „izraidīšana”, šķiet, būtu jāizvērtē. Lietā „Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju” ECT, atsaucoties uz protokola *travaux préparatoires*, noteica, ka „izraidīšana” ir jāsaprot šī vārda vispārējā nozīmē, t.i., „aizdzīt prom”.²⁶⁹ Vēl jo vairāk, tas kopsakarā ar pantā lietoto formulējumu „pamest valsti” liek domāt, ka nav svarīgi, vai dalībvalsts personas ir pārvietojusi uz citu valsti, – svarīgs ir fakts, ka tās ir bijušas spiestas pamest konkrēto dalībvalsti (tās teritoriju vai jurisdikciju, jo ECT ir atzinusi ekstrateritoriālo jurisdikciju arī šajā gadījumā) veidā, kuru 4. protokola 4. pants aizliedz.

Šī aizlieguma nozīme, spriežot no tā vārdiskā formulējuma un ECT prakses šajās lietās, ir citāda nekā *non-refoulement* principa ECK 3. panta izpratnē nozīme – ECK 3. panta izpratnē nedrīkst personu izraidīt, ja tai saņēmējvalstī draud 3. pantam pretēja attieksme. Tātad nozīme ir tam, kas notiks saņēmējvalstī. Savukārt 4. protokola 4. pantā esošais aizliegums ir procedurāla rakstura – tas neļauj personas izraidīt noteiktā veidā, t.i., kolektīvi „aizdzenot prom” bez individuāla un pamatota izvērtējuma. Tātad šeit akcents ir uz pašu nosūtītājvalsti un procesu, kādā tiek veikta izraidīšana, nevis uz to, kas notiks izraidīšanas rezultātā. Līdz ar to šķiet, ka nav pamata neietvert šajā jēdzienā arī vienkārši atteikumu ienākt dalībvalsts teritorijā, ja personas kolektīvā veidā ir būtībā „aizdzītas prom” no valsts jurisdikcijas bez jebkāda individuāla un pamatota izvērtējuma. Tomēr, bez šaubām, tam ir liela saistība ar *non-refoulement* principu citos ECK pantos, piemēram, 2. vai 3. pantā, jo izvērtējums ir vajadzīgs tieši tādēļ, lai zinātu, ka izraidīšanas rezultātā persona netiks pakļauta 2. vai 3. panta pretējai attieksmei. Praktiski gan varētu būt grūti īstenot procedūras, kas nepieciešamas izvērtējumam, ārpus valsts teritorijas, kā, piemēram, atklātajā jūrā, taču ECT acīmredzami nepievērsa tam nekādu nozīmi, ņemot vērā tās spriedumu lietā „Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju”. Turklāt tiek pausts viedoklis, ka caur šo lietu ECT ir piešķīrusi īpašu nozīmi izraidīšanas procedurālajām garantijām, tādējādi faktiski valstīm uzliekot pienākumu nodrošināt pieeju pavēruma procedūrai patvēruma meklētājiem, kas ir tās jurisdikcijā, pat ja viņi ir izglābti atklātajā jūrā.²⁷⁰

²⁶⁸ Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju, supra 204, 178., 186. punkts.

²⁶⁹ Ibid, 174. punkts.

²⁷⁰ Carlier J., Leboeuf L. Collective expulsion or not? Individualisation of decision making in migration and asylum law. Pieejams: <https://eumigrationlawblog.eu/collective-expulsion-or-not-individualisation-of-decision-making-in-migration-and-asylum-law/> [aplūkots 11.04.2019.]

Protams, svarīgi atzīmēt, ka sakarā ar vienkāršu atteikumu ienākt valsts teritorijā būtu jānosaka, vai persona vispār atrodas valsts jurisdikcijā. Kā jau iepriekš minēts, izraidīt personu var tikai tad, ja persona atrodas valsts jurisdikcijā. Atteikums ienākt valsts teritorijā, ja tas tiek veikts veidā, kas pats par sevi nepakļauj jurisdikcijai (neietver spēku, tā draudus, amatpersonu klātbūtni u.tml.) (par jurisdikciju vairāk 3.1. apakšnodaļā), diez vai būtu uzskatāms par izraidīšanu. Līdz ar to tas, vai atteikums ienākt valsts teritorijā var būt 4. protokola 4. panta pārkāpums, iespējams, varētu būt atkarīgs no tā, vai šis atteikums ir uzskatāms par ekstrateritoriālās jurisdikcijas realizēšanas aktu.

Tātad, attiecinot iepriekšminēto uz „Aquarius” incidentu, - ja ECT uzskatītu, ka Itālijas un/vai Maltas izteiktie atteikumi uzņemt migrantus savās ostās ir šo valstu ekstrateritoriālās jurisdikcijas īstenošanas akti un izglābtie migranti ir atradušies valstu jurisdikcijā, tā, iespējams, konstatētu kolektīvas ārzemnieku izraidīšanas aizlieguma pārkāpumu, jo migranti, pirmkārt, bija ārzemnieki, otrkārt, pirms atteikuma acīmredzami netika pakļauti nekādam individuālam un pamatotam izvērtējumam.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza šādas tēzes:

1. Saskaņā ar starptautiskajām jūras tiesībām kuģa kapteinim ir pienākums palīdzēt personām, kas ir briesmās jūrā, savukārt valstij, kuras MGR ir notikusi palīdzības sniegšana, ir pienākums koordinēt MGO un nodrošināt drošas vietas atrašanu izglābtajiem. Tomēr MGJ un CDAJ konvencijas nenosaka, kurai valstij ir pienākums nodrošināt drošu vietu un uzņemt personas. Ir gan iespējama konvenciju interpretācija, saskaņā ar kuru šis pienākums ir uzlikts valstij, kuras MGR ir notikusi palīdzības sniegšana jeb t.s. atbildīgajai valstij, ja neviena cita valsts nevēlas vai nevar personas uzņemt.

2. Kaut pamatā valstu praksē ar drošu vietu saprot kādas valsts ostu, MGO regulējums neuzliek valstīm pienākumu atļaut personu izsēdināšanu savā teritorijā – šādu pienākumu dalībvalstis ar nodomu nav iekļāvušas ne MGJ, ne CDAJ konvencijā, tādējādi akcentējot savu suverenitāti lemt par personu izsēdināšanu to teritorijā. Turklāt ārpus MGO regulējuma jūras tiesības arī neparedz tiesības uz pieeju ostai, izņemot, ja draud briesmas kuģa drošībai vai personu uz tā klāja dzīvībām vai ja ir noslēgts līgums ar attiecīgo valsti par pieeju ostai.

3. Tas, ka nevienai valstij nav pienākums izsēdināt izglābtās personas savā teritorijā (vai vismaz tās kontrolē esošā drošā vietā), rada neskaidrības visām iesaistītajām pusēm, it īpaši kuģa kapteinim un izglābtajām personām. Šāda pienākuma trūkuma dēļ personām var nākties pavadīt pat vairākas nedēļas jūrā. Lai no tādām situācijām turpmāk izvairītos, būtu vēlams MGJ un CDAJ konvencijās noteikt, kurai valstij ir pienākums izsēdināt personas savā teritorijā, ja valstīm neizdodas vienoties par izsēdināšanas vietu. Iespējams, labākais variants būtu paredzēt kā izsēdināšanas valsti tuvāko valsti, kas ir uzskatāma par drošu vietu. Tomēr maz ticams, ka valstis gribētu šādu pienākumu uzņemties, ņemot vērā daudzu valstu attieksmi pret migrantiem, kā arī tādēļ, ka it īpaši no bēgļu nonākšanas viņu teritorijā var izrietēt tālāki starptautiskie pienākumi attiecībā uz šīm personām.

4. Iepriekšminētie uzlabojumi MGO regulējumā būtu nepieciešami arī tādēļ, lai netiktu negatīvi ietekmēta kuģu kapteiņu pienākuma sniegt palīdzību personām briesmās jūrā izpilde. Proti, tas, ka var paiet pat vairākas nedēļas, kamēr valstis nonāk pie kāda lēmuma attiecībā uz izglābtajiem migrantiem, neiedrošina kuģu kapteiņus sniegt palīdzību migrantiem briesmās jūrā. Vēl jo vairāk, kapteiņi šādas valstu rīcības dēļ būtībā tiek motivēti izvairīties no palīdzības sniegšanas jebkurai personai, jo pastāv iespēja, ka izglābtā persona būs migrants un valstis līdz ar to, ļoti iespējams, nebūs pretimnākošas attiecībā uz migrantu izsēdināšanu.

5. MGJ un CDAJ konvencijas tieši neregulē, kurai valstij ir primārā atbildība koordinēt glābšanas operāciju un nodrošināt drošas vietas atrašanu situācijā, kad neviena valsts nav

atbildīga par konkrēto MGR, kurā personas izglābtas. Līdz ar to tādās situācijās, lai efektīvi īstenotu konvenciju 2004. gada labojumu mērķi nodrošināt, ka katrā gadījumā droša vieta tiek atrasta, kā atbildīgo, iespējams, varētu noteikt to valsti, kuras GKC pirmais ir saņēmis briesmu signālu, ja neviena cita valsts negrib vai nespēj uzņemties atbildību.

6. Dalībvalsts jurisdikcija ārpus tās robežām ECK 1. panta izpratnē var tikt nodibināta, tostarp, īstenojot varu vai kontroli pār personu. Dodot norādījumus MGO ietvaros kuģim atklātajā jūrā, tostarp atsakot pieeju savām ostām, dalībvalsts nenoliedzami realizē izšķirošu ietekmi attiecībā uz izglābtajām personām. Lai nodrošinātu izglābto personu cilvēktiesību aizsardzību, varētu mēģināt pamatot, ka šādi norādījumi ir dalībvalsts realizēta ekstrateritoriālā jurisdikcija. Tomēr, visticamāk, šādi norādījumi bez jebkāda spēka vai spēka draudu elementa vai fiziskas dalībvalsts amatpersonu klātbūtnes incidentā, ņemot vērā ECT līdzšinējo judikatūru, netiktu uzskatīti par kontroli un līdz ar to par ekstrateritoriālās jurisdikcijas realizēšanu.

7. Pazemojoša apiešanās ir vājākā iespējamā ECK 3. panta pārkāpuma forma. Apiešanās ir pazemojoša, ja tā mazina personas pašcieņu vai rada bailes, satraukumu vai pakļautību, kas ir spējīga pārvarēt personas fizisko un morālo pretošanos. Ņemot vērā piedzīvoto glābšanas operācijās, medicīnisko situāciju, gaidīšanu svelmainā saulē pārpildītā kuģī un neziņu par tālāko likteni, Itālijas un Maltas rīcība, atsakot kuģim „Aquarius” pieeju to ostām, varēja radīt izglābtajos migrantos satraukumu un bailes un mazināt viņu kā cilvēku pašcieņu, un līdz ar to, iespējams, varētu tikt uzskatīta par pazemojošu apiešanos.

8. Atteikumu ienākt dalībvalsts ostās kuģim ar uz tā izglābtām personām atklātajā jūrā, iespējams, varētu uzskatīt par izraidīšanas vai atgriešanas aizlieguma (*non-refoulement* principa) ECK 3. panta izpratnē pārkāpumu, taču tikai tad, ja personas tā rezultātā ir bijušas spiestas tālāk nonākt valstī, kurā tās ir tikušas pakļautas ECK 3. pantam pretējai rīcībai, un tikai pie nosacījuma, ka personas ir atradušās dalībvalsts jurisdikcijā. Turklāt šāds atteikums, ja personas ir atradušās dalībvalsts jurisdikcijā, iespējams, varētu būt arī kolektīvas ārzemnieku izraidīšanas pārkāpums ECK 4. protokola 4. panta izpratnē, ja pirms atteikuma katras personas situācija netiek individuāli izvērtēta.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Grāmatas

1. Lejnieks M., Medina L. Jūras tiesības. Rīga: Jumava, 1997.
2. Churchill R. R., Lowe A. V. The law of the sea. Third edition. Manchester: Manchester University Press, 1999.
3. Crawford J. Brownlie's Principles of Public International Law. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2012.
4. Crawford J. The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
5. Goodwin-Gill G. S., McAdam J. The Refugee in International Law. Third edition. New York: Oxford University Press, 2007.
6. Grabenwarter C. European Convention on Human Rights. Commentary. Munchen: Verlag C. H. Beck, 2014.
7. Grandy N. R., Nandan S. N., Rosenne S. United Nations Convention on the Law of the Sea 1982. A Commentary. Volume III. Hague: Kluwer Law International, 2002.
8. Klabbers J. International Law. New York: Cambridge University Press, 2013.
9. Long D. Article 3 of the European Convention for the Protection of Human Rights. Guide to Jurisprudence on Torture and Ill-treatment. Geneva: Association for the Prevention of Torture, 2002.
10. Malanczuk. P. Modern Introduction to International Law. Seventh edition. New York: Routledge, 1997.
11. Ovey C., White R. The European Convention on Human Rights. Fourth edition. New York: Oxford University Press, 2006.
12. Shaw M. N. International Law. Sixth edition. New York: Cambridge University Press, 2008.

Zinātniskie raksti

13. Bakirci H., Karakas I. Extraterritorial Application of the European Convention on Human Rights: Evolution of the Court's Jurisprudence on the Notions of Extraterritorial Jurisdiction and State Responsibility. In: Aaken A. van, Motoc J. (eds.). The European Convention on Human Rights and General International Law. Oxford: Oxford University Press, 2018.

14. Barnes R. Refugee Law at Sea. *International and Comparative Law Quarterly*, 2004, Vol. 53.
15. Bethelam D., Lauterpacht S. E. The Scope and Content of the Principle of Non-Refoulement: Opinion. Pieejams: <https://www.unhcr.org/419c75ce4.pdf> [aplūkots 26.03.2019.]
16. Cacciaguidi-Fahy S. The Law of the Sea and Human Rights. *Sri Lanka Journal of International Law*, 2007, Vol. 19, No. 1.
17. Carlier J., Leboeuf L. Collective expulsion or not? Individualisation of decision making in migration and asylum law. Pieejams: <https://eumigrationlawblog.eu/collective-expulsion-or-not-individualisation-of-decision-making-in-migration-and-asylum-law/> [aplūkots 11.04.2019.]
18. Coppens J. Migrants in the Mediterranean: Do's and Don'ts in Maritime Interdiction. *Ocean Development and International Law*, 2012, Vol. 43, Iss. 4.
19. Coppens J., Somers E. Towards New Rules on Disembarkation of Persons Rescued at Sea? *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 2010, Vol. 25.
20. Cusumano E., Gombeer K. In deep waters: The legal, humanitarian and political implications of closing Italian ports to migrant rescuers. Pieejams: <https://doi.org/10.1080/13629395.2018.1532145> [aplūkots 24.03.2019.]
21. Fayette L. de La. Access to Ports in International Law. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 1996, Vol. 11, No. 1.
22. Fink M., Gombeer K. Non-Governmental Organisations and Search and Rescue at Sea. *Maritime Safety and Security Law Journal*, 2018, Iss. 4.
23. Fink M., Gombeer K. The Aquarius incident: navigating the turbulent waters of international law. Pieejams: <https://www.ejiltalk.org/the-aquarius-incident-navigating-the-turbulent-waters-of-international-law/> [aplūkots 25.02.2019.]
24. Fink M., Gombeer K., Rijpma J. In search of a safe harbour for the Aquarius: the troubled waters of international and EU law. Pieejams: <http://eumigrationlawblog.eu/in-search-of-a-safe-harbour-for-the-aquarius-the-troubled-waters-of-international-and-eu-law/> [aplūkots 26.02.2019.]
25. Gombeer K. Human Rights Adrift? Enabling the Disembarkation of Migrants to a Place of Safety in the Mediterranean. Pieejams: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2966048## [aplūkots 22.03.2019.]
26. Kenney F. J. Jr., Tasikas V. The Tampa Incident: IMO Perspectives and Responses on the Treatment of Personas Rescued at Sea, *Pacific Rim Law & Policy Journal*, 2003, Vol. 12, No. 1.

27. Klabbers J. The Undesirability of Soft Law. *Nordic Journal of International Law*, 1998, Vol. 67, Iss. 4.
28. Lamichhane S. The Extra-Territorial Applicability of the Principle of Non-Refoulement and Its Interception with Human Rights Law. *Kathmandu School of Law Review*, 2017, Vol. 5, Iss. 2.
29. Lehmann J. M. Rights at the Frontier: Border Control and Human Rights Protection of Irregular International Migrants. *Goettingen Journal of International Law*, 2011, Vol. 3, No. 2.
30. Lowe A. V. The Right of Entry into Maritime Ports in International Law. *San Diego Law Review*, 1977. Vol. 14, No. 3.
31. Milanovic M. Jurisdiction and Responsibility: Trends in the Jurisprudence of the Strasbourg Court. In: Aaken A. van, Motoc J. (eds.). *The European Convention on Human Rights and General International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
32. Morawska E. H. Protection against Expulsion in the European Convention on Human Rights. *Polish Review of International and European Law*, 2017, Vol. 6, Iss. 2.
33. Moreno-Lax V. The Interdiction of Asylum Seekers at Sea: Law and (mal)practice in Europe and Australia. Policy Brief Series in Kaldor Centre for International Refugee Law, 2017, Policy Brief 4.
34. Mussi F. The Italian Job: human rights considerations of the Diciotti incident. Pieejams: <https://rightsblog.net/2018/10/18/the-italian-job-human-rights-considerations-of-the-diciotti-incident/> [aplūkots 05.04.2019.]
35. Note on Migration and the Principle of Non-Refoulement. *International Review of the Red Cross*, 2017, Vol. 99, Iss. 1.
36. Orakhelashvili A. Restrictive Interpretation of Human Rights Treaties in Recent Jurisprudence. *European Journal of International Law*, 2003, Vol. 14, No. 3.
37. Papastavridis E. The Aquarius Incident and the Law of the Sea: Is Italy in Violation of the Relevant Rules? Pieejams: <https://www.ejiltalk.org/the-aquarius-incident-and-the-law-of-the-sea-is-italy-in-violation-of-the-relevant-rules/> [aplūkots 25.03.2019.]
38. Pugh M. Drowning Not Waving: Boat People and Humanitarianism at Sea. *Journal of Refugee Studies*, 2004, Vol. 17, No. 1.
39. Testa D. Safeguarding Human Life and Ensuring Respect for Fundamental Human Rights: A Consequential Approach to the Disembarkation of Persons Rescued at Sea. *Ocean Yearbook*, 2014, Vol. 28.
40. Trevisanut S. Principle of Non-Refoulement at Sea and the Effectiveness of Asylum Protection. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Vol. 12.

Starptautiskie līgumi

41. Tautu Savienības Konvencija un Statūti par jūras ostu starptautisko režīmu. Parakstīta Ženēvā 09.12.1923. [12.04.2019. red.]
42. ANO Statūti un Starptautiskās tiesas Statūti. Parakstīti Sanfrancisko 26.06.1945. [29.04.2019. red.]
43. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [25.02.2019. red.]
44. ANO Konvencija par bēgļa statusu. Parakstīta Ženēvā 28.07.1951. [16.04.2019. red.]
45. ASV un Nīderlandes Draudzības, tirdzniecības un kuģošanas līgums. Parakstīts Hāgā 27.03.1956. [25.02.2019. red.]
46. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas protokols Nr. 4, kurš nodrošina zināmas tiesības un brīvības, kuras nav iekļautas konvencijā un tās Pirmajā protokolā. Parakstīts Strasbūrā 16.09.1963. [25.02.2019. red.]
47. Starptautiskā konvencija par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras. Parakstīta Londonā 01.11.1974. [25.02.2019. red.]
48. Starptautiskā konvencija par meklēšanu un glābšanu uz jūras. Parakstīta Hamburgā 27.04.1979. [25.02.2019. red.]
49. ANO Jūras tiesību konvencija. Parakstīta Montegobejā 10.12.1982. [25.02.2019. red.]
50. ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols pret migrantu nelikumīgu ievēšanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem. Parakstīts Ņujorkā 12.12.2000. [10.04.2019. red.]

Tiesu prakse

51. ANO ST 27.06.1986. spriedums lietā Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America).
52. ECT 18.01.1978. spriedums lietā Īrija pret Lielbritāniju (iesnieguma Nr. 5310/71).
53. ECT 25.04.1978. spriedums lietā Tyrer pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 5856/72).
54. ECT 07.07.1989. spriedums lietā Soering pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 14038/88).
55. ECT 20.03.1991. spriedums lietā Cruz Varas un citi pret Zviedriju (iesnieguma Nr. 15576/89).
56. ECT 23.03.1995. spriedums lietā Loizidou pret Turciju (iesnieguma Nr. 15318/89),

57. ECT 15.11.1996. spriedums lietā Chahal pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 22414/93).
58. ECT 23.09.1998. spriedums lietā A. pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 25599/94).
59. ECT 28.07.1999. spriedums lietā Selmouni pret Franciju (iesnieguma Nr. 25803/94).
60. ECT 27.06.2000. spriedums lietā Salman pret Turciju (iesnieguma Nr. 21986/93).
61. ECT 26.10.2000. spriedums lietā Kudła pret Poliju (iesnieguma Nr. 30210/96).
62. ECT 19.04.2001. spriedums lietā Peers pret Grieķiju (iesnieguma Nr. 28524/95)
63. ECT 10.05.2001. spriedums lietā Kipra pret Turciju (iesnieguma Nr. 25781/94).
64. ECT 12.12.2001. lēmums lietā Banković un citi pret Beļģiju un citiem (iesnieguma Nr. 52207/99).
65. ECT 05.02.2002. spriedums lietā Čonka pret Beļģiju (iesnieguma Nr. 51564/99).
66. ECT 08.04.2004. spriedums lietā Assanidze pret Gruziju (iesnieguma Nr. 71503/01).
67. ECT 08.07.2004. spriedums lietā Ilaşcu un citi pret Moldovu un Krieviju (iesnieguma Nr. 48787/99).
68. ECT 16.11.2004. spriedums lietā Issa un citi pret Turciju (iesnieguma Nr. 31821/96).
69. ECT 11.07.2006. spriedums lietā Jalloh pret Vāciju (iesnieguma Nr. 54810/00).
70. ECT 20.09.2007. spriedums lietā Sultani pret Franciju (iesnieguma Nr. 45223/05).
71. ECT 24.01.2008. spriedums lietā Maslova un Nalbandov pret Krieviju (iesnieguma Nr. 839/02)
72. ECT 03.02.2009. spriedums lietā Women on Waves un citi pret Portugāli (iesnieguma Nr. 31276/05).
73. ECT 19.03.2009. spriedums lietā Polonskiy pret Krieviju (iesnieguma Nr. 30033/05).
74. ECT 09.06.2009. spriedums lietā Opuz pret Turciju (iesnieguma Nr. 33401/02).
75. ECT 21.01.2011. spriedums lietā M. S. S. pret Beļģiju un Grieķiju (iesnieguma Nr. 30696/09)
76. ECT 05.04.2011. spriedums lietā Rahimi pret Grieķiju (iesnieguma Nr. 8687/08)
77. ECT 07.07.2011. spriedums lietā Al-Skeini un citi pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 55721/07).
78. ECT 17.01.2012. spriedums lietā Harkins un Edwards pret Apvienoto Karalisti (iesnieguma Nr. 9146/07)
79. ECT 23.02.2012. spriedums lietā Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju (iesnieguma Nr.27765/09).
80. ECT 05.06.2012. spriedums lietā Buntov pret Krieviju (iesnieguma Nr. 27026/10)
81. ECT 19.10.2012. spriedums lietā Catan un citi pret Moldovu un Krieviju (iesnieguma Nr. 43370/04 u.c.).

82. ECT 13.11.2012. spriedums lietā Hristozov un citi pret Bulgāriju (iesnieguma Nr. 47039/11 u.c.).
83. Starptautiskās šķīrējtiesas 02.04.1929. spriedums lietā Rebecca Hoff (United States of America) v. United Mexican States.
84. Starptautiskās šķīrējtiesas 23.08.1958. spriedums lietā Aramco (Saudi Arabia v. Arabian American Oil Company (Aramco)).

Starptautisko organizāciju dokumenti

85. ANO Starptautisko tiesību komisijas Panti par valsts atbildību par starptautiski prettiesisku rīcību. Pieņemti komisijas 53. sesijā 2001. gadā. Pieejams: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf [aplūkots 04.03.2019.]
86. Starptautiskās Jūrniecības organizācijas Jūrniecības drošības komitejas Rezolūcija MSC.153(78) par labojumiem 1974. gada Starptautiskajā konvencijā par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras. Pieņemta 20.05.2004. Pieejams: <https://www.refworld.org/docid/432aca724.html> [aplūkots 04.03.2019.]
87. Starptautiskās Jūrniecības organizācijas Jūrniecības drošības komitejas Rezolūcija MSC.155(78) par labojumiem 1979. gada Starptautiskajā konvencijā par meklēšanu un glābšanu uz jūras. Pieņemta 20.05.2004. Pieejams: <https://www.refworld.org/docid/432acad44.html> [aplūkots 04.03.2019.]
88. Starptautiskās Jūrniecības organizācijas Jūrniecības drošības komitejas Rezolūcija MSC.167(78). Vadlīnijas par izturēšanos pret uz jūras izglābtām personām. Pieņemta 20.05.2004. Pieejams: [http://www.imo.org/en/OurWork/Facilitation/personsrescued/Documents/MSC.167\(78\).pdf](http://www.imo.org/en/OurWork/Facilitation/personsrescued/Documents/MSC.167(78).pdf) [aplūkots 06.03.2019.]
89. Ziņojums par otro starpaģentūru sanākumi jautājumā par izturēšanos pret uz jūras izglābtām personām. Pielikums Jūrniecības drošības komitejas sanāksmei Nr. MSC-79/22/6. Sastādīts 12.07.2004. Pieejams: <https://www.transportstyrelsen.se/contentassets/b1ea181248a4d118d8bb3208f20ccb2/79-22-6.pdf> [aplūkots 25.02.2019.]
90. SJO Veicināšanas komitejas cirkulārs Nr. FAL 3/Circ.194. Principi saistībā ar administratīvajām procedūrām, kas jāveic, nogādājot krastā uz jūras izglābtās personas. Pieņemts 22.01.2009. Pieejams: <https://www.refworld.org/docid/524be8244.html> [aplūkots 25.02.2019.]

91. Maltas delegācijas paziņojums. Pielikums Nr. 6 SJO Veicināšanas komitejas sanāksmes Nr. FAL 35/17 19.03.2009. ziņojumam. Pieejams: <http://www.imo.org/en/OurWork/Facilitation/FALCommittee/Documents/35-17.pdf> [aplūkots 25.02.2019.]
92. Answer given by Mr Avramopoulos on behalf of the European Commission on the question of project 'Aurora' on border surveillance in Libya. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2018-002163-ASW_EN.html?redirect [aplūkots 25.03.2019.]
93. Desperate and Dangerous: Report on the human rights situation of migrants and refugees in Libya. 2018. Pieejams: <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/LY/LibyaMigrationReport.pdf> [aplūkots 15.03.2019.]

Citi avoti

94. Amnesty International Report about Spain 2017/2018. Pieejams: <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/spain/report-spain/> [aplūkots 15.04.2019.]
95. Aquarius enters Libyan Search and Rescue Region. Pieejams: <https://onboard-aquarius.org/normal-navigation/aquarius-enters-libyan-search-and-rescue-region/> [aplūkots 27.03.2019.]
96. Aquarius instructed to sail to Spain to reach a port of safety: 629 people rescued in the Mediterranean to be disembarked in Valencia. Pieejams: <https://sosmediterranee.com/aquarius-instructed-to-sail-to-spain-to-reach-a-port-of-safety-629-people-rescued-in-the-mediterranean-to-be-disembarked-in-valencia/> [aplūkots 26.02.2019.]
97. Aquarius: Spanish intervention does not relieve Italy from its responsibilities. Pieejams: <https://www.asgi.it/english/aquarius-italy-spain/> [aplūkots 26.02.2019.]
98. Between the Devil and the deep blue sea: Europe fails refugees and migrants in the central Mediterranean. Pieejams: <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR3089062018ENGLISH.pdf> [aplūkots 26.02.2019.]
99. Binnie I., Scherer S. Italy cries victory as Spain opens port to rescued migrants. Pieejams: <https://www.reuters.com/> [aplūkots 24.02.2019.]
100. Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements. Pieejams:

https://www.un.org/depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm

[aplūkots 25.02.2019.]

101. Denti A. Migrant rescue ship Aquarius returns to sea after Italy-Malta dispute. Pieejams: <https://www.reuters.com/> [aplūkots 24.03.2019.]
102. Ellyatt H. 'Pack your bags,' Italy's new leaders tell 500,000 illegal migrants — but it'll cost them. Pieejams: <https://www.cnbc.com/> [aplūkots 12.04.2019.]
103. Ellyatt H. Italy's Salvini claims 'victory' over migrant ship refusal as Spain accepts vessel. Pieejams: <https://www.cnbc.com/> [aplūkots 24.02.2019.]
104. Europe - Mixed Migration Flows To Europe, Yearly Overview (2018). Flow Monitoring. Pieejams: <https://migration.iom.int/datasets/europe> [aplūkots 12.04.2019.]
105. Fernandez L. F., Rubio J. Boat caught in Europe's migration spat brings hundreds to Spain. Pieejams: <https://www.reuters.com/> [aplūkots 25.02.2019.]
106. Gruppo d'Interesse sur Diritto del Mare: Open letter. Pieejams: https://sidigimare.files.wordpress.com/2018/07/open_letter_sidigimare_proponents.pdf [aplūkots 26.02.2019.]
107. Horowitz J., Minder R., Pianigiani G. Italy's New Populist Government Turns Away Ship With 600 Migrants Aboard. Pieejams: <https://www.nytimes.com> [aplūkots 26.02.2019.]
108. Irresponsible: France blasts Italy but defends not taking in stranded migrant ship. Pieejams: <https://www.thelocal.fr/20180612/france-defends-not-taking-in-aquarius-migrant-boat> [aplūkots 25.02.2019.]
109. Kern S. Italy: "The Party is Over" for Illegal Migrants. Pieejams: <https://www.gatestoneinstitute.org/> [aplūkots 12.04.2019.]
110. La Libia ha dichiarato la sua zona SAR: lo conferma l'IMO. Pieejams: <http://www.vita.it/it/article/2018/06/28/la-libia-ha-dichiarato-la-sua-zona-sar-lo-conferma-limo/147392/> [aplūkots 25.03.2019.]
111. Map of SAR Contacts found in SRR Mediterranean sea region. Pieejams: https://sarcontacts.info/srrs/tr_med/ [aplūkots 25.03.2019.]
112. Migrant rescue boat heads for Spain after Italy, Malta reject it. Pieejams: <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-ship-spain/migrant-rescue-boat-heads-for-spain-after-italy-malta-reject-it-idUSKBN1JR1I2> [aplūkots 24.02.2019.]
113. MSF urges immediate disembarkation of 629 people on board Aquarius at nearest port of safety. Pieejams: <https://www.msf.org/msf-urges-immediate-disembarkation-629-people-board-aquarius-nearest-port-safety> [aplūkots 26.02.2019.]

114. On instructions from Rome, the Aquarius is stopped at sea between Malta and Italy, waiting for a safe port to disembark 629 survivors. Pieejams: <https://sosmediterranee.com/on-instructions-from-rome-the-aquarius-is-stopped-at-sea-between-malta-and-italy-waiting-for-a-safe-port-to-disembark-629-survivors/> [aplūkots 26.02.2019.]
115. Reservations and Declarations for Protocol No. 4. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/005/declarations> [aplūkots 18.04.2019.]
116. Simplified Chart of signatures and ratifications. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/chartSignature/3> [aplūkots 18.04.2019.]
117. SOS Mediterranée notification on 10 June 2018 12:04 AM. Pieejams: <https://twitter.com/SOSMedGermany> [aplūkots 12.04.2019.]
118. Spain offers to take in drifting migrant ship Aquarius. Pieejams: <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-spain/spain-to-take-in-drifting-migrant-ship-aquarius-idUSKBN1J71GG> [aplūkots 25.02.2019.]
119. Status of Conventions. Pieejams: <http://www.imo.org/en/About/Conventions/StatusOfConventions/Pages/Default.aspx> [aplūkots 25.02.2019.]
120. Strange H. Aquarius ship migrants finally reach land in Spain after week-long odyssey. Pieejams: <https://www.telegraph.co.uk> [aplūkots 26.02.2019.]
121. Three days of complex operations in the Central Mediterranean. Pieejams: <http://old.sosmediterranee.org/three-days-of-complex-operations-in-the-central-mediterranean-sos-mediterranee-calls-on-european-and-international-authorities-to-urgently-clarify-framework-underlying-libyan-coast-guard-intervention/?lang=en> [aplūkots 26.02.2019.]

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Starptautisko tiesību pārkāpumi Aquarius incidentā” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ (Renāte Luīze Cietvīra)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: doc. Edmunds Broks _____ .2019.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā 20.05.2019.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2019. prot. Nr. _____.

Komisijas sekretārs/-e: _____